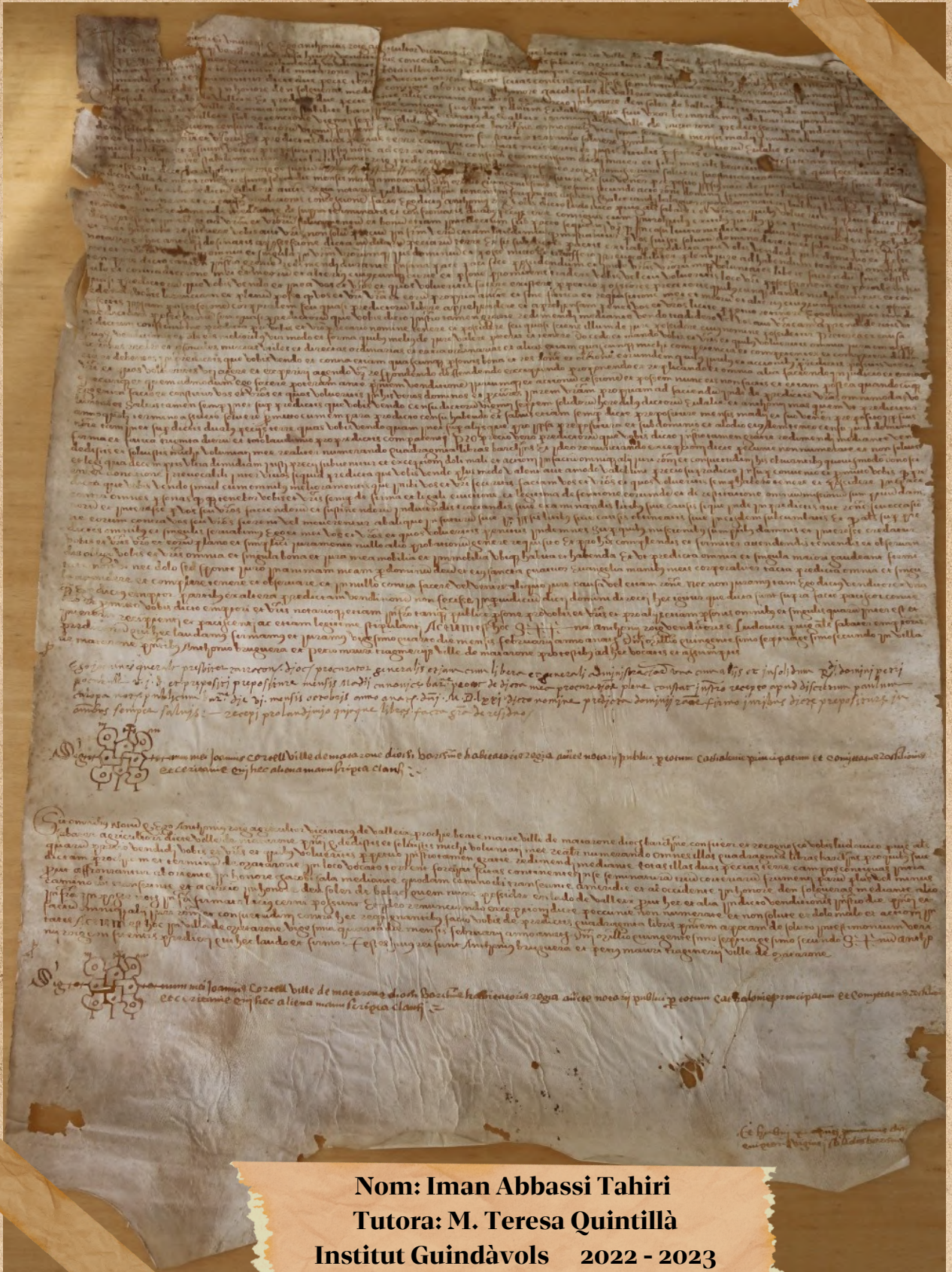

Secrets amagats en un pergami.

Transcripció, traducció i anàlisi d'un pergami del segle XVI

Nom: Iman Abbassi Tahiri

Tutora: M. Teresa Quintillà

Institut Guindàvols 2022 - 2023

ÍNDEX

	Pàg.
1. INTRODUCCIÓ	1
1.1. Motivacions	1
1.2. Objectius	2
1.3. Metodologia	2
1.4. Estructura	4
1.5. Dificultats i limitacions	5
1.6. Agraïments	5
2. MARC TEÒRIC	7
2.1. La paleografia	7
2.2. La diplomàtica	9
2.2.1. Concepte	10
2.2.2. Document (diploma): concepte i classificació	10
2.3. Fonts per a la paleografia llatina	12
2.4. Mataró: contextualització històrica	19
2.5. El contracte emfitèutic a Catalunya	25
3. ESTAT DE LA QÜESTIÓ	30
4. ANÀLISI I RESULTATS	31
4.1. Transcripció del document	31
4.1.1. Criteris de transcripció	31
4.1.2. Transcripció	33
4.2. Traducció del document	38
4.2.1. Criteris de traducció	38
4.2.2. Traducció adaptada	38
4.3. Síntesi del contingut del document	41
4.4. Contextualització del document	43
4.4.1. Època i localització geogràfica	43
4.4.2. Indicadors cronològics i socials al text	44
4.4.2.1. Institucions, títols i càrrecs	44
4.4.2.2. Topònims	45
4.4.2.3. Conceptes econòmics, jurídics i contractuals	50
4.5. Anàlisi del document	52
4.5.1. Segons els caràcters extrínsecs	52
4.5.2. Segons els caràcters intrínsecs	53
4.5.2.1. Estructura del document	53
4.5.2.2. Comentari paleogràfic	58
4.5.2.3. Comentari lingüístic	59

5. CONCLUSIONS	61
6. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA	64
7. ANNEXOS	69
Annex 1. Fotografia del document. Cara	70
Annex 2. Fotografia del document. Revers	71
Annex 3. Entrevista a Montse Freixes Riu, propietària del document	72
Annex 4. Glossari	75
Annex 5. Traducció literal amb indicació de línies	78
Annex 6. Relació d'imatges	83

RESUMEN

El presente trabajo gira en torno a la investigación de toda la información que nos puede llegar a ofrecer un documento inédito, escrito en latín hace casi quinientos años.

El azar puso en mis manos un pergamino que Montserrat Freixes, conserje de mi instituto y aficionada a las antigüedades, había adquirido recientemente a un anticuario de Agramunt. Confirmar su autenticidad y conocer el significado del texto en latín que contenía se planteó como el núcleo de la presente investigación. Así pues, el principal objetivo de este estudio ha sido determinar el contenido del manuscrito, mediante la transcripción, traducción e interpretación del mismo y, como complemento, realizar una contextualización teórica, histórica y geográfica de su contenido.

En una primera fase, adquirí las nociones básicas sobre paleografía que me permitieron leer, transcribir y traducir del latín al catalán un instrumento notarial inédito de 1572 de propiedad privada, que contenía un contrato enfiteúutico.

Paralelamente, recopilé toda la información posible sobre Mataró, lugar de redacción del documento, y la Cataluña oriental del siglo XVI. Para ello recurrí a bibliografía específica correspondiente y mantuve contacto y realicé entrevistas de trabajo con personas expertas que me asesoraron. Con ello me fue posible contextualizar histórica, jurídica y socialmente todos aquellos conceptos, cargos, títulos, etc. que ayudan a una mejor comprensión del contenido del instrumento notarial analizado y juzgar su valor y trascendencia en su justa medida.

Finalmente añadí su análisis desde el punto de vista intrínseco y extrínseco, con el imprescindible comentario paleográfico y lingüístico, así como las conclusiones extraídas de dicho análisis.

En definitiva, y en términos generales, este trabajo está basado en la voluntad de querer revelar al mundo los secretos que puede esconder un pergamino inédito escrito en latín casi medio milenio atrás.

ABSTRACT

My research is a study about all the hidden information that an unpublished document, written in Latin almost five hundred years ago, can offer us.

Luck placed in my hands a parchment that Montserrat Freixes, the school janitor and an antiques enthusiast, had recently acquired from a dealer in Agramunt. The aim of my research was to confirm its authenticity as well as to find out the meaning of the Latin text it contained, determining the content of the manuscript by transcription, translation and interpretation to provide a theoretical, historical and geographical contextualisation of its content.

In the first phase, I acquired the basic notions of palaeography that allowed me to read, transcribe and translate from Latin into Catalan an unpublished notarial instrument of 1572 of private property, which contained an emphyteutic contract.

At the same time, I recopilated as much information as possible about Mataró and 16th century Catalonia, where the document had been written.

In order to do so, I read the adequate bibliography and I maintained contact and interviews with experts who advised me. This enabled me to contextualize historically, legally and socially all those concepts, positions, titles, that helped me not only to better understand the content of the notarial instrument analyzed but to judge its value and transcendence in its proper measure.

Finally, I added its analysis from the intrinsic and extrinsic point of view, with the essential palaeographic and linguistic comments as well as the conclusions extracted from this analysis.

In short, and in general terms, this research essay is based on the desire to reveal to the world all the secrets that an unpublished parchment, written nearly half a millennium back, in medieval Latin, can hide.

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Motivacions

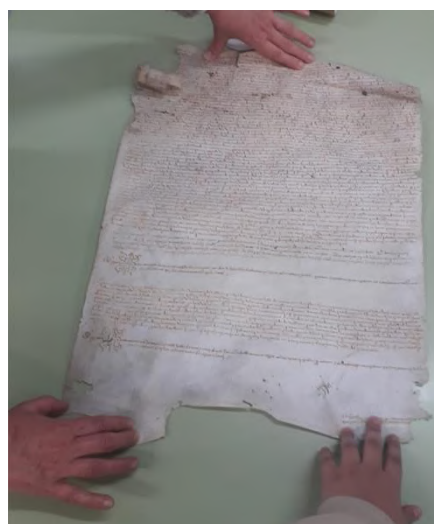
Aquesta és la història d'un pergamí que ve de molt lluny, temporal i geogràficament, i que, malgrat haver passat per moltes mans desconegudes, es conserva en força bon estat i conté tota una història amagada que intentarem descobrir.

Un bon dia de 1r de Batxillerat, quan encara no sabia sobre quin tema de treball de recerca volia investigar, la meva tutora em va explicar que la Montse Freixes, la conserge del nostre institut, molt afeccionada a les antiguitats, havia comprat uns pergamins en llatí a un antiquari d'Agramunt, Ramon Pintó, i els hi havia portat perquè se'ls mirés, ja que volia saber si en realitat eren autèntics i quina era la informació que amagaven. Llavors, la meva tutora, i professora de llatí i grec, va pensar i li va suggerir que seria un bon treball de recerca examinar amb profunditat aquests pergamins i m'ho va proposar, cosa que jo vaig acceptar a l'instant perquè em va semblar una oportunitat única d'investigar sobre un tema que no està a l'abast de tothom. Així doncs, la proposta era fer un treball de recerca, en l'àmbit de la paleografia, en què, mitjançant la transcripció i la traducció d'un text antic, podríem descobrir els secrets que amagaven aquests pergamins.

A les poques setmanes d'acceptar el tema del treball de recerca, es va fer "oficial" i vam anunciar a la Montse que els seus dubtes quedarien resolts, o així ho intentaríem, pels volts de Nadal del següent curs. Emocionada, li vaig fer una entrevista per descobrir, abans de treballar amb els documents, d'on havien sortit exactament i quin havia estat el camí fins arribar a ella¹. El mateix dia, després de l'entrevista, em va deixar veure'ls i tocar-los. Aquesta experiència en primera persona em va motivar encara més a investigar sobre aquests documents antics.

Imatge 1. Montse Freixes mostrant els pergamins

Imatge 2. Pergamí objecte d'estudi

¹ Entrevista que apareix transcrita a l'annex 3.

Tanmateix, la meva tutora i jo, després d'examinar per sobre els dos pergamins, ens vam adonar que analitzar els dos documents en un mateix treball seria una tasca difícil d'assolir en el període de temps de què disposàvem, i és per això que vam optar per treballar només sobre un, i vam escollir el que presentava, d'entrada, una millor conservació.

1.2. Objectius

El meu treball de recerca té com a objectiu principal descobrir la informació que amaga un pergami inèdit en llatí del segle XVI, de propietat de privada. Així doncs, aquest objectiu general s'articula en diversos objectius parcials:

- ✓ En primer lloc, a través de la transcripció i la traducció del llatí al català, esbrinar la procedència, l'autoria i el contingut d'aquesta documentació inèdita.
- ✓ Segonament, documentar-me sobre el context del moment i el lloc en què van ser redactat aquest document i, d'aquesta manera, conèixer a través d'una font documental directa la manera de viure de la pagesia mataronina de l'època en qüestió.
- ✓ En tercer lloc, fer una radiografia del sistema contractual emfitèutic de l'època: regulacions, nomenclatures, jerarquia social i característiques d'aquest tipus de contractes, etc. per entendre millor les relacions socioeconòmiques que s'estableixen entre els protagonistes del document.

1.3. Metodologia

Per aconseguir els objectius proposats, que eren diversos, es va concloure que la metodologia també havia de ser variada i consistent en els passos següents.

Primerament, com ja s'ha avançat a la introducció, es va realitzar una entrevista a la propietària del document, Montse Freixes, per saber amb exactitud d'origen d'aquests pergamins. L'entrevista se centra en com va ser l'experiència de la troballa i de la compra, amb l'objectiu de descobrir el possible trajecte que els pergamins van realitzar des de Mataró -com es veurà més endavant, lloc de signatura dels documents- fins a Agramunt, lloc de compra-venda del document l'estiu de 2021.

A continuació es va procedir a fotografiar els pergamins en la seva totalitat: imatges completes, parcials, de la part davantera i de la part posterior i es van recopilar en un banc d'imatges, per poder consultar-les digitalment per al procés de transcripció sense haver de manipular els pergamins originals, atesa la seva fragilitat. A tal efecte es va usar una màquina Canon DS 126571 KC EAC.

Després, i per establir el marc teòric necessari, es va recopilar tota la informació a l'abast sobre un món, nou per a mi, que incloïa disciplines com la paleografia, la codicologia i la diplomàtica.

Tanmateix, no només es va haver de reunir informació sobre paleografia, codicologia i diplomàtica, també calia contextualitzar el document. Per tant, es va investigar sobre com era la vida de la societat del segle XVI a Catalunya i, concretament, a Mataró, lloc de signatura del document objecte d'estudi.

Paral·lelament, es va demanar la col·laboració del Dr. Joan Busqueta i Riu, professor de la Universitat de Lleida i màxim expert en paleografia i història medieval, i assessor universitari del treball en el marc del Projecte Itinera, amb qui es va realitzar diverses trobades de treball que van servir perquè el seu mestratge guiés els nostres passos per tal d'enfrontar-nos amb el pergamí objecte d'estudi:

- ✓ identificació del tipus de font amb què el pergamí estava escrit,
- ✓ tècniques de transcripció d'aquest tipus concret de font concret,
- ✓ identificació d'abreviatures i tipografies especials pròpies d'aquest tipus de documentació,
- ✓ explicació de fórmules jurídiques i diplomàtiques,
- ✓ explicació de conceptes i termes contractuals medievals, etc.

Tot el que va venir a confirmar que es tractava d'un contracte de compra-venda del segle XVI, escrit, en llatí medieval.

Imatge 3. Sessió de treball amb el Dr. Busqueta

Imatge 4. Lupa de lectura sobre pergamí

Un cop determinades les dades bàsiques del document, i amb les eines proporcionades pel Dr. Busqueta, es va procedir a transcriure i traduir, en primer lloc, l'època, que, com veurem, és un element essencial, atès que és un resum del contingut del document.

Un cop acabada la traducció de l'època, i revisada pel Dr. Busqueta, amb les modificacions i correccions pertinents, llavors, ja ens vam poder fer una idea de la informació essencial que contenia el pergamí.

A continuació, es va procedir a transcriure la resta del text del pergamí, i, acte seguit, es va realitzar a la seva traducció al català, tasca molt laboriosa que va allargar-se aproximadament 3 mesos, atesa la complexitat de les fórmules i clàusules jurídiques llatines contingudes i l'entramat de propietaris, venedors i compradors presents.

Un cop traduït el document, es va analitzar el seu contingut i es va procedir a l'explicació del que s'exposa exactament al pergamí. I, després de l'anàlisi del contingut, es va redactar un comentari sobre tots els aspectes formals i tècnics del document i es va contextualitzar.

Finalment, després d'una segona lectura de tot el treball pràctic, va arribar l'hora de redactar les conclusions finals a partir de les anàlisis, el comentari i la contextualització del document objecte d'estudi.

1.4. Estructura

L'estructura del meu treball de recerca està constituïda per les següents parts principals.

Primerament, es donen a conèixer les bases teòriques necessàries per realitzar la part pràctica d'aquest treball. Aquesta primera part es basa en la consulta bibliogràfica i webgràfica d'investigacions i estudis anteriors al meu treball de recerca.

En una segona part hi ha el resultat de la part pràctica: la transcripció i traducció del manuscrit, amb les seves respectives anotacions.

La tercera part està constituïda per l'anàlisi del contingut del pergamí treballat.

Finalment, en un darrer apartat s'exposen les conclusions finals obtingudes a partir de l'anàlisi del document, la bibliografia i els annexos.

1.5. Dificultats i limitacions

En la realització del present treball m'he topat amb nombroses dificultats que m'han complicat el treball, algunes de les quals he pogut acabar solucionant i altres no, tot i que, de totes he après a no defallir i buscar recursos al meu abast per enfrontar-m'hi.

Primerament, considero que un dels meus principals obstacles ha estat el meu total desconeixement inicial de la disciplina de la paleografia i de la diplomàtica. Al principi, va ser molt difícil familiaritzar-me amb un tipus de lletra i unes fórmules jurídiques tan allunyades de la meua època, però, amb paciència, esforç i l'ajuda d'una persona tan experta com el Dr. Busqueta, vaig acabar aprenent a transcriure amb relativa facilitat.

Un altre gran entrebanc ha estat el meu nivell de llatí, propi d'una estudiant de Batxillerat, totalment insuficient per a nivell exigít per interpretar el text amagat en el manuscrit objecte d'estudi. Vaig haver de fer un esforç suplementari durant l'estiu i aprendre a marxes forçades i amb l'ajut de la meua tutora estructures gramaticals i sintàctiques fora del temari de llatí de Batxillerat, així com la consulta d'eines i diccionaris propis del tipus de llatí del document: llatí medieval i registre jurídic contractual, força diferent en molts aspectes al llatí clàssic i els textos històrics que s'estudia a classe.

El fet que el document presentés alguns forats, taques i ratlles ha fet que, en ocasions, la transcripció d'alguns passatges resultés pràcticament impossible. Amb tot, en la majoria de casos, aquests passatges perduts o il·legibles han estat reconstruïts gràcies a altres similars amb la major exactitud possible i marcats a les anotacions, però algunes parts excepcionalment han quedat sense resoldre.

Finalment, cal afegir que ens hagués agradat analitzar els dos documents propietat de Montse Freixes, però la falta de temps ha fet impossible aconseguir-ho i ens hem hagut de centrar en un dels dos pergamins.

1.6. Agraïments

En un treball com aquest, és imprescindible donar les gràcies les persones que han col·laborat, d'una forma o altra, a que el meu treball arribés amb èxit al seu destí.

En primer lloc, vull donar les gràcies a la meua tutora de recerca i professora de llatí i grec, M. Teresa Quintillà Zanuy, qui, amb molta paciència, m'ha anat ajudant en tot el procés que comporta realitzar un treball de l'àmbit de la paleografia. També a la professora Rosa M. Borrell Feliu per haver estat tan amable de revisar les parts en anglès d'aquest treball.

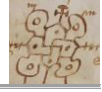
Així mateix, aquest treball no hagués estat possible sense la col·laboració del Dr. Joan Busqueta Riu, que, tan generosament ha dedicat el seu temps sense mirar prim i m'ha descobert un fascinant món que desconeixia totalment: sense el seu assessorament no

haguéssim pogut arribar tan lluny en la transcripció, traducció i interpretació d'un pergamí del segle XVI.

Finalment, i el més important, he d'expressar el meu sincer agraïment a la Montse Freixes, per haver-me confiat el seu petit tresor perquè fos l'objecte de la meva recerca, i també per ser sempre tan amable i atenta amb les nostres peticions.

No puc acabar sense unes paraules de reconeixement a la meva família, per la paciència amb què m'ha acompanyat aquests mesos de preparació i treball.

2. MARC TEÒRIC

2.1. La paleografia²

Per saber què és la paleografia hem d'esbrinar, primerament, la seva etimologia. Aquesta paraula composta prové de la unió de les paraules gregues: παλαιός 'antic' i γραφή 'escriptura'. La paraula resultant, paleografia ('escriptura antiga'), designa la disciplina que s'encarrega dels estudis que avaluen tota la informació que ens aporta un manuscrit. Concretament, investiga l'origen i l'evolució dels signes gràfics, per poder interpretar bé els escrits. La paleografia, en tot el seu conjunt, és aquella disciplina que ens permet transcriure, traduir i interpretar correctament un manuscrit.

La paleografia és tan antiga com la mateixa escriptura, tot i que, la paleografia, com a disciplina en tot el seu conjunt, va néixer juntament amb la diplomàtica a finals del segle XVII, a França.

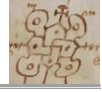
Ja al segle I, el gramàtic Marc Valeri Probus va escriure una obra sobre els problemes paleogràfics i es va especialitzar en la recopilació d'abreviatures, que va dividir en *notae publicae* (a les lleis públiques i textos sacres, històrics i jurídics) i *notae familiares* (usades a l'àmbit privat). I Plutarc informa que Xenofont va introduir un sistema semblant entre els grecs.

Tanmateix, amb la decadència i posterior caiguda de l'imperi romà, no només es va acabar amb la unitat política romana, sinó que també es va ensorrar la unitat cultural i de formes d'escriptura. Els manuscrits ja no es produïen amb la fi de comercialitzar-los i expandir informacions amb la cal·ligrafia estàndard romana, sinó que es van començar a produir còdexs, exclusivament per als monestirs i per a les escoles religioses.

Els monjos que escrivien aquests còdexs van emprar un nou tipus de cal·ligrafia, la qual es va popularitzar molt en diverses parts del continent europeu: la minúscula cursiva. No va ser fins l'Edat Mitjana que, tant la paleografia com la diplomàtica, van rebre aportacions molt valuoses, malgrat que les primeres classificacions de les diferents escriptures tenien més valor estètic que no pas científic. A l'Edat Mitjana, els monestirs i els seus escrits sagrats eren molt rellevants i requerien de monjos savis.

El problema sorgí quan un monjo benedictí, Jean Mabillon, es va assabentar de la declaració de falsedat d'alguns documents conservats als monestirs, després d'haver-se passat sis anys

² Per a l'elaboració d'aquest apartat s'ha seguit essencialment A. Riesco (1999), T. Marín (1991) i N. Preixens (2014 i 2016).

estudiant els arxius monacals de França, Alemanya i Itàlia. Arran els problemes d'identificació de documents, Mabillon va començar a analitzar amb molta profunditat tots els documents per crear una diferenciació entre els originals i autèntics, i els falsos (*De re diplomatica*, 1681). Va emprar diferents tècniques, les quals consistien en la diferenciació dels documents pels estils d'escriptura i pels temps en els quals van ser emprats.

Va ser llavors quan van poder diferenciar dues classes d'escriptura:

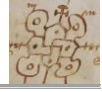
1. L'escriptura librària, en còdex, que es divideix en:
 - 1.1. Antiga
 - 1.2. Romana, la qual es divideix en:
 - 1.2.1. Majúscula
 - 1.2.2. Minúscula
 - 1.2.3. Uncial
 - 1.3. Franco gèlica
 - 1.4. Llombarda
 - 1.5. Gòtica
 - 1.6. Salònica
2. L'escriptura diplomàtica, en documents.

Però no només destaca el nom de Jean Mabillon en aquesta disciplina. Un altre expert, Bernard de Montfaucon, publica el 1708 l'obra *Paleographica graeca sive de ortu et progressu litterarum*, on apareix, per primer cop, la paraula "Paleografia". Montfaucon, amb els seus amplis coneixements sobre la paleografia, traducció i història, va perfeccionar la tesi de Jean Mabillon i classificà l'escriptura des del punt de vista històric.

Hi ha diverses ciències relacionades amb la paleografia que no es limiten a l'estudi dels caràcters gràfics de l'objecte d'estudi, sinó que examinen altres particularitats, com ara: el formulisme, l'estil i l'autenticitat, entre altres. Aquestes disciplines, que poden arribar, fins i tot, a ser subordinades a la paleografia, són l'epigrafia, la bibliologia, la numismàtica i la diplomàtica.

Dedicar-se a la paleografia exigeix tenir coneixements no només de transcripció i traducció; també cal molt coneixement històric, cultural i lingüístic (tant de la llengua del document com de la llengua a la qual es vol traduir). Aquesta persona especialista no podrà confirmar o verificar el relat de cap text, sinó que haurà de consultar l'expert/a en arqueologia que li confirmarà o refutarà les dades donades pel treball del paleògraf.

La paleografia es divideix en: "paleografia general" i "paleografia especialitzada". La paleografia general s'encarrega d'analitzar i estudiar tot tipus d'escriures antics; aquesta disciplina també es pot subdividir en dues branques: comú (la qual consisteix en, únicament, desxifrar els escrits) i crítica (la qual s'encarrega de verificar i estudiar-ne l'autenticitat, la data de creació i els signes gràfics).

La paleografia especialitzada es divideix en les seves quatre subdisciplines. En primer lloc, la paleografia bibliogràfica, que analitza i estudia l'escriptura d'un còdex, que és un llibre escrit a mà i format per fulls plegats en dos i reunits en quaderns cosits i protegits per unes tapes, propi de l'edat Mitjana. *Còdex* és una paraula que prové del llatí clàssic *caudex*, *caudicis*, que és com es denominava en llatí la tauleta de cera per escriure (amb un punxó o *stilus*), però a l'edat Mitjana, amb la popularitat dels llibres dels monestirs, aquesta paraula va acabar canviant de significat per denominar el llibre manuscrit.

En segon lloc, la paleografia numismàtica s'ocupa d'analitzar i estudiar l'escriptura de les medalles i monedes.

A continuació tenim la paleografia epigràfica, que analitza i estudia l'escriptura de textos i altres inscripcions arqueològiques trobades a làpides.

Finalment, l'última subdisciplina de la paleografia és la diplomàtica, la qual s'encarrega d'analitzar i estudiar l'escriptura dels documents jurídics, que és la que s'usarà en aquest treball per analitzar, estudiar, interpretar i traduir el pergamí objecte d'estudi.

2.2. La diplomàtica

Al segle XVII es va produir la primera consolidació científica de la paleografia i la diplomàtica, gràcies a les circumstàncies filosòfiques, culturals i històriques de l'època. Aquesta unió va provocar que la paleografia i la diplomàtica fossin vistes com a ciències auxiliars de la investigació històrico-filològica de textos antics.

La paraula "diplomàtica" ve del grec *διπλόος*, que significa 'duplicat, plegat, doble llenguatge, ambigu, equívoc', però no va ser fins l'època romana que va adquirir el significat de document. Aquesta ciència estudia els orígens, l'evolució, les marques, els caràcters, la cal·ligrafia, l'estructura, etc. que apareixen en un diploma (entenen per diploma un document important i oficial verificat amb un segell o títol que li marqui autenticitat).

Els orígens de la diplomàtica es remunten a l'Edat Mitjana, quan es va començar a tenir la necessitat de distingir els documents vertaders dels falsos.

A partir del 1637 es va fer obligatori l'ús dels segells per poder diferenciar els documents oficials dels falsos. Aquests segells podien ser de dos tipus: la majoria es podien veure a simple vista (com els que analitzaré *infra*), i una minoria eren segells d'aigua que només es podien veure mitjançant tècniques especials.

2.2.1. Concepte

La paleografia i la diplomàtica són disciplines diferents encara que comparteixen característiques i solen anar unides. La remarcable diferència és que mentre que la paleografia analitza i estudia tot tipus d'escrits (documents, monedes, làpides, etc.) però no en té en compte els detalls, la diplomàtica només se centra en els documents però treballa i obté molta més informació d'absolutament tots els caràcters (extrínsecs i intrínsecs) d'un mateix text (els orígens, l'estructura, les característiques, etc.).

L'any 1681 va aparèixer per primer cop la paraula "diplomàtica" en un escrit. El monjo francès Jean Mabillon, que ja s'ha esmentat a propòsit de la paleografia, va néixer el 1632 i va ésser autor de múltiples obres, de les quals una molt destacable és *De re Diplomatica libri sex*, atès que és la primera obra que conté la paraula "diplomàtica". La diplomàtica és la disciplina que analitza i estudia amb intensitat els diplomes però cal saber què són exactament.

2.2.2. Document (diploma): concepte i classificació

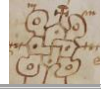
Un diploma és un document emmenat d'una autoritat sobirana o d'entitat oficial que confereix al destinatari un dret, títol o reconeixement. Conté elements d'autenticació mitjançant uns signes de validació com un segell, un monograma, una signatura manuscrita o un reconeixement de l'escrivà.

En tots els diplomes hi apareixen els següents elements:

- I. Nom de l'autor del document.
- II. Destinatari a qui va dirigit el diploma.
- III. L'escrivà o canceller que escriu el document o l'autentica per a l'autor o destinatari.

Els diplomes poden ser classificats segons diversos criteris:

1. Segons l'autor:
 - 1.1. Públics (procedeixen d'una cancelleria o d'una autoritat).
 - 1.2. Privats (autoritzats per notaris).
2. Segons el seu objecte o tema:
 - 2.1. Autògrafs (originals i autèntics):
 - 2.1.1. Hològrafs (l'autor l'escriu a mà).
 - 2.1.2. Quirògrafs (escrit per un escrivà, amb la seva signatura).
 - 2.2. Apògrafs (còpies):
 - 2.2.1. Normals.
 - 2.2.2. Autoritzats o confirmats.

Els diplomes han anat evolucionant al llarg de la història. Els materials de la seva elaboració i el contingut també han anat canviant amb els segles. El diploma en paper més antic que s'ha pogut conèixer a Espanya és un registre de 1237, en què es tracta el repartiment del regne de València i va ser manat a fer per Jaume I el Conqueridor.

Els diplomes són documents, i aquests, es divideixen en diverses tipologies:

1. Document històric. Són documents originals que descriuen la història d'alguna persona, d'algun fet destacant (com ara, una batalla) o d'algun lloc.
2. Document-instrument. Són documents escrits o orals amb la fi de donar fe d'un fet.
3. Document diplomàtic en sentit ampli. Consisteix en qualsevol tipus d'escriptura legal, històrica i/o administrativa que existeix en els arxius i guarda algun tipus de relació amb els documents.
4. Document jurídic. És qualsevol tipus de testimoni escrit destinat a ser prova jurídica d'un fet.
5. Document diplomàtic escrit. És el testimoni escrit d'una determinada naturalesa jurídica molt formal.

Els documents també es poden dividir segons dos tipus de caràcters que presenten:

1. Documents amb caràcters extrínsecs.
2. Documents amb caràcters intrínsecs.

A més, els documents, segons la seva relació amb el fet jurídic, es poden dividir en:

1. Documents dispositius. Són documents que constitueixen, modifiquen o extingeixen relacions jurídiques (un contracte, una lletra de canvi, una sentència).
2. Documents de prova. Funcionen com a testimoni d'un acte jurídic.
3. Documents informatius. El seu únic objectiu és informar, deixar constància d'una determinada situació de fet (assentament dels llibres dels comerciants, etc).

La paraula document prové del llatí, *documentum*, i aquesta paraula prové, de manera simultània, d'una altra paraula llatina: *doceo* ('ensenyar').

La majoria de documents que es van començar a elaborar a partir de l'època de Ptolomeu V van ser escrits a pergamí pels seus múltiples beneficis. Plini ens narra que el rei Ptolomeu, gelós de la biblioteca de la ciutat de Pèrgam, tement que superés la biblioteca d'Alexandria, va decretar un embargament en l'exportació de paper, a fi que no poguessin escriure més llibres. D'altra banda, els habitants de Pèrgam van inventar una nova tècnica per escriure a través d'un nou suport material: van preparar les pells d'animals i les van aprofitar per escriure-hi. Així és com Plini ens explica com va néixer el pergamí.

2.3. Fonts per a la paleografia llatina³

Una observació prèvia i comuna a totes les tipografies és que les fonts per a la paleografia llatina no només són les lletres, sinó que també inclou abreviatures, lligadures, signes de puntuació i també les marques comunament utilitzades en cadascun dels tipus que representen.

Hi ha diversos criteris que cal tenir en compte a l'hora de delimitar les diferents parts del món paleogràfic. El primer d'ells és cronològic i s'usa per determinar els límits temporals dels textos que són objecte d'estudi. Seguidament, el criteri geogràfic serveix per precisar, en termes d'espai, els orígens geogràfics de l'objecte d'estudi. Finalment, l'últim criteri és de caràcter lingüístic i s'encarrega dels estudis lingüístics de la llengua en què han estat redactades les escriptures.

En les escriptures intervenen molts factors rellevants, des de la procedència, l'època, fins les particularitats de cada copista. Imaginem-nos un document amb grafia carolíngia i redactat a Catalunya, és evident que totes aquestes característiques no les compartirà amb un text d'un altre segle i produït a Romania.

Primerament, cal saber que l'escriptura llatina constitueix l'inici de l'escriptura actual del món occidental a través d'una llarga evolució formal que va iniciar-se al voltants del segle IV aC. amb la capital arcaica, seguint amb la capital epigràfica i posteriorment paleogràfica, uncial, cursiva, semiuncial, carolíngia, gòtica i humanística, ja en el segle XV, quan la impremta va començar a substituir a la llarga tradició manuscrita en la producció de llibres.

Segons Scipione Maffei *Historia diplomatica* (1727)-, epigrafista essencial per al progrés de la filologia i de la paleografia, particularment per l'estudi dels còdex medievals, tots els tipus són formes derivades de l'escriptura llatina de l'edat romana i així encara es defensa avui en dia.

Tanmateix, podem fer una classificació resumida cronològica:

1. *Antiga escriptura romana*⁴. Aquest tipus d'escriptura es caracteritza per la manca d'espai entre les paraules i per l'ús de les majúscules. L'antiga escriptura romana data del segle VII aC fins el segle IV dC, i està composta per altres subtipus d'escriptures, com ara, l'escriptura romana quadrada o elegant, l'escriptura arcaica, l'escriptura rústica, i l'escriptura romana cursiva.

³ Per a la confecció d'aquest apartat s'ha seguit essencialment a J.J. Marcos García (2017).

⁴ Les imatges que il·lustren els diferents tipus d'escriptura així com el contingut d'aquest apartat han estat extretes de J. J. Marcos (2017) i <http://www.upaya.es/?p=127>.

Imatge 5. Escripura capital romana

2. *Uncial* (o *semiuncial*). Aquest tipus d'escriptura predomina molt als escrits que ens resten dels segles IV-IX dC i es creu que es va originar al nord d'Àfrica. Els escriptors africans van modificar l'escriptura romana capital quadrada, causant que l'aparença fos rodona i carregada. A més, la separació de les paraules és una característica que va aparèixer de manera tardana.

Imatge 6. Escripures uncials

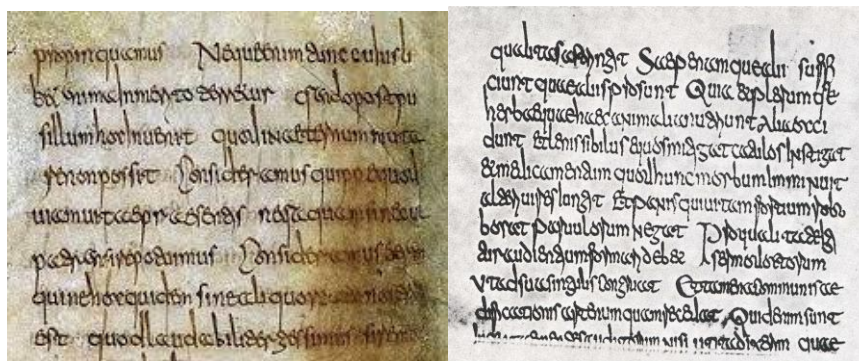
3. *Nova romana*. Sabem que es va començar a utilitzar a partir del segle III i es caracteritza per l'ús de les minúscules, al contrari de les escriptures antigues. L'escriptura nova romana es divideix en diversos subgrups:

- a. *Escripures nacionals*. El seu origen data a partir del segle VI dC i, amb la caiguda de l'imperi romà i les invasions bàrbares, també es va fracturar la manera d'escriure estandarditzada. A l'època anterior, s'escrivia amb la fi de comercialitzar i divulgar, però, després, l'escriptura va passar a ser produïda, gairebé exclusivament, als monestirs i a les escoles catedràtiques i religioses. Les escriptures nacionals, segons la regió, es poden dividir en:

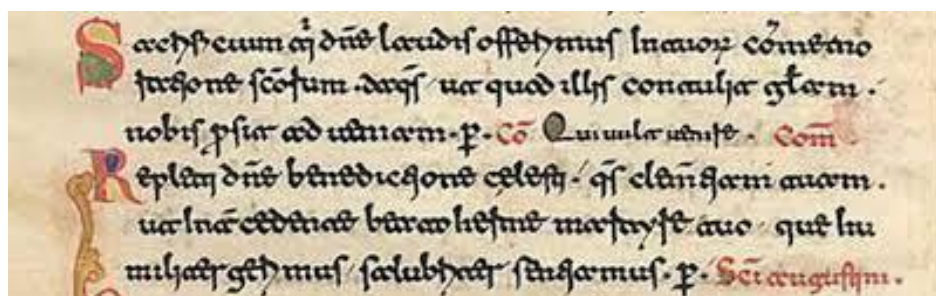
- i. Merovingia. Aquest tipus d'escriptura deriva de la minúscula cursiva d'època romana. Es caracteritza per l'afegiment de diversos elements que provoquen la complicació i cursivitat dels nexes i les formes de les lletres.

L'escriptura merovingia va ser desenvolupada durant el període de la dinastia del rei Meroveu, fundador de la monarquia dels francs a la Gàl·lia. Al principi, el seu ús era exclusiu a la cancelleria reial, però, posteriorment, va ser emprada com a escriptura librària. El seu període va iniciar el segle VI dC i va durar fins al VIII dC.

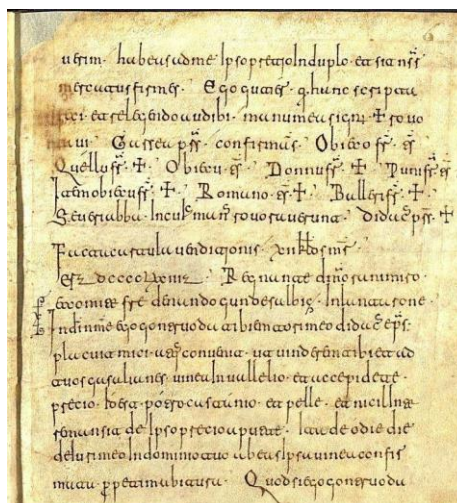
Imatge 7. Escripures merovingies

- ii. Llombarda. Contràriament a l'escriptura merovingia, no presenta complicacions de cap classe i té unes formes molt regulars. Va tenir el seu origen a la Itàlia septentrional, controlada pels llombards, on es va utilitzar entre els segles VII i VIII dC.

Imatge 8. Escripura llombarda

- iii. Visigòtica. Tal i com apunta Mabillon, l'escriptura visigòtica són tots aquells escrits produïts als segles VIII-XII dC, a la Península Ibèrica. Tot i que Mabillon creia que l'escriptura visigòtica va ser una creació del regne visigot, realment, aquesta escriptura va aparèixer durant les últimes dècades del domini visigot i amb característiques àrabs.

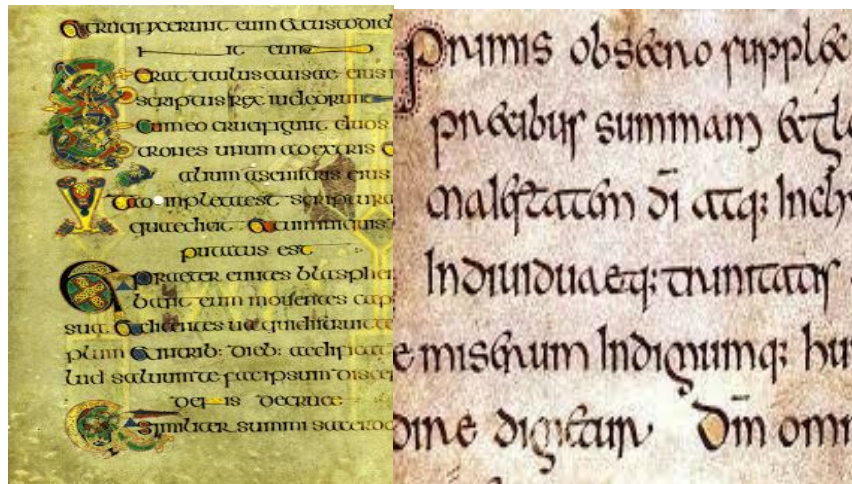
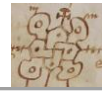
Imatge 9. Escripura visigòtica

- iv. **Beneventana.** Originària del sud d'Itàlia, va tenir els seus inicis al segle VIII i va durar fins al segle XI. Després de l'expulsió dels bizantins i l'ocupació dels llombards, es va constituir el ducat de Benevent, que va donar nom a l'escripura beneventana. És molt similar a l'escripura llombarda (del nord de la península) i es podria considerar elegant.

Imatge 10. Escripura beneventana

- v. **Insular.** La paraula *ínsula*, provinent del llatí, vol dir *illa*, per això l'escripura insular és la que es produeix, durant els segles VI i XI dC, a Irlanda i les illes Britàniques. A diferència de les altres escriptures nacionals del continent europeu, que deriven de la minúscula cursiva romana, Irlanda i Anglaterra tenen com a base l'escripura semiuncial, tot i que l'escripura insular té moltes variants. Es caracteritza per la seva senzillesa, en comparació amb les altres escriptures.

Imatge 11. Escriptures insulars

- b. *L'escriptura carolíngia*. Hi ha moltes teories que volen donar explicació als seus orígens i encara no s'ha arribat a un consens, però molts defensen la teoria de Schiaparelli, la qual explica que aquesta escriptura és el resultat d'un moviment cultural a l'època de l'imperi de Carlemany.

L'escriptura carolina va ser tan utilitzada a partir del segle IX dC, que es va convertir en estàndard a Europa fins a principis del segle XIII. Aquest tipus de grafia minúscula es caracteritza per presentar arques formes molt circulars i obertes, com a reacció contra les escriptures massa cursivitzades i com a retorn a l'escriptura nova romana.

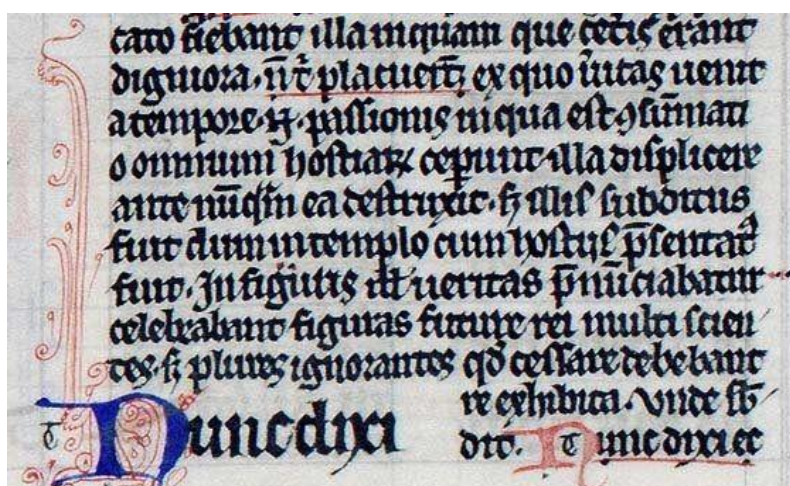

Imatge 12. Escriptures carolines

- c. *L'escriptura gòtica*. La seva base és l'escriptura carolina, però, encara que s'hagi originat a partir d'ella, se la considera oposada. Els humanistes italians consideraven que la paraula *gothica* era com un sinònim de modernitat, mentre que la minúscula carolina era considerada com antiga (*antiqua*).

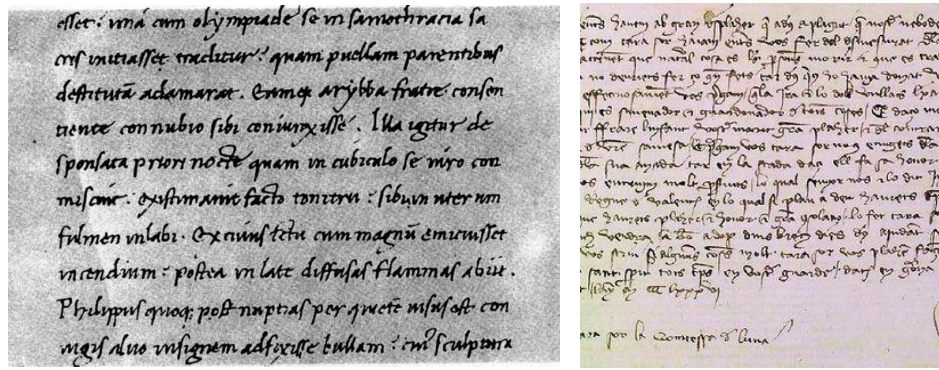
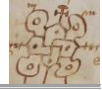
Les primeres escriptures d'aquest estil són produïdes a França al segle XII, tot i que és al segle XIII quan es difon per Europa i passa per una gran etapa d'esplendor. Es caracteritza per combinar línies angulars amb traços gruixuts i prims.

Imatge 13. Escriptura gòtica.

- d. *L'escriptura humanística*. Es va originar a Itàlia al segle XV i, com indica el seu nom, prové de les corrents humanístiques de la península. És un tipus d'escriptura creada, intencionadament, en contra del barroquisme de l'estil gòtic.

Un escriptor molt important d'aquest tipus de font paleogràfica va ser Petrarca, qui defensava que el contingut d'un text era molt més important que l'estètica gràfica, sobretot si aquesta grafia podia dificultar-ne la comprensió. És a dir que per a ell era imprescindible presentar un doble valor en l'escriptura: escriure emprant signes que es poguessin entendre i amb correcció gramatical (valors que no respectava l'escriptura gòtica). Podríem subdividir l'escriptura humanística en dos tipus: rodona (una mica més cuidada) i cursiva.

Imatge 14. Escritures humanístiques.

A partir del segle XVI es consolida la unificació de l'escriptura gòtica i la humanística a causa d'un nou mecanisme d'escriptura: la impremta.

2.4. Mataró: contextualització històrica⁵

El document objecte d'anàlisi va ser redactat i signat a Mataró, actualment capital de la comarca del Maresme i situada al litoral del Mediterrani (a uns 30 km al nord-est de Barcelona). Avui en dia té uns 130.000 habitants, que seria, aproximadament, una tretzena part de la població dels Països catalans, amb una àrea de 22,53 Km² i una altitud d'uns 28m⁶.

Mataró va ser fundada pels romans el 80 aC. sota el nom d'*Iluro*, però els seus orígens es remunten als primers assentaments ibers que es van establir prop del mar Mediterrani, ubicats entre el turó de Burriac i el veïnat de Mata. Va arribar a ser una de les ciutats més importants de la Catalunya romana, fins que, al segle III aC, l'Imperi Romà va començar a caure en decadència i va abandonar aquest nucli urbà.

Imatge 15. Iluro romana. Ubicació geogràfica

Imatge 16. Jaciment arqueològic de la vil·la romana de Torre Lauder.

⁵ Per a la redacció d'aquest apartat sobre la història de Mataró, especialment en allò que es refereix al segle XVI, època corresponent a la redacció del document, s'ha seguit a J. Giménez (2001 i 2005), i J. Llovet (2000).

⁶ Cf. informació de la pàgina web de l'Ajuntament de Mataró: <https://www.mataro.cat/ca/la-ciutat/historia>; cf. també <https://www.encyclopedia.cat/gran-encyclopedia-catalana/mataro>.

Tanmateix, l'any 801, es torna a trobar documentada la localitat de Mataró, coneguda, durant aquest període, amb el topònim d'*Alarona*. Aquest petit nucli poblacional "redescobert" va ser anomenat, posteriorment, *Civitas Fractai*, i va ser la llavor del Mataró medieval.

Mataró va ser una petita vila medieval, que a partir del **segle X** s'estructurà a l'entorn de la basílica de Santa Maria. Durant el seu període medieval, Mataró va destacar pel conreu de la vinya, pel comerç marítim i per la construcció naval. Va ser una petita població medieval, majoritàriament constituïda per pagesos, sota el domini dels senyors feudals del Castell de Mata, edificada al voltant de la Basílica de Santa Maria i la Plaça Gran.

Segle XV. Durant tot el segle XV, els seus habitants van manifestar la voluntat de deixar enrere el jou feudal. L'any 1424, Mataró va passar a ser carrer de Barcelona a causa de decret del rei Alfons el Magnànim, causant així la progressiva superació de la jurisdicció feudal.

Imatge 17. Can Serra.

L'any 1480, el rei Ferran el Catòlic va atorgar el privilegi d'incorporar el castell de Mataró a la Corona. Posteriorment, durant el segle XVI, es va construir Can Serra, la seu del Museu de Mataró, inclosa a l'Inventari del *Patrimoni Arquitectònic de Catalunya*.

A més de la guerra contra Joan II⁷, Mataró també fou escenari del conflicte dels remences⁸. L'any 1485, Pere Joan Sala, el capitost dels pagesos, atacà la vila i els seus defensors, refugiats a l'església, hagueren de rendir-se. Pocs dies més tard, Pere Joan Sala era derrotat a Llerona i així acabava la guerra. Com a compensació dels danys soferts, Mataró rebé quaranta lliures per a l'obra de l'església. Cal remarcar que entre els síndics remences hi havia el mataroní Pere Joan Tria, que fou un dels condemnats a mort, encara que ulteriorment fou indultat.

Durant el segle XV la vila no s'havia desenvolupat gaire, encara que en la documentació s'anomenaven diversos carrers, com ara els d'en Bellot, d'en Pou, d'en Soler, de difícil

⁷ La Guerra Civil catalana fou un conflicte bèl·lic entre 1462 i 1472 al Principat de Catalunya entre el rei Joan II d'Aragó i els remences per una banda, i les institucions catalanes rebels encapçalades pel Consell del Principat i la Diputació del General, per l'altra, pel control polític del territori. La mort de Carles de Viana, que estava enfrontat al seu pare Joan II, marcà l'inici del enfrontament que ja venia de l'època del seu predecessor Alfons el Magnànim. La caiguda de Barcelona, l'octubre de 1472, a mans de Joan II, després d'un llarg setge, va suposar la fi de la guerra civil catalana. La rendició dels rebels es va concretar en la capitulació de Pedralbes.

⁸ Per Guerra dels remences entenem el conjunt de moviments revolucionaris protagonitzats per la pagesia de la Catalunya Vella durant la segona meitat del segle XV per reivindicar l'abolició dels mals usos, un conjunt de gravàmens, servituds i subordinació humiliant dels pagesos cap al seu senyor.

localització, la Riera, el Torrent i la plaça i la placeta de l'església, que ens indiquen que el nucli primitiu s'anà engrandint i que l'acció urbanitzadora, partint de la rodalia de l'església i la plaça del mercat, s'adreçava també cap a la Riera, mantenint-se, però, a una relativa distància de la platja.

Al final del mateix segle s'escometé l'obra de la construcció d'una nova església parroquial d'estil gòtic, de tres naus i campanar, per a supplantar tal vegada l'esglesiola romànica que devia haver-hi. Això dona una idea de les necessitats del moment per part d'una vila en la qual, a més de la pagesia, es comptaven menestrals (artesans) d'oficis i ocupacions diverses.

Segle XVI. A partir del segle XVI es produí a Mataró un creixement demogràfic destacable, gràcies a la seguretat que proporcionava la muralla, protecció defensiva de la vila, malgrat ser a la vora la mar. Entre els factors favorables a aquest progrés demogràfic, cal esmentar també la immigració de francesos que al llarg del segle afectà Catalunya i principalment el Maresme.

A partir de les fonts disponibles de l'època, fogatges o impostos per foc o casa habitada, talls o censos generals i de menestrals, repartiments de blat i registres de baptisme (Llobet, 2000:97-98), es conclou que Mataró hauria avançat al llarg del segle XVI posicions dins del rànquing de les poblacions catalanes, segons el nombre d'habitants (uns 216 focs, 281 famílies i 108 baptismes), i superaria a viles que a mitjan segle figuraven al seu davant.

En aquest segle s'edificà al voltant de Santa Maria i de la plaça del mercat, i sembla que en una primera etapa s'obriren el carrer d'Avall (avui d'en Pujol) a migdia i el Carrer Nou a tramuntana, i després el de Barcelona sota del primer i el de Bonaire a sobre del segon. L'acció urbanitzadora també traspasà la Riera, i així s'aixecaren cases al carrer del Monestir (Sant Josep) i al d'Argentona i, probablement, també al d'en Moles.

El desenvolupament urbà de Mataró al segle XVI es produí en dues fases principals: la primera, durant els primers vint anys, al final dels quals Mataró deixà de ser un petit nucli format al voltant de l'església i plaça-mercat, per començar a estendre's sobretot cap a ponent, la direcció més fàcil; la segona etapa comprèn els darrers trenta anys del segle i és paral·lela a les obres de la muralla.

Entre les noves construccions de l'època cal esmentar el convent de Sant Josep de pares carmelitans, al carrer de Sant Josep o del Monestir; la capella de Sant Simó, al final de la riera de Valldeix, i l'acabament de les obres de construcció de l'església parroquial. De la mateixa època és la creu de terme que el consell municipal resolgué l'any 1562 de fer semblant a la creu de Badalona. En canvi, per la banda de llevant, la construcció no prosperà gaire a causa, sens dubte, del desnivell que hi havia vers el Rierot.

Però la característica més remarcable del Mataró del segle XVI va ser la defensa de la vila, perquè la protecció dels pirates es feu molt més necessària, atesa la proximitat del nucli urbà

al mar. No bastava muntar un servei de guaites i talaies a càrrec de deseners per a prevenir qualsevol temptativa de desembarcament de pirates barbarescs, sinó que calia prendre mesures més efectives. Per aquest motiu, als anys 1546-61, aproximadament, es dugué a terme l'obra de fortificació de l'església parroquial (amb troneres i ballesteres).

Però aquesta defensa no fou considerada suficient i per aquest motiu s'emprengué l'obra d'encerclar totalment la vila amb **una muralla**. Si bé l'any 1569 el virrei concedí autorització per a dur-la endavant, els treballs toparen amb dificultats que posaren alguns propietaris de cases disconformes amb la traça que es donava al mur. Finalment, el virrei Fernando de Toledo ordenà, l'any 1579, que la muralla s'aixequés seguint el projecte d'un enginyer reial, J. de Setara, i d'aquesta manera les obres pogueren prosseguir sense entrebancs.

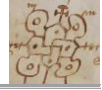
El clos ocupava una extensió d'unes 14 Ha, amb un perímetre d'uns 1.450 m aproximadament (cal advertir que no tota aquesta extensió era ocupada per cases o per vies urbanes, sinó que hi havia patis, terrenys de conreu i espais buits que quedaven intramurs). Avui, malgrat que la muralla és destruïda en la seva major part o desfigurada per l'edificació, encara se'n pot seguir el traçat.

Imatge 18. Muralles de la ciutat de Mataró.

Un altre aspecte a destacar d'aquest segle XVI és que la transformació de Mataró girà a l'entorn del contracte emfitèutic urbà. Segons Llobet (2000: 100), amb aquest tipus de contracte els terratinents conservaven unes rendes segures, mentre els emfiteutes podien construir als patis establerts, mitjançant el pagament d'un cens anual. També hi havia la figura del "fals" emfiteuta, que era un inversor que rebia els terrenys en establiment per construir-hi i que després els traspassava als emfiteutes definitius. Aquesta mena de contractes, amb les llargues sèries d'establiment de patis i solars, van esdevenir un element bàsic per al creixement urbà de Mataró fins pràcticament finals del segle XIX.

Pel que fa a les activitats econòmiques, s'observa que, en el cas de l'agricultura, les collites de cereals a Mataró sempre resultaven deficitàries i les de lleguminoses només eren suficients per al consum local, mentre que el conreu de la vinya tenia molta extensió i la producció vinícola era força important (Llobet, 2000: 110).

Pel que fa al conreu de la terra, el mas era la unitat arquetípica d'exploració agrària. Els documents que millor il·lustren la realitat al voltant dels masos són els contractes d'arrendaments dels masos, on els seus titulars analitzen clàusula a clàusula tota la casuística derivada de l'exploració (2001:207).

Les terres campes, dedicades al conreu de cereals i lleguminoses van tenir un paper molt secundari en l'agricultura mataronina. La quantitat de terres destinades a aquesta finalitat era molt menor que les dedicades a la vinya o altres conreus, cosa que provocà una dependència dels cereals panificables procedent de l'exterior. Els cereals conreats eren, segons els documents que ens resten, el blat, l'ordi, la civada, la melca, el panís i el mill. I les lleguminoses més habituals, els cigrons, les faves, els favolins i les llenties.

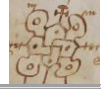
Els talls de menestrals revelen, per la seva banda, l'existència a Mataró d'una gamma d'oficis, com ara traguiners, teixidors, bracers, rajolers, sostres, fusters, boters, calafats, paraires, mariners, pescadors, etc. També hi havia bastants comerciants, que s'ocupaven de la compra-venda de les mercaderies i en destaca el comerç marítim.

En l'aspecte polític i administratiu cal esmentar la introducció, l'any 1519, per disposició de Carles V, del sistema insaculatori per a designar els càrrecs del municipi⁹, la separació de Llanereres, l'any 1543, de l'entitat local que des d'antic formava amb Mataró, i la concessió que Felip II de Castella feu a la vila, l'any 1585, de poder nomenar síndic i de participar en les tasques de les Corts Generals de Catalunya.

L'organisme de govern de la vila era el Consell, al qual, excepte l'administració de justícia que era privativa del batlle, tot li atenyia: urbanisme, sanitat, defensa armada, abastament de cereals, etc. Els ingressos del Consell de la vila de Mataró procedien de les impositons fiscals que aplicava. Les exaccions més habituals eren un 20è que gravava les collites de cereals i lleguminoses, el dret de la verema, un 20è o 30è sobre la venda del peix, etc. També hi havia un impost sobre la venda de mercaderia, el de les balances, etc. També imposava talls sobre artesans i mercaders. Altres ingressos procedien del dret de la corredoria, que intervenia en la compra-venda de gènere i l'arrendament de cases i altres béns mobles, immobles, barques, etc. Però el Consell no recaptava els impostos de forma directa, sinó que els donava en arrendament, a liquidar per terceres parts en unes dates fixes (Llobet, 2000:129).

Segle XVII. Durant el segle XVII Mataró va experimentar un creixement urbà i demogràfic que situà la població entre les primeres de Catalunya. El clos emmurallat es feu insuficient per a abastar aquesta expansió, i per tant l'edificació hagué d'estendre's extramurs, principalment al llarg del Camí Ral, a sota mateix de la muralla, tant en direcció a ponent com

⁹ La insaculació era una forma d'elecció de càrrecs feta per sorteig i consisteix en la selecció dels funcionaris polítics com a mostra aleatòria d'un grup més gran de candidats, un sistema per garantir que totes les parts competents i interessades tinguin una igualtat d'accés a càrrecs públics.

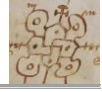

a llevant, i fins i tot s'estirà d'una manera perpendicular a la platja, de la qual sempre s'havia allunyat. Des del Camí Ral, doncs, foren aixecats els carrers de Sant Antoni, de Sant Joan i de Sant Pere. La ruptura del cercle emmurallat també es produí en altres indrets de la població: als carrers de Sant Josep i d'Argentona, al Masevè i fora del portal de Valldeix. L'expansió urbana mataronina fou feta sobre la base d'una edificació de tipus extensiu, sense gens de relleu artístic ni monumental.

No va ser fins el 1702, que Mataró va rebre el prestigiós títol de ciutat i es va convertir en un dels nuclis de la Revolució Industrial catalana a mitjans del segle XIX. Arran aquest desenvolupament, Mataró fou la primera ciutat de la Península Ibèrica amb un tren el 1848, que tenia com a destinació Barcelona, i també la primera ciutat de tot l'Estat Espanyol que amb la primera autopista de peatge, el 1969, amb destinació a Montgat.

Imatge 19. El primer tren de la Península Ibèrica a Mataró.

2.5. El contracte emfitèutic a Catalunya

Segons defineix D. Funes (2016: 11), el contracte emfitèutic consisteix en la concessió d'un bé immoble per part del propietari (senyor directe) al concessionari o emfiteuta, amb la condició que es comprometi a pagar un cert cens, durant un període de temps indefinit o a perpetuïtat. És a dir, l'emfiteuta és qui adquireix la possessió natural d'un bé immoble i pot cedir-lo a un altre, mentre que el senyor directe és qui sempre en mantindrà la possessió civil.

Tanmateix, cal destacar que les regulacions dels contractes emfitèutics no foren iguals a tots els territoris de Catalunya.

És important realitzar l'estudi de l'emfiteusi partint de la regulació feudal clàssica en dos aspectes fonamentals: primerament, la facultat d'alienació del bé immoble, sobre el que recau l'emfiteusi, que tenen tant l'emfiteuta com el senyor directe i, en segon terme, la jerarquia entre senyors amb diferents drets i obligacions.

La figura jurídica de l'emfiteusi

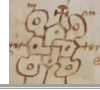
Com s'ha esmentat anteriorment, el contracte emfitèutic es basa en la concessió del domini útil, per part del senyor directe, a l'emfiteuta, a canvi de rebre una pensió anual o cens. D'altra banda, el propietari reté perpètuament el domini directe de la propietat¹⁰.

A més, cal aclarir que els propietaris posseeixen les propietats amb uns drets i obligacions diferents, mentre que els emfiteutes, a causa de l'obtenció del domini útil, tenen l'obligació de cuidar i millorar els béns.

Un fet destacable és que l'emfiteusi només pot acceptar la facultat d'alienació de béns immobles¹¹, atès que els béns mobles no podrien aplicar el principi "ad meliorandum", que consisteix en l'obligació que té l'emfiteuta de cuidar i millorar la propietat obtinguda. L'emfiteuta no pot millorar i cuidar d'un bé moble, i per això el contracte emfitèutic només se centra en propietats immobles.

¹⁰ Segons la regulació del *Recognoverunt Proceres* o Consuetuds de Barcelona, que és un privilegi atorgat el 1284 a la ciutat de Barcelona que regula en diversos capítols totes les figures referents al contracte emfitèutic. Cf. Sobrequés, S. (1972) *Història de la producció del dret català fins al Decret de Nova Planta*. Universitat Autònoma de Barcelona-Col·legi Universitari de Girona. Barcelona, 94-95.

¹¹ Els béns són les possessions o propietats que té una persona física o jurídica. Aquests constitueixen el patrimoni. Una de les classificacions més importants que es poden fer dels béns els divideix en mobles o immobles. Els béns que es poden traslladar d'un lloc a l'altre s'anomenen béns mobles. Per contra, els béns immobles són objectes tangibles que no es poden mobilitzar a l'espai sense que perdin la seva naturalesa o essència (per exemple, terrenys, cases, edificis, finques, etc.).

D'altra banda, és fonamental que l'emfiteusi sigui constituïda a través de l'escriptura i que, en la seva constitució, l'emfiteuta ha de fer el pagament d'una entrada directament proporcional al valor cadastral del bé immoble objecte de la cessió. Tanmateix, cal remarcar que no a tots els territoris catalans hi havia aquesta figura, com ara, a les *Consuetudines Ilerdenses*¹² o a la *Diocesis Gerundensis*.

Quant a la finca, si fos estèril, no s'admetria cap tipus de rebaixa en el cens, ja que els danys esdevenidors (futurs) o presents no són responsabilitat del senyor directe, sinó de l'emfiteuta, en base al principi "ad meliorandum". D'altra banda, en cas que l'emfiteuta no pagués la pensió durant dos anys (en el cas de les emfiteusis eclesiàstiques), o tres anys (en les emfiteusis laiques), cauria en comís i podria ser expulsat. A la província de Barcelona, a més, l'emfiteuta deutor queda obligat a pagar el doble del cens que deu, com a sanció.

Cal saber que l'emfiteuta no té dret d'alienar la propietat, o sigui traspasar-la a un tercer, sense l'aprovació del senyor directe, ni de dividir el bé immoble. A més, es prohibeix a l'emfiteuta constituir a una altra persona en el seu lloc, dimitir sense el consentiment del senyor directe o empenyorar en nom del senyor.

Si hi hagués qualsevol conflicte entre emfiteutes de la propietat, el senyor, propietari de les terres, seria qui tindria el poder de fer de jutge. En canvi, si el conflicte sorgís entre el senyor directe i l'emfiteuta, s'escolliria una tercera persona perquè fes de jutge.

És fonamental entendre la divisió de dominis, on cadascuna de les parts té unes obligacions i drets (en base del seu domini directe o domini útil), per entendre l'emfiteusi. La divisió del dominis atorga al senyor directe el gaudi de diversos drets, que s'enumeraran a continuació, mentre que l'emfiteuta té les facultats de possessió natural, fruïció i disposició de la propietat, així com la dimissió o renúncia al contracte.

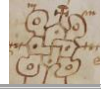
Les figures jurídiques que més caracteritzen l'emfiteusi són:

- el pagament d'una entrada en la firma del contracte,
- els mitjans de prova exclusius de l'emfiteusi (la capbreuació i la carta precària)
- i la prescripció de la propietat després de trenta anys.

Tot i així, hem de diferenciar dos tipus d'emfiteusi i les seves característiques, en virtut de la titulació del senyor directe:

1. Emfiteusi eclesiàstica
2. Emfiteusi laica.

¹² Guillem Botet, com a cònsol de Lleida, va redactar-ne el conjunt de lleis el 1228, en una constitució de dret local anomenada: *Consuetudines Ilerdenses*.

Habitualment, l'emfiteusi es fa mitjançant un contracte entre les parts, tot i que també hi ha altres maneres no tan comunes, com ara, per disposició d'última voluntat o per prescripció. Però mai es podria constituir per llei, per disposició judicial ni per adjudicació.

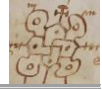
Com s'ha esmentat anteriorment, el contracte emfitèutic consisteix en un acord per l'alienació d'uns béns immobles entre el propietari i el concessionari de l'emfiteusi. El contracte emfitèutic, també conegut a Catalunya com a establiment (*stabilimentum*), no sempre ha estat constituït mitjançant l'escriptura. De fet, al principi, el contracte emfitèutic escrit no era un requisit obligatori, ja que només servia com a mitjà probatori. Però, més tard, es va considerar que el contracte havia de ser escrit per a la seva validesa legal.

El senyor propietari té el domini directe, que li atribueix uns drets quan el senyor decideix cedir la propietat en emfiteusi. Els drets de què gaudeix el senyor directe són set:

1. La pensió. Històricament coneguda com a cens o censal, és la quantitat de diners que ha de pagar l'emfiteuta, cada any, al senyor directe, afegint-hi el lluïisme, és a dir, el valor percentual que depèn del tipus d'emfiteusi. Com a prova del pagament, s'accepta un rebut o, com es deia durant aquest període, *apocha*. L'emfiteuta només té l'opció d'oposar-se al pagament en cas que hi hagi prescripció, havent de pagar, en conseqüència, les trenta-nou últimes pensions (si l'emfiteusi és eclesiàstica) o les vint-i-nou últimes pensions (si l'emfiteusi és laica).
2. La firma. Al contracte emfitèutic, la firma és l'instrument mitjançant el qual el senyor directe, mitjançant la seva aprovació, cedeix (aliena) la seva finca o propietat a una altra persona, coneguda com emfiteuta, amb el fi que prengui la possessió natural de la propietat. La firma atorga uns drets i deures que, per al senyor directe, són la pèrdua del dret a reclamar les pensions i lluïsmes anteriors no pagats, atès que la firma suposa una nova investidura per a la finca. Però, aquesta firma també atorga, com s'explicarà a continuació, el dret de lluïisme i de fadiga.
3. El lluïisme. Un dels drets que caracteritzen el domini directe és el dret a cobrar una part addicional pel valor cadastral de les terres quan l'emfiteuta decideixi cedir a una altra persona el béns immobles. El lluïisme sempre el cobra el senyor directe, ja que aprova tota transmissió del domini útil que es realitzi, i, normalment, sempre és el nou emfiteuta qui el paga.

Aquesta quantitat a pagar en virtut al lluïisme és diferent si l'emfiteusi és eclesiàstica o laica; si és eclesiàstica, llavors és d'una setena part (un 14%, aproximadament), mentre que si l'emfiteusi és laica, el valor cadastral és d'un 10%.

4. La fadiga. És un dret de prelació, segons el qual el senyor directe pot adquirir el domini útil de la propietat pel mateix preu, quan l'emfiteuta vol traspasar-la a una altra

persona. És a dir, l'emfiteuta sempre estarà obligat a cedir el primer lloc i vendre el bé immoble pel mateix preu al senyor directe quan vulgui traspasar el domini útil de la propietat.

5. Les millores. Són fonamentals a l'emfiteusi, ja que l'emfiteuta té l'obligació de millorar i explotar el mas, amb el fi de pagar el cens corresponent. Si l'emfiteuta no cuida la propietat i la deteriora, rep el càstig de perdre-la per comís.
6. Les amortitzacions. Van sorgir arran la constitució "Item ne super laudemio" de 1359, que obligava la persona no hàbil¹³, que adquireix un bé immoble, alienar-lo abans que passi un any a una persona hàbil, capaç de millorar la propietat. D'aquesta manera, quan el senyor directe hagi transmès la propietat a una persona no hàbil, podrà amortitzar la propietat, augmentant-ne el preu de la pensió, o obligar la persona no hàbil a transmetre el mas a una persona hàbil.
7. El comís. És la pena de privació de l'emfiteusi, que provoca l'expulsió directa de l'emfiteuta, d'acord a la llei. Entre el dret comú i el dret català hi ha moltes divergències, i, al dret català, se suprimeix la pena de comís per altres càstigs a tot el territori de Catalunya. Tanmateix, a Tortosa es va acabar efectuant la pena de comís.

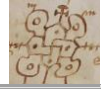
L'emfiteuta perd el seu domini útil i queda foragitat de les terres en els següents casos:

- Si no paga la pensió durant tres anys (en les emfiteusis laiques), o dos anys (en les emfiteusis eclesiàstiques).
- Si abandona les terres i les deixa deshabitades durant un any.
- Si aliena el mas sense el consentiment del senyor directe.
- Si nega la possessió de l'emfiteusi al senyor directe.
- Si no cuida la propietat i la deteriora.

D'altra banda, l'emfiteuta té el domini útil, que li atorga una sèrie de drets a l'hora d'acceptar la propietat en emfiteusi. Els drets que són concedits a l'emfiteuta són els següents:

1. La possessió natural. La possessió natural, a diferència de la possessió civil que té el senyor directe, és d'una categoria inferior. La divisió de dominis, com ja s'ha mencionat, sol afavorir el senyor directe i deixar en segon terme l'emfiteuta respecte de la propietat immoble.

¹³ La persona no hàbil, o també coneguda com a 'mà morta', és tota persona que no té la lliure facultat de disposició de les coses, com ara, les universitats, esglésies, monestirs, etc.

2. La fruïció. L'emfiteuta, a partir de la possessió natural de les terres, té el dret de posseir-ne també els fruits que produeixi, convertint-se alhora en usufructuari. La fruïció és admesa tant en fruits naturals com en fruits industrials.
3. Alienació o disposició de l'emfiteusi. Tot i que l'emfiteuta tingui el dret d'alienar el bé immoble, sempre s'estableix com a requisit el consentiment del senyor directe, possessor de la propietat civil de l'emfiteusi. Si l'emfiteuta alienés el bé immoble sense el consentiment del senyor directe, perdria el seu domini útil i seria expulsat de les terres.
4. La renúncia o dimissió de l'emfiteusi. L'emfiteuta sempre tindrà el dret de renunciar l'emfiteusi amb la condició que hagi pagat les pensions corresponents (que en les emfiteusis laiques meritaven les últimes vint-i-nou, mentre que en les eclesiàstiques, les últimes trenta-nou), retorni els instruments, obtenint així l'escriptura d'absolució, i indemnitzi el senyor directe per la deterioració de la propietat. Si el senyor directe no acceptés la renúncia, perdria el dret a la indemnització i l'emfiteuta quedaria lliure.

L'emfiteusi, a més de repartir el domini directe i domini útil en la divisió de poders, compta amb dos mitjans de prova exclusius, que són els següents:

1. Capbreuació. Consisteix en la confessió, per part de l'emfiteuta, davant del senyor directe, en què reconeix que posseeix el mas en emfiteusi, que haurà d'exercir els seus drets corresponents, tal com el pagament del cens, i que el senyor directe en reté la propietat.
2. Carta precària. Es basa en la constitució de la documentació en escriptura pública de l'emfiteusi, que és una prova que dona fe del contracte realitzat. La carta precària, en defecte de títols que puguin provar el contracte emfitèutic, correspon a una nova investidura o renovació de l'emfiteusi.

En conseqüència, si l'escriptura en què s'hagués fet el contracte es destruís o desaparegués, es realitzaria la carta precària com a prova fefaent de la validesa del contracte emfitèutic, amb els mateixos requisits que els requisits establerts anteriorment. Ara bé, per obtenir la carta precària cal que l'emfiteuta, havent pagat les pensions corresponents, justifiqui la seva possessió durant trenta (si el domini directe és laic) o quaranta anys (si el domini directe és eclesiàstic) al seu senyor directe.

Finalment, cal saber que a Catalunya, des del segle XV fins al segle XVIII, es van realitzar una sèrie de pragmàtiques i constitucions, amb el fi de sofisticar i completar la regulació jurídica catalana respecte als contractes i els censos, sempre amb la intenció d'evitar el frau, però no van tenir gaire èxit.

III. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Atès que el document objecte d'estudi és inèdit i de propietat privada, no hi ha cap estudi que se n'hagi ocupat i és aquest el primer cop que surt a la llum el seu contingut.

Ara bé, per a la seva correcta transcripció, traducció, anàlisi i contextualització ha estat imprescindible la consulta de bibliografia de referència sobre aspectes estretament relacionats amb ell.

Un d'ells és la història del lloc on es va redactar i signar el document i on vivien els protagonistes de la compravenda que es certifica, la vila de Mataró al segle XVI. Sobre aquesta qüestió, han estat obres de referència els estudis de Joan Giménez (2001 i 2005) sobre la ciutat de Mataró a la Catalunya del segle XVII i de Joaquim Llovet (2000) que fa un repàs a la història de Mataró, dels orígens a la ciutat contemporània, i que va ser premi lluro el 1999.

Sobre les disciplines en què s'enquadra la present recerca, a saber, la paleografia, la codicologia i la diplomàtica, han estat obres essencials de consulta els manuals d'aquestes disciplines de Tomàs Marín (1991) i el catàleg en línia de fonts paleogràfiques llatines de J. José Marcos García (2017), així com els dos manuals d'Ángel Riesco sobre paleografia i diplomàtica general (1999), i el seu diccionari d'abreviatures dels segles XIII a XVIII (1983).

Sobre la naturalesa i condicions del contracte emfitèutic a Catalunya, s'ha seguit essencialment a D. Funes (2016), que de manera clara fa una anàlisi de l'evolució de la institució emfitèutica a Catalunya y n'explica els conceptes més importants.

També han estat especialment útils com a models a seguir altres recerques o estudis amb els mateixos objectius: la transcripció, traducció i anàlisi de documents en llatí medieval inèdits.

Així, ha estat primordial la consulta del treball de recerca de batxillerat de Núria Preixens Vidal (2014), que transcriu, tradueix i analitza dos manuscrits inèdits del segle XV procedents de l'arxiu particular de Cal Roig d'El Soleràs, reconegut amb diversos premis i que va ser publicat posteriorment (2016) en forma d'article a la revista *Traces*, que recull les actes de la X Trobada d'estudiosos de les Garrigues.

També molt útil en aquest sentit ha resultat el treball de fi de grau a la Universitat de Lleida de la mateixa autora (2019), sobre la importància dels fons notariais per a l'estudi de la història local, dirigit pel Dr. Joan Busqueta.

Així doncs, la primera aproximació a aquesta font documental directa, fins ara inèdita, serà la meua, que espera poder fer alguna aportació sobre la història social i econòmica del territori de Mataró al segle XVI.

4. ANÀLISI I RESULTATS

La part pràctica del meu treball de recerca s'articula en quatre apartats fonamentals:

- I. Transcripció del text contingut al pergamí, inclosa la *notitia dorsalis*¹⁴.
- II. Traducció del text llatí, un cop transcrit, a la llengua catalana, per facilitar-ne la comprensió del contingut.
- III. Síntesi i contextualització del contingut del document.
- IV. Anàlisi paleogràfica, diplomàtica i lingüística del contingut i de la forma del document.

4.1. Transcripció del document

4.1.1. Criteris de transcripció

Per a la transcripció del manuscrit, el criteri bàsic seguit ha estat el màxim respecte a l'original; malgrat tot, per a facilitar-ne la lectura i comprensió, s'ha adoptat les normes següents:

Primerament, s'ha seguit la disposició del text a línia tirada, excepte en el cas de la data, els testimonis i les signatures. Es tracta d'un total de 77 línies d'una longitud mitjana de 382 mm en la cara del pergamí, i 4 línies en el revers, de longitud mitjana de 90 mm. El resultat de la transcripció ha suposat un total de 1.790 paraules en llatí i 10.875 caràcters en la part davantera del pergamí, i 30 paraules en "protocatalà"¹⁵ i 139 caràcters en el revers del pergamí.

Tant en el text llatí com en la traducció literal, cada canvi de línia de l'original s'ha indicat amb una barra inclinada i el número de línia en superíndex (/²).

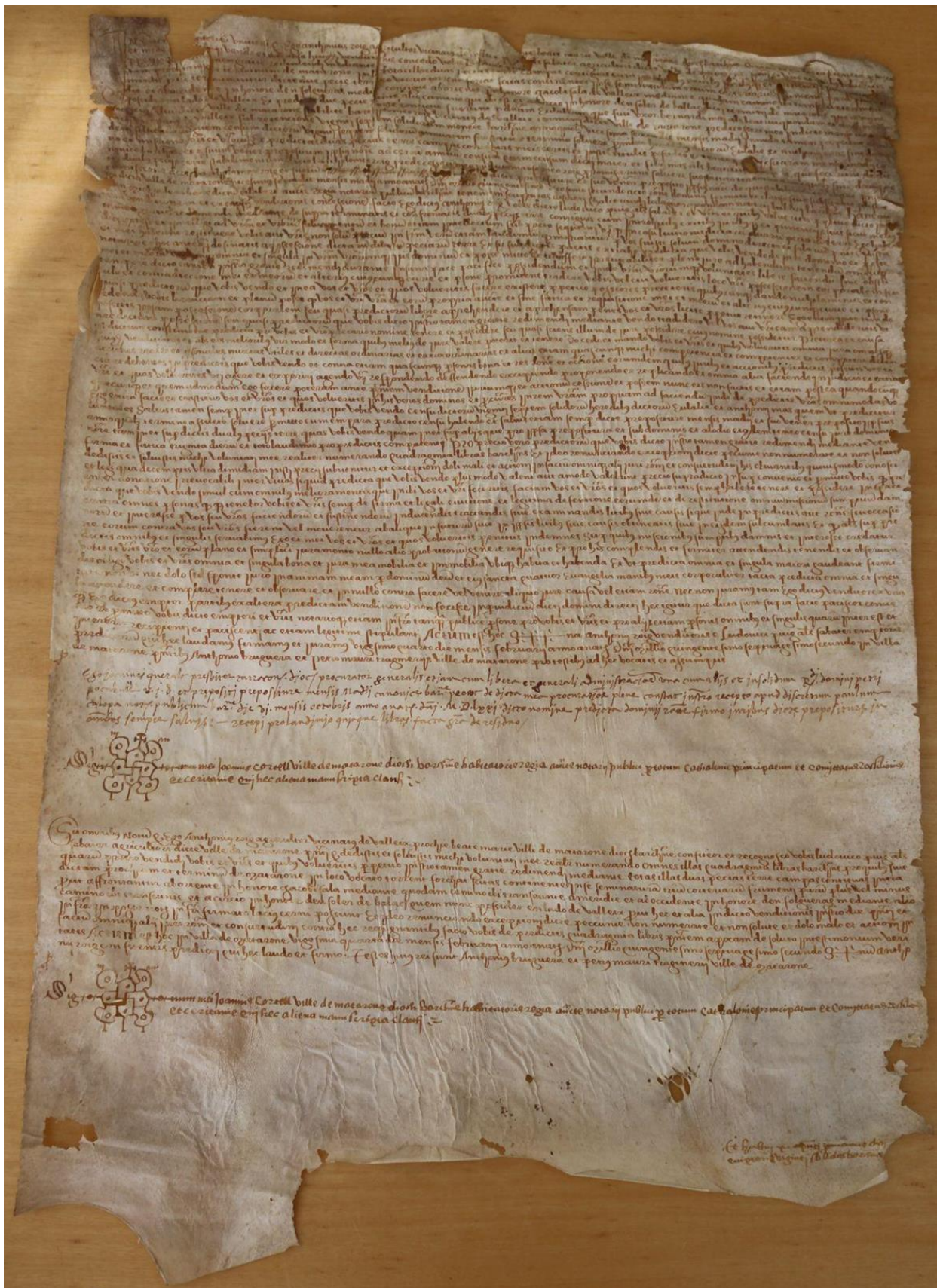
Quan el text ha presentat confusió, s'ha indicat una conjectura de lectura entre claudàtors (cf. *obsta[cul]*), però, quan ha estat impossible restaurar el text, s'ha indicat el fenomen mitjançant punts suspensius entre claudàtors [...]. D'altra banda, en cas que el text hagi presentat ambigüitat, s'han exposat les dues possibles conjectures mitjançant una barra inclinada (cf. [*beatriu/beatrici*]). En cas que hi hagi una ratllada o forat molt gran en el text que n'impedeixi la lectura, s'ha indicat en una nota a peu de pàgina.

Pel que fa a l'ortografia del text llatí, s'ha seguit els criteris actuals en l'ús de majúscules i minúscules, en l'ús de les grafies *u* i *v*, i també en la puntuació i en la separació de les paraules.

També s'ha optat per unificar la mateixa forma ortogràfica a tot el text, com en el cas del diftong *-ae*, que s'ha monoftongat al document en *-e* (cf. *Marie*). Finalment, s'ha corregit i aclarit alguns errors ortogràfics comesos per l'escrivà en nota a peu de pàgina.

¹⁴ La *notitia dorsalis* és una breu nota, al dors del pergamí, que conté les dades principals del contracte. A l'annex 1 i 2 es pot consultar el pergamí fotografiat per les dues cares.

¹⁵ Com es comentarà a l'apartat d'anàlisi lingüística, és un estadi de llengua a mig camí entre el llatí i el català.

Imatge 20. Pergamí que conté el document. Part davantera

4.1.2. Transcripció

In Dei n[omine, n]overint universi quod Ego, Anthonius Roig, agricultor vicinatus de Valleix parrochie beate Marie ville de Matarone diochesis Barchinone [gratis et ex certa sciencia per me] /² et meos [...que] vendo, et ex causa huiusmodi venditionis, concedo vobis Ludovico Puig, alias Sabater, agricultori dicte ville de Matarone presenti et vestris et quibus volueritis /³ perpetuo [instrumento] tamen gracie redimendi vendicionis totas illas duas pecias terre campas contiguas cum introitibus et exitibus iuribusque et [pertinenciis] suis [intra dic-]/⁴-tam parrochiam et terminum de Matarone in loco vocato torrent Forchat scitas continentes, in se seminaturam trium corteriorum frumenti [parum plus vel /⁵ minus] prout terminantur dicte due pecie terre contigue ab oriente in honore Jacobi Sala de Valleix, mediante quodam camino ibi transeunte a meri-/⁶-die et ab occidente in honore den Folgueras, mediante alio camino qui ibi est et a circio in honore den Soler de Balach dicti termini de Matarone quem nunc /⁷ possidet en Lado de Valleix. Et predi[cte] due pecie terre contigue fuerunt per dominam Eulaliam que fuit uxor Bernardi Mas, alias Beatriu/Beatrici, quondam et Anthonium eius filium /⁸ [Mas eius filium] dicte ville de Matarone stabilite Bartholomeo Roig vicinatus de Valleix termini dicte ville de Matarone predecessori meo in dicto manso meo [...], /⁹ dicti vicinatus de Valleix sub retencione viginti septem solidorum monete barchinone anno quolibet vicessima sexta die mensis madii in nuda tamen percepcione et [eor]um-/¹⁰-dem solvendorum. Quem censum dictorum viginti septem solidorum annuatim suo statuto a termino solvere promitto heredibus dictorum Eulalie et Anthonii Mas sine dam-/¹¹-no et missione vestri et vestrorum. Et predictas duas pecias terre campas contiguas meis certis et iustis titulis possideo et teneo [per pre]posituram mensis madii Ca-/¹²-nonice Barchinone et per suum venerabilem prepositum ipsius nomine ad certum annum censum quem censum dicti mater et filius Mas, alias Beatriu, [pro] quo fecerunt de dic-/¹³-tis duabus peciis terre stablimentum dicto Bartholomeo Roig predecessori meo in dicto manso meo promisserunt solvere suo statuto termino anno quolibet sine damno /¹⁴ et missione [dicti Bartholomei] Roig et suorum [...]¹⁶ dicte prepositure et suo venerabili preposito ipsius nomine de quo stabilimento constat instrumento /¹⁵ in dicta villa de Matarone, vicesima sexta die mensis madii anno a Nativitate Domini millessimo quingentesimo [vi]cesimo secundo acto racione domini firmato et clauso siue subsignato per discre-/¹⁶[-tum] Michelem Benedictum Gilabert auctoritate regia notarium publicum Barchinone tenentem scripturas discreti Galcerandi Balaguer quondam notarii publici¹⁷ Barchinone. /¹⁷ Hanc autem venditionem et ex causa venditionis concessionem facio ego dictus Anthonius Roig vobis dicto Ludovico Puig, alias Sabater, et vestris et quibus volueritis perpetuo dicto [instrumento] /¹⁸ tamen gratie redimendi, mediante de supra terminatis et confrontatis duabus peciis terre contiguas cum introhitibus exitibus iuribusque et pertinenciis suis sicut melius /¹⁹ dici potest et intelligi ad vestrum et vestrorum saluamentum et bonum etiam intellectum sub pacto sequenti videlicet

¹⁶ El text original apareix ratllat, indicació que l'escrivà es va equivocar mentre escrivia.

¹⁷ "Bublicii" és una forma errònia en lloc de "publici".

quod in casu luicionis dictarum duarum peciarum terre ego /²⁰ et mei habeant restituere vobis aut vestris non solum precium infrascriptum verum etiam laudimium quod monstrabitur per vos fuisse solutum domino directo et salarium presentis instrumenti /²¹ notario et hoc antequam desinatis a possessione dictarum duarum peciarum terre, et sic sub dictis pactis extraho predicta que vobis vendo de iure dominio et posse /²² mei et meorum e[adem]que omnia et singula in vestrum vestrorumque ius dominium et posse mitto et transfero irrevocabiliter pleno iure ad habendum, tenendum omnique /²³ tempore dicto tamen instrumento gratie redimendi durante in sana pace, pacifice possidendum et inde vestras vestrorumque voluntates libere faciendum sine obsta[c-/²⁴-ulo] et contradiccione mei et meorum et alterius cuiuscumque curie et persone promitens tradere vobis vel cui volueritis loco vestri possessionem corporalem seu /²⁵ [q]uasi predictorum que vobis vendo et in ea vos et vestros et quos volueritis facere existere perpetuo possessores pre ceteris quibuscumque dando nichilominus et con-/²⁶-[c]edendo vobis licenciam et plenum posse quod vos et vestri, vestra et eorum propria auctoritate et sine fatica et requisicione mei et meorum et alterius cuiuscumque curie et persone /²⁷ possitis ipsam possessionem corporalem seu quasi predictorum libere aprehendere et aprehensam penes vos et vestros licite perpetuo retinere ego enim interim do- /²⁸ -nec dictam possessionem seu quasi predictorum que vobis dicto instrumento tamen gratie redimendi mediante vendo tradidero vel vos aut vestri eam aprehenderitis ut /²⁹ est dictum constitutione predicta, pro vobis et vestro precario nomine tenere et possidere seu quasi, sciens illum de iure possidere cuius nomine possidetur. /³⁰ Preterea ex causa huiusmodi venditionis et alias eis melioribus via modo et forma quibus melius de iure valere poterit et tenere, do, cedo et mando vobis et vestris et quibus volueritis omnia iura omnesque /³¹ acciones reales et personales mixtas utiles et directas ordinarias et extra ordinarias et alias etiam quascumque michi competencia et competentes et competere debent-/³²-cia et debentes in predictis que vobis vendo et contra etiam quascumque personas bona et res ratione [...] et occasione eorumdem quibus iuribus et accionibus predictis possitis vos et /³³ vestri, et quas volueritis uti, agere et experiri agendo, videlicet respondendo deffendendo, excipiendo, proponendo et replicando et omnia alia faciendo in iudicio et extra /³⁴ quecumque et quemadmodum ego facere poteram ante presentem venditionem iuriumque et actionum cessionem et possem nunc eis non factis et etiam postea quando quandocumque /³⁵ ego enim facio et constituo vos et vestros et quos volueritis in his veros dominos et procuratores in rem vestram propriam ad faciendum inde de predictis vestras omnimodas vo-/³⁶-luntates Salvis tamen semper in et super predictis que vobis vendo censu dictorum viginti septem solidorum heredibus dictorum Eulalie et Anthonii Mas quem ut predicatur /³⁷ anno quolibet termino assueto solvere promitto cum empara pro dicto censu habendo et salvis etiam semper dicte prepositure mensis madii et suo venerabili preposito ipsius /³⁸ nomine tam in et super dictis duabus peccis terre quas vobis vendo quam in et super aliis que pro ipsa prepositura et sub dominio et alodio eiusdem teneo censu iure dominio /³⁹ firma et fatica triginta dierum et toto laudimio pro predictis competenti pro precio vero predictorum que vobis dicto instrumento tamen gratie redimendi mediante [vendo] /⁴⁰ dedistis et solvistis mihi voluntati mee realiter numerando quadraginta libras barchinonenses,

et ideo renunciando excepcioni dicte peccunie non numerate et non solute /⁴¹ et legi qua decemtis¹⁸ ultra dimidiam iusti precii subvenitur et exceptioni doli mali et actioni in factum omnique alii iuri, racioni et consuetudini his obuiantibus quovismodo, dono sci-/⁴²-enter donatione irrevocabili inter vivos siquid predicta que vobis vendo plus modo valent aut modo valebunt precio supradicto. In super convenio et promitto vobis quod pre-/⁴³-dicta que vobis vendo simul cum omnibus melioramentis que inibi vos et vestri feceritis faciam vos et vestros et quos volueritis semper habere tenere et possidere in pace /⁴⁴ contra omnes personas quod quod tenebor vobis et vestris semper de firma et legali evictione et legitima defentione eorumdem et de restitutione omnium missionum sumptum dam-/⁴⁵-norum et interesse per vos seu vestros faciendorum et sustinendorum in ducendis tractandis sive examinandis litibus sive causis sique inde in predictis aut racione seu occasio-/⁴⁶-ne eorum contra vos seu vestros fierent vel moverentur ab aliquo in futurum sive in ipsis litibus sive causis obtineatis sive in eisdem subcumbatis et quod alias super pre-/⁴⁷-dictis omnibus et singulis servabimus ego et mei vos et vestros et quos volueritis penitus indemnes. Super quibus missionibus sumptibus, damnis et interesse credatur /⁴⁸ vobis et vestris vestro et eorum plano et simplici iuramento nullo alio probationum genere requisito. Et pro his complendis et firmiter attendendis, tenendis et observan-/⁴⁹-dis obligo vobis et vestris omnia et singula bona et iura mea mobilia et immobilia ubique habita et habenda. Et ut predicta omnia et singula maiori gaudeant firmi-/⁵⁰-tate non vi nec dolo sed sponte iuro in animam meam per Dominum Deum et eius Sancta quatuor Euangelia manibus meis corporaliter tacta predicta omnia et singu-/⁵¹-la atendere et comprehendere, tenere et observare et in nullo contra facere vel venire aliquo iure, causa vel etiam racione. Nec non iuramus tam ego, dictus venditor ex una /⁵² quam/parte, ego, dictus emptor partibus ex altera predictam venditionem non fecisse in periudicium dicti domini directi. Hec igitur que dicta sunt supra facio, paciscor conve-/⁵³-nio et promitto vobis dicto emptori et vestris notario quod/quo etiam infrascripto tam quam publice persone pro vobis et vestris et pro aliis etiam personis omnibus et singulis quarum interest et /⁵⁴ intererit recipienti et paciscenti ac etiam legitime stipulanti. Actum est hoc. Sig(++)-na Anthonii Roig venditoris et Ludovici Puig, alias Sabater, emptoris /⁵⁵ predictorum qui hec laudamus, firmamus et iuramus vigesimo quarto die mensis februarii anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo septuagesimo secundo in villa /⁵⁶ de Matarone presentibus Anthonio Bruguera et Petro Mauri tragineriis ville de Matarone pro testibus ad hec vocatis et assumptis.

/⁵⁷ Ego, Joannes Queralt, presbiter Tarraconensis diochesis, procurator generalis etiam cum libere et generali administracione una cum aliis et in solidum Reverendi Domini Petri /⁵⁸ Pocurull [videlicet] et prepositi prepositure mensis madii, Canonice Barchinone prout de dicta mea procuracione plene constat instrumento recepto, apud discretum Paulum /⁵⁹ Calopa, notarium publicum Barchinone, die VI mensis octobris, anno a Nativitate Domini M.D.LXX.I. Dicto nomine predicta domini racione firmo iuribus dicte prepositure in /⁶⁰ omnibus semper salvis. Recepti pro laudimio V libras, facta gratia de residuo.

¹⁸ “decemtis” és una forma errònia en lloc de “deceptis”.

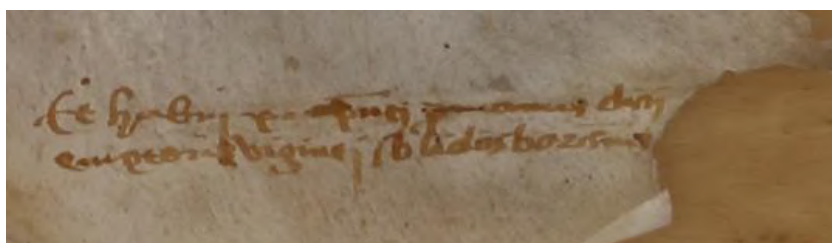

/⁶¹ Sig(+)^{num} mei Joannis Cortell ville de Matarone diochesis Barchinone habitatoris regia auctoritate notarii publici per totum Cathalonie Principatum et Comittatus Rossilionis /⁶² et Ceritanie qui hec aliena manu scripta clausi.

/⁶³ Sit omnibus notum quod ego, Anthonius Roig, agricultor vicinatus de Valleix parrochie beate Marie ville de Matarone diochesis Barchinone confiteor et recognosco vobis, Ludovico Puig, alias /⁶⁴ Sabater, agricultori dicte ville de Matarone presenti quod dedistis et solvistis michi voluntati mee realiter, numerando omnes illas quadraginta libras Barchinonenses pro quibus siue /⁶⁵ quarum precio vendidi vobis et vestris et quibus volueritis perpetuo instrumento tamen gracie redimendi, mediante totas illas duas pecias terre campos contiguas intra /⁶⁶ dictam parrochiam et terminum de Matarone in loco vocato torrent Forchat scitas continentes in se seminaturam trium corteriarum frumenti parum plus vel minus /⁶⁷ prout affrontatur ab oriente in honore Jacobi Sala, mediante quodam camino ibi transeunte a meridie, et ab occidente in honore den Folgueras, mediante alio /⁶⁸ camino ibi transeunte et a circio in honore den Soler de Balach, quem nunc possidet en lado de Valleix prout hec et alia in dicto venditionis instrumento die presenti et /⁶⁹ infraescripta in posse notarii infrascripti firmato lacius cerni possunt. Et ideo renunciando exceptioni dicte peccunie non numerate et non solute et dolo malo et actioni in /⁷⁰ factum omnique alii iuri racioni et consuetudini contra hec repugnantibus facio vobis de predictis quadraginta libris presentem apocam de soluto in testimonium veri- /⁷¹ tatis. Actum est hoc, in villa de Matarone vicesima quarta die mensis februarii anno a Nativitate Domini millessimo quingentesimo septuagesimo secundo. Sig(+)^{num} Antho- /⁷² nii Roig confitentis predicti qui hec laudo et firmo. Testes huius rei sunt Anthonius Bruguera et Petrus Mauri, traginerii ville de Matarone.

/⁷³ Sig(+)^{num} mei Joannis Cortell ville de Matarone diocesis Barchinone habitatoris regia auctoritate notarii publici per totum Cathalonie Principatum et Comittatus Rossilionis /⁷⁴ et Ceritanie qui hec aliena manu scripta clausi.

Rebut de l'escrivent

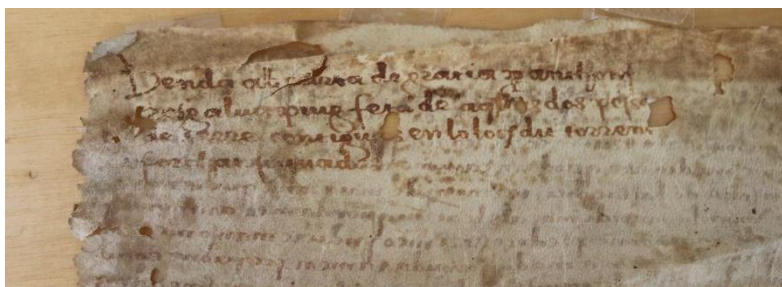

Imatge 21. Rebut de l'escrivent. Línies 75-76

/⁷⁵ Et habui [pre]senti [per] manus dicti /⁷⁶ emptoris viginti solidos Barchinonensis.

Notitia dorsalis (revers)

Imatge 22. Notitia dorsalis (al revers del document)

/⁷⁷Venda ab carta de gracia, pro Anthoni /⁷⁸Roig a Luis Puig, feta de aqu[ella]s dos pessas /⁷⁹de terre contigu[a]s, en lo loch dit torrent /⁸⁰Forchat, [seminadas].

4.2. Traducció del document

4.2.1. Criteris de traducció

Abans d'introduir la traducció, voldria aclarir que s'ha fet, primer, una traducció literal (traducció que es pot consultar a l'annex 5) i, posteriorment, una traducció adaptada d'aquesta per facilitar la comprensió del contingut del document notarial objecte d'anàlisi.

Pel que fa a la traducció literal, s'ha procurat fer de la manera més fidel possible al text original llatí, respectant l'estil del notari redactor Joan Cortell. També s'ha respectat la traducció literal d'alguns càrrecs o entitats típicament medievals així com els tecnicismes jurídics, explicant-los en notes a peu de pàgina quan s'ha cregut necessari. D'altra banda, en cas que el text original llatí presenti ambigüitat, s'ha indicat la traducció de les dues possibles conjectures mitjançant una barra inclinada (*cf.* engany/frau).

Finalment, pel que fa a la traducció de topònims i antropònims, s'ha intentat catalanitzar-los al màxim, sempre que això ha estat possible (*e.g.*: Joannis > Joan; Barchinone > Barcelona).

4.2.2. Traducció adaptada

En nom de Déu, sigui conegut per tothom que jo, Antoni Roig, agricultor veí de Valleix de la parròquia de Santa Maria de la vila de Mataró, diòcesi de Barcelona, de bon grat i amb el nostre ple coneixement, venc, i us concedeixo a vós, Lluís Puig, àlies Sabater, agricultor d'aquesta vila de Mataró, present, i als vostres i a qui vulgueu i amb un document perpetu de venda a carta de gràcia dues peces de terra camps contigües amb les seves entrades i sortides i drets i les seves pertinences dins de la parròquia i terme de Mataró, en el lloc anomenat "Torrent Forcat", terres que contenen un sembrat de blat de tres quarterades.

Aquestes dues peces de terra contigües limiten a l'orient amb l'honor de Jaume Sala de Valleix, mitjançant un camí que per allà passa; al meridà i a occident amb la propietat d'en Folgueres, mitjançant un altre camí que allí hi ha, i al nord amb l'honor de Soler de Ballac, del dit terme de Mataró, que ara posseeix en Lladó de Valleix.

La senyora Eulàlia, esposa de Bernat Mas, àlies Betriu, ja difunt, i el seu fill Antoni, van fer la concessió emfitèutica d'aquestes peces de terra contigües a Bartomeu Roig, del veïnat de Valleix del terme de Mataró, el meu predecessor, concessió subjecta a un cens anual de 27 sous de Barcelona a pagar el 26 de maig, lliure de qualsevol càrrega, i prometo pagar aquest cens als hereus dels esmentats Eulàlia i Antoni Mas, sense perjudici ni despesa per a vosaltres ni els vostres.

Aquestes peces de terra, que posseeixo mitjançant documents autèntics i legals, les tinc per la prepositura del mes de maig de la Canonja de Barcelona i, en el seu nom, pel seu venerable prepòsit, amb un cens anual, i aquesta concessió emfitèutica la van fer l'esmentada mare i fill Mas, àlies Betriu, al meu predecessor Bartomeu Roig, i van prometre pagar el cens en el termini estipulat, cada any, sense perjudici ni pèrdua per a l'esmentat Bartomeu Roig ni els seus descendents a aquesta prepositura i al seu venerable prepòsit, concessió que consta en un document, fet a la vila de Mataró, el 26 de maig de 1522, signat pel discret Miquel Benet Gilabert, notari públic de Barcelona per l'autoritat real, que té les escriptures de Galceran Balaguer, ja difunt, notari públic de Barcelona.

I amb aquesta venda us faig concessió a vós, Lluís Puig, àlies Sabater, i als vostres i qui vulgueu mitjançant aquest document a carta de gràcia, [...] amb el següent compromís: que en cas de redempció d'aquestes terres, jo i els meus haurem de restituir-vos no sols el preu infrascrit, sinó també el lluïsmes, després de demostrar que hagi estat pagat per vosaltres al senyor directe i el salari del notari corresponent al present document i això abans que renunciieu a la possessió d'aquestes dues peces de terra [...].

I per això renuncio a l'excepció dels diners no comptats ni pagats i a la llei per la qual víctimes de frau poden reclamar més de la meitat del preu just i a l'excepció de *dolo malo* i a tota *actio*, i tot altre dret i raó i costum que suposin qualsevol mena d'oposició.

I per a complir aquestes coses i atendre-les fermament, us poso com a garantia tots i cadascun dels meus béns i drets mobles i immobles haguts i per haver onsevulla.

I perquè totes i cadascuna de les coses predites tinguin major fermesa, juro per la meva ànima per Déu nostre Senyor i pels seus quatre Sants Evangelis, tocats corporalment per les meves mans, atendre i comprendre, tenir i complir totes i cadascuna de les coses predites, i no fer contravenir al·legant cap dret, causa o raó. I jurem tant jo, el venedor, d'una part, com el comprador, de l'altra, que aquesta venda no s'ha fet en perjudici del senyor directe.

Signatures d'Antoni Roig, el venedor, i de Lluís Puig, àlies Sabater, el comprador, que signem i jurem aquestes coses el dia 24 de febrer de l'any de la Nativitat del Senyor 1572, a la vila de Mataró, sent presents Antoni Bruguera i Pere Mauri, traguers de la vila de Mataró, en qualitat de testimonis.

Paràgraf afegit amb posterioritat

Jo, Joan Queralt, prevere de la diòcesi de Tarragona i també procurador general, conjuntament amb el Reverend Senyor Pere Pocurull, i el prepòsit de la prepositura del mes de maig, de la Canonja de Barcelona, com consta en un document rebut pel discret Pau Calopa, notari públic de Barcelona, el dia 6 d'octubre, de l'any de la Nativitat del Senyor 1571, signo, comptant que tots els drets de l'esmentada prepositura siguin respectats, que vaig rebre com a lluïsmes 5 lliures, una vegada fet el pagament de la resta.

Signatura meva, de Joan Cortell, de la vila de Mataró, diòcesi de Barcelona, notari públic per l'autoritat reial per a tot el Principat de Catalunya i els comtats de Rosselló i la Cerdanya, que he tancat tot l'anterior amb mà aliena.

Apoca de rebut

Sigui conegut per tothom que jo, Antoni Roig, agricultor veí de Valleix, de la parròquia de Santa Maria, a la vila de Mataró, diòcesi de Barcelona, confesso i reconec a vós, Lluís Puig, àlies Sabater, agricultor d'aquesta vila de Mataró, que m'heu donat i m'heu pagat al comptat el preu de quaranta lliures de Barcelona, amb el qual us he venut a perpetuïtat, mitjançant aquest instrument a carta de gràcia, les dues peces de terra camps contigües dins de l'esmentada parròquia i en el terme de Mataró, en el lloc anomenat Torrent Forcat, que contenen un sembrat de tres quarterades de blat, i que afronten a l'orient amb l'honor de Jaume Sala, per on passa un camí, al sud i a occident, amb la propietat d'en Folgueres, per on passa un altre camí; al nord amb l'honor d'en Soler de Ballac que ara posseeix en Lladó de Valleix, tal com es detalla en aquest document de venda, fet en el present dia, i escrit sota poder del notari i signat, i així mateix amb la renúncia expressa a l'excepció dels diners esmentats no comptats ni pagats, i al frau, i a qualsevol acció en contra, i qualsevol altre dret, raó i costum que s'hi pugui oposar, jo us faig a vós la present apoca de rebut sobre aquestes 40 lliures. Això s'ha fet en la vila de Mataró el dia 24 de febrer de l'any de la Nativitat del Senyor 1572. Signatura d'Antoni Roig, que certifica el predit. Testimonis d'això són Antoni Bruguera i Pere Mauri, traginers de la vila de Mataró.

Rebut del notari

He rebut, pel present document, de mans del comprador, 20 sous de Barcelona.

Anotació al dors

Venda a carta de gràcia d'Antoni Roig a Lluís Puig, feta a propòsit d'aquelles dues peces de terra contigües de sembrat, en el lloc anomenat Torrent Forcat.

4.3. Síntesi del contingut del document

Resum del nucli del document

Antoni Roig, àlies Sabater, agricultor de Mataró ven a Lluís Puig, també agricultor de Mataró, pel preu de 40 lliures barceloneses, dues peces de terra camps contigües situades dins del terme de Mataró, al lloc anomenat torrent Forcat, que contenen un sembrat de tres quarterades de blat.

El document de venda és certificat i signat a Mataró el 24 de febrer de 1572, pel notari públic Joan Cortell, i com a testimonis hi són Antoni Bruguera i Pere Mauri, traginers de Mataró.

Joan Queralt, Pere Pocurull i Pau Calopa, autoritats eclesiàstiques de l'arxidiòcesi de Tarragona, són els qui reben el lluíisme i en deixen constància.

Antecedents que es desprenen del document

La propietària legítima de les dues terres camps objecte de la venda és la Canonja de Barcelona, que les havia establert en el passat a la senyora Eulàlia, vídua d'en Bernat Mas, àlies Betriu, i al seu fill, Antoni Mas. Tots dos havien de pagar per aquest establiment un cens anual a la pabordia del mes de maig de la Canonja, fins que, posteriorment, decideixen traspasar les dues peces de terra a Bartomeu Roig. Aquest traspàs es realitza mitjançant un contracte emfitèutic signat pel notari públic Miquel Benet Gilabert el dia 26 de maig de l'any 1522.

Segons aquest contracte emfitèutic, Bartomeu Roig ha de pagar a la senyora Eulàlia i al seu fill vint-i-set sous anuals, dels quals se'n queden una part, i la restant l'utilitzen per pagar el cens que deuen a la Canonja de Barcelona, que n'és la propietària legítima.

Posteriorment (moment al qual pertany el pergami objecte d'estudi d'aquest treball), Antoni Roig, hereu d'en Bartomeu Roig, ven a Lluís Puig, àlies Sabater, les dues parcel·les de terra camps pel preu de quaranta lliures barceloneses, de les quals se'n queda una part i, amb la part restant, paga el cert cens anual als hereus de la senyora Eulàlia.

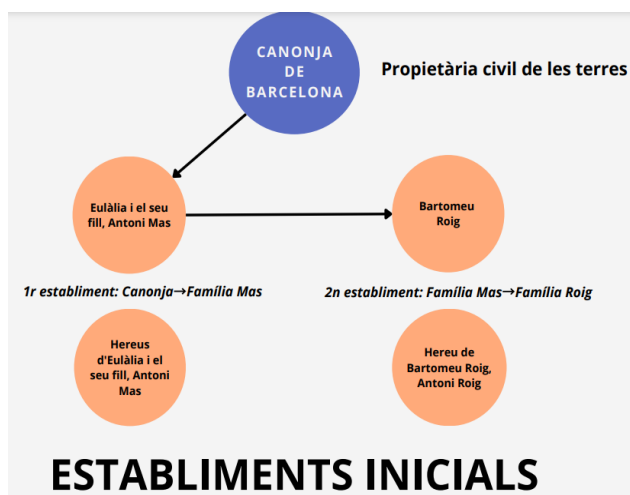

Diagrama 1. Establiments inicials

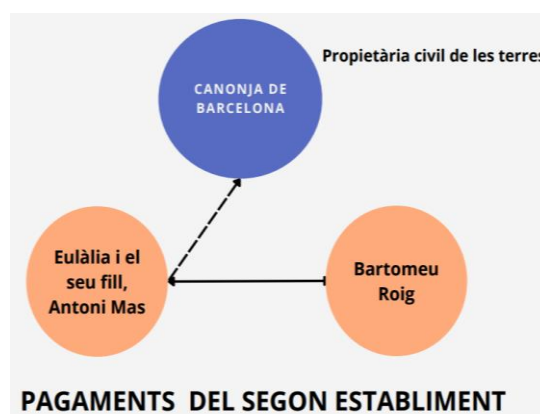

Diagrama 2. Pagaments corresponents al segon establiment

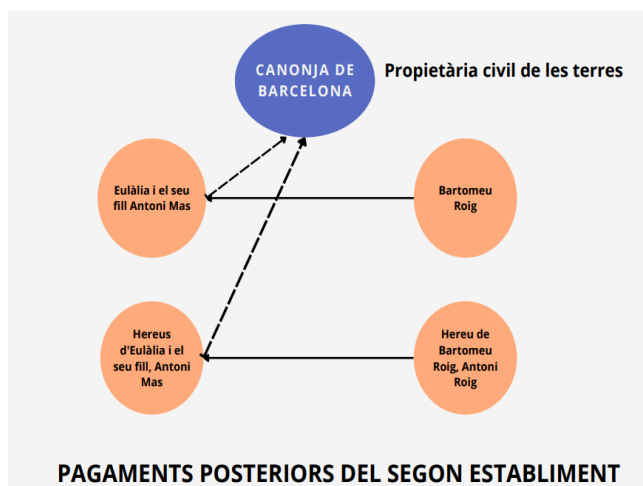

Diagrama 3. Pagaments posteriors del segon establiment.

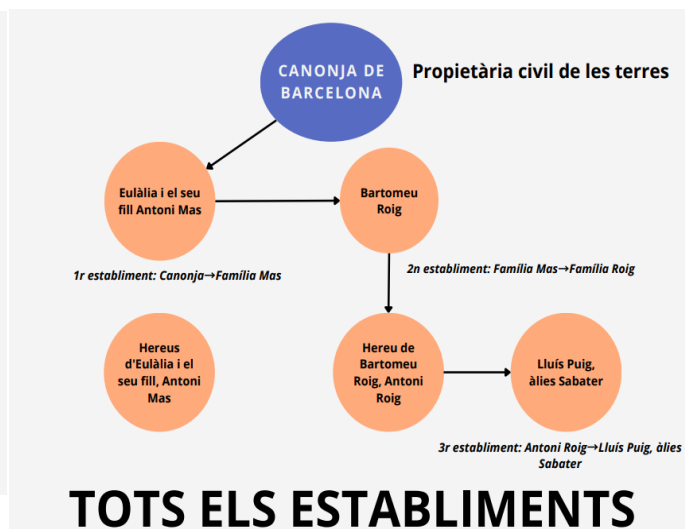

Diagrama 4. Esquema de tots els establiments

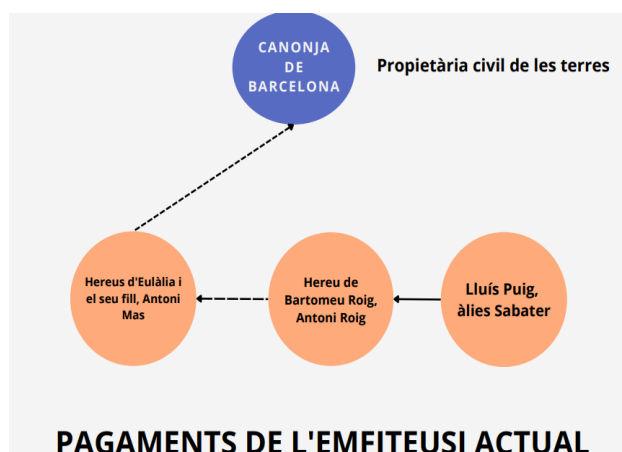

Diagrama 5. Pagaments de l'emfiteusi actual (1572)

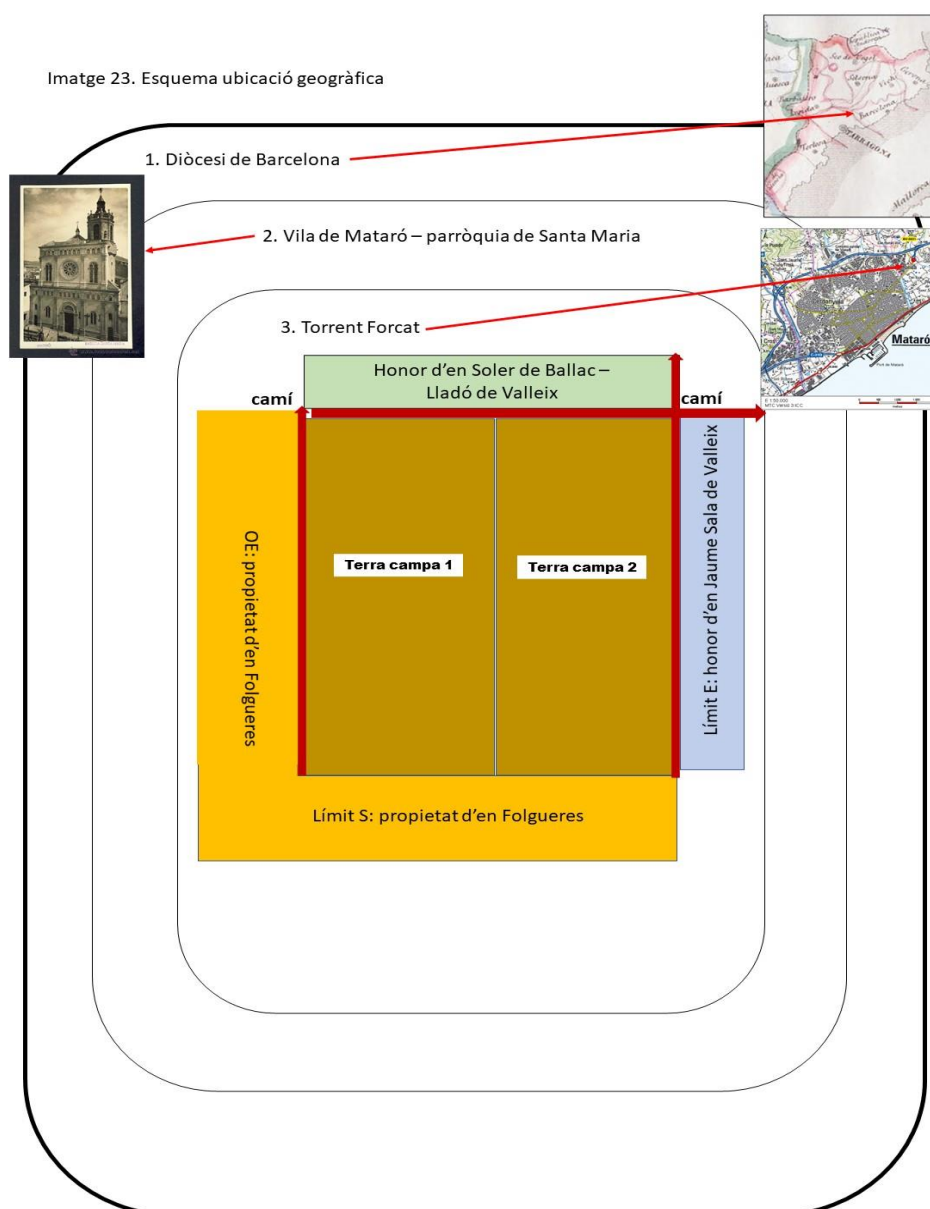

4.4. Contextualització del document

4.4.1. Època i localització geogràfica

El document objecte d'estudi es va redactar el darrer quart del segle XVI, concretament el 24 de febrer del 1572, de manera que pertany als inicis de l'Edat Moderna. Fou escrit a la vila de Mataró, i sabem que els protagonistes de la venda-establiment eren ambdós del veïnat de Valleix (Valleix). Del document es desprèn que les dues terres camps contigües objecte de l'establiment estan ubicades a la diòcesi de Barcelona, parròquia de Santa Maria de Mataró, al lloc conegut com a Torrent Forcat i limiten al nord amb la propietat (honor) d'en Soler de Ballac, a l'est amb la de Jaume Sala de Valleix i a l'oest i al sud amb la d'en Folgueres.

Imatge 23. Esquema ubicació geogràfica

4.4.2. Indicadors cronològics i socials al text

Són diversos els indicadors cronològics, històrics, socials i econòmics (institucions, títols i càrrecs, topònims, conceptes jurídics, econòmics, etc.) que apareixen al text. Els més rellevants apareixen a continuació comentats en ordre alfabètic, amb indicació de la línia del text on es pot llegir el terme en qüestió. La resta es pot consultar a l'annex 4 (glossari).

4.4.2.1. Institucions, títols i càrrecs

Canonja de Barcelona

La Canonja de Barcelona, també coneguda com Pia Almoïna, era la comunitat de canonges de la Catedral de Barcelona. Es dedicava a donar de menjar als pobres, funció que antigament es feia al refectori de la comunitat canonical, situat al voltant de l'antic claustre. La Catedral de Barcelona té una llarga història. Com explica C. Juangran (2021:11-14), és al segle IX quan s'estableix la Canonja, fet que implica l'existència d'un grup de preveres que juntament amb el bisbe fan vida comuna. Així, els primers capellans allí instal·lats van donar lloc a la institució catedralícia. Dedicaven els dies a la pregària pública i oficial de l'Església, així com a col·laborar amb el prelat, ajudant en el govern de la diòcesi.

Al segle XI la Canonja era ja una gran institució. El seu patrimoni havia crescut exponencialment gràcies a donatius, llegats i fundacions pietoses que rebien habitualment "per a la salvació de l'ànima dels difunts". Els béns immobles que eren propietat de la Canonja es coneixen com a *Mensa capitular* i de les rendes que n'obtenien, vivien totes aquelles persones vinculades a la catedral, des dels propis canonges fins als pobres a qui oferien caritat.

La casa canonical, que també rebia el nom de Canonja, es va construir inicialment adossada a la muralla romana. La comunitat de canonges es va dissoldre el 1369 i l'antiga casa de la Canonja va ser enderrocada el 1400, però cap al 1423 al mateix lloc es va construir l'edifici gòtic actual.

El segle XVI, en què se situa el nostre manuscrit objecte d'estudi, va ser un moment de grans canvis per a la Catedral. Primerament, amb la construcció d'una plaça i l'escalinata d'accés davant la façana principal. Segonament, també hi hagué canvis a nivell d'organització interna. La celebració del Concili de Trento va marcar un moment d'esplendor eclesiàstic i va suposar una reforma de tota la jerarquia eclesiàstica, de manera que es va renovar la vida religiosa, restaurant la disciplina eclesiàstica, reorganitzant la formació del clergat i intensificant l'ensenyança de la doctrina cristiana. Finalment, el 1592, aquesta institució fou secularitzada.

Al manuscrit apareix esmentada a les línies 12 i 58, fent-hi referència en relació a la prepositura del mes de maig, a qui està assignada la recaptació del cens de les dues terres camps objecte de venda (l. 12: *teneo [per pre]posituram mensis madii Ca-/nonice Barchinone*]; l. 58: *prepositure mensis madii, Canonice Barchinone*).

Cúria

Era el conjunt dels organismes judicials, administratius i de govern per als afers eclesiàstics durant l'Edat Mitjana, i era habitual que cada diòcesi tingués la seva pròpia cúria per a la seva administració. Al pergamí apareix la forma genitiva i dativa *curie* (cf. línies 24 i 26).

Discret

Era un títol atorgat a sacerdots d'alt rang i a algunes autoritats. El terme apareix al document en la forma de nominatiu *discretus* i acusatiu *discretum*, i en la forma de genitiu *discreti* (cf. línies 15, 16 i 58), referit als notaris públics Miquel Benet, Galceran Balaguer i Pau Calopa.

Prevere

Era el títol que rebia un clergue després de rebre els ordes majors del presbiterat. El prevere estava autoritzat a exercir funcions pastorals, administrar determinats sagraments i tenia la missió primordial de presidir la celebració de l'eucaristia. Aquest títol apareix al text en la seva forma nominativa singular *presbiter* (cf. línia 57), aplicat a Joan Queralt.

Reverend Senyor

Del llatí *reverendus*, participi de futur del verb *revereor*, el reverend és el títol i tractament honorífic que rebien els sacerdots, indicant que el seu càrrec era d'un alt rang i calia que fossin respectats. Aquest càrrec apareix al text en la seva forma genitiva singular (cf. línia 57), dit de Pere Pocerull.

4.4.2.2. Topònims

Diòcesi de Barcelona

Una diòcesi o bisbat es pot definir com un territori en el qual l'església té el poder d'exercir el seu control i, quan hi ha diverses diòcesis agrupades en províncies eclesiàstiques, es forma un arquebisbat o arxidiòcesi.

El document transcrit i traduït ens ubica a la diòcesi de Barcelona, la qual actualment té 340,53 km² i Mataró n'és la seva quarta zona pastoral.

La diòcesi o arquebisbat de Barcelona és una demarcació de l'Església catòlica a Catalunya. La tradició la data de mitjans del segle I, tot i que el primer bisbe documentat, Pretextat de Barcelona, és de l'any 347.

Com diu J. Martí (2011: 5), a l'edat moderna, la política absentista de molts dels bisbes barcelonins del segle XV provocà l'augment del poder i prestigi del capítol catedralici, que era qui exercia de fet el govern de la diòcesi. No fou fins a l'elecció del bisbe Jaume Caçador (1546-1561) que desaparegué el problema de l'absentisme dels bisbes, ja que aquest prelat inicià la reforma diocesana d'acord amb l'esperit del Concili de Trento. Hi col·laboraren amb un important paper els ordes reformatos, caputxins, carmelites descalços i, especialment, els jesuïtes. L'any 1598, el bisbe Joan Dimas Lloris inaugurà el seminari tridentí. Durant el segle XVII els bisbes de Barcelona estigueren associats a càrrecs de política civil, sovint per influència dels monarques. Al nostre text apareix esmentada a les línies 1, 61, 63 i 73 en la fórmula sintagmàtica *diochesis Barchinone*.

Diòcesi de Tarragona

Aquesta demarcació eclesiàstica, amb el nom de Tàrraco, va ser eliminada pels àrabs durant la seva arribada, i no va ser fins el 1091 que el Papa Urbà II va reconstruir el bisbat amb titulació metropolitana. Oleguer de Barcelona fou l'encarregat de repoblar l'arxidiòcesi, després de l'expulsió dels musulmans, amb tot, però, hi hagué violentes lluites pel control de la zona entre els següents arquebisbes i els fills de Robert d'Aguiló, comte de Tarragona.

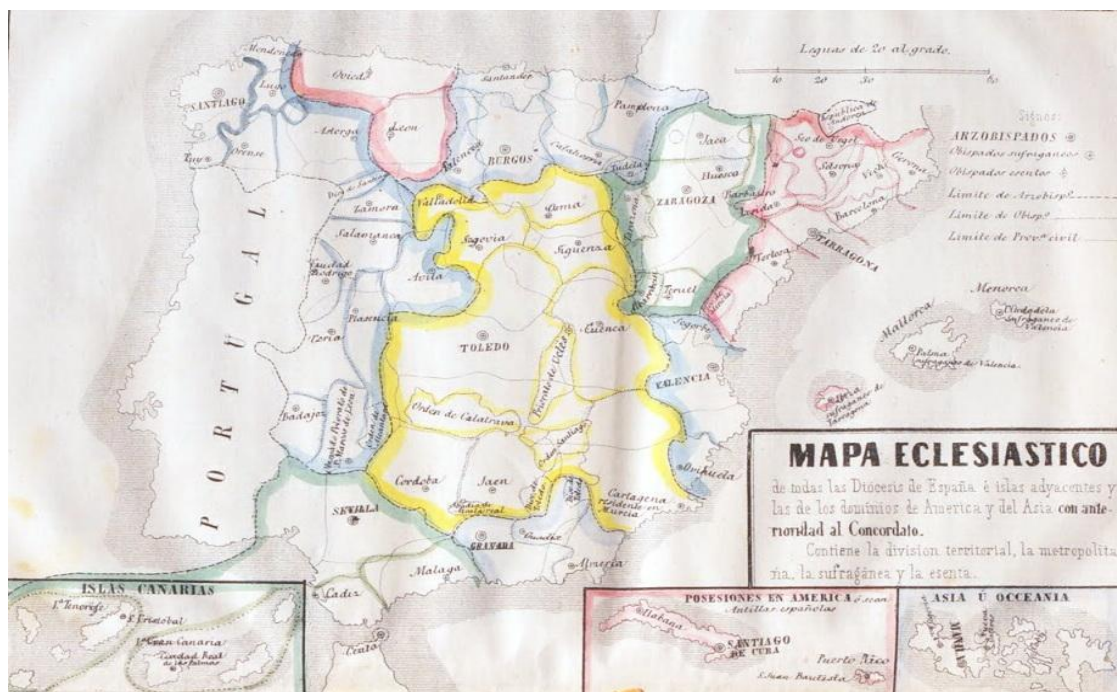
El 23 de març de 1154 el papa Anastasi IV va establir els límits de l'arxidiòcesi i les seves sufragànies o subordinades: Girona, Barcelona, Urgell, Vich, Lleida, Tortosa, Saragossa, Osca, Pamplona, Tarazona i Calahorra. Fins al 1318, els reis d'Aragó havien de ser coronats per l'arquebisbe de Tarragona.

El titular de la Seu de Tarragona, actuà durant molts segles com un autèntic senyor feudal, així, per exemple, l'arquebisbe Guillem de Montgrí va participar en la conquesta de Mallorca amb Jaume el Conqueridor i va encapçalar la d'Eivissa i Formentera.

El 10 d'octubre del 1238 es va crear la diòcesi de València i després d'una llarga disputa amb Toledo, el papa va decidir integrar-la a la província eclesiàstica de Tarragona.

Immediatament després de Concili de Trento, el 1570, es va crear el seminari metropolità de sant Pau i santa Tecla. El 1593 es va crear la diòcesi de Solsona, que va ser agregada a la província eclesiàstica de Tarragona.

Al nostre text, trobem la referència en un sol lloc, a la línia 57, en el sintagma en genitiu, *Tarraconensis diochesis*, complement del nominatiu *Joannes Queralt, presbiter* ("Joan Queralt, prevere de la Diòcesi tarraconense").

Imatge 24. Mapa de les diòcesis espanyoles des del segle XVI fins el Concordat de 1851 (Font: Torres Villegas, F.J. *Cartografía hispano-científica o sea los mapas españoles: en que se representa a España bajo todas sus diferentes fases*, Impr. José María Alonso, Madrid, 1852).

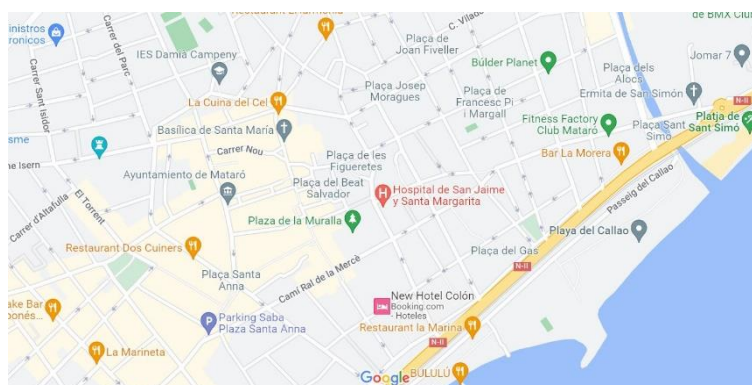
Parròquia de Santa Maria

Al segle XVI, Mataró era una petita vila medieval edificada al voltant de l'església de Santa Maria i de la Plaça Gran (Plaça Major). El seu important i progressiu creixement econòmic i demogràfic va fer necessari i alhora possible la construcció d'una segona muralla i la incorporació de nous espais urbans. La historiografia sobre Santa Maria de Mataró es basa en

l'obra de Lluís Ferrer i dels estudis posteriors als Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria. La dita parròquia apareix esmentada al text a les línies 1 i 63 (*parrochie beate Marie*).

Imatge 25. Església de Santa Maria de Mataró. Anterior a 1939

Imatge 26. Ubicació de l'església de Sta. Maria al plànol actual de Mataró

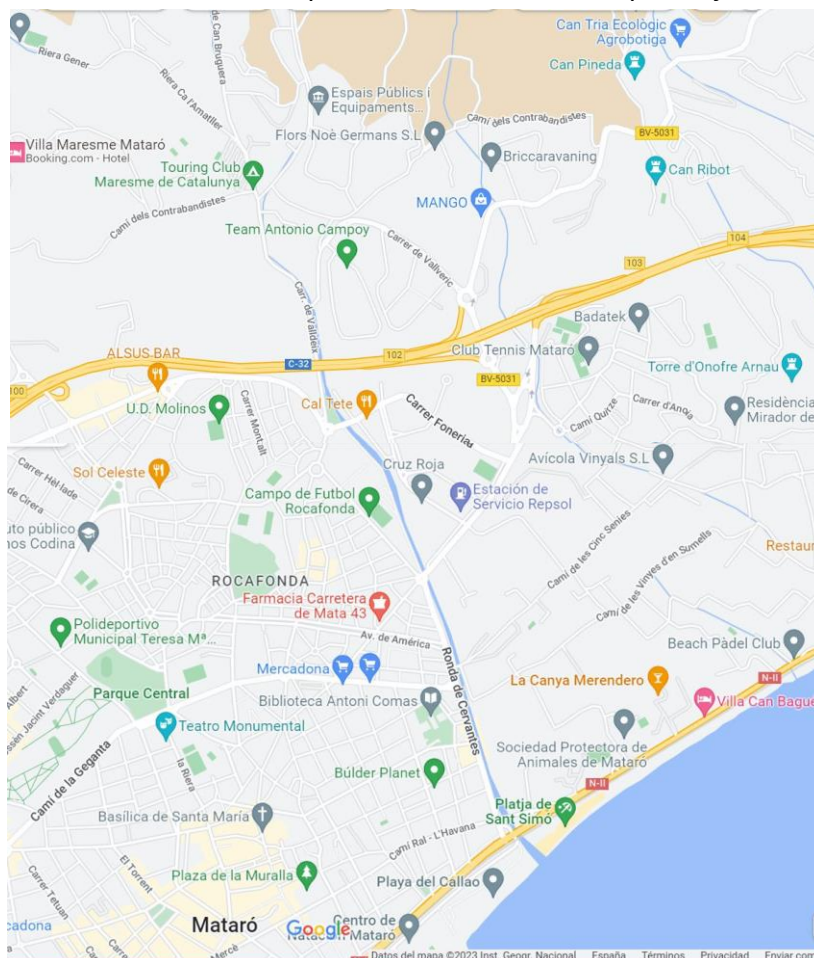

Principat de Catalunya, el comtat de Rosselló i el comtat de la Cerdanya

El Principat de Catalunya és la unió dels comtats catalans que formen l'estat català des del segle XIV, tots a excepció del comtat de Rosselló i la Cerdanya, ja que, malgrat formar part del territori català, no arriben a la categoria de la resta de comtats que conformen el Principat de Catalunya.²⁷ Al document objecte d'anàlisi, aquestes referències toponímiques apareixen a les línies 61-62 i 73-74, en la fórmula *per totum Cathalonie Principatum et Comitatus Rossilonis et Ceritanie*, per explicitar l'àmbit d'actuació del notari públic que certifica el document.

Torrent Forcat

Un dels torrents més importants de Mataró és el torrent Forcat, que s'ubica a l'est de la població i recull les aigües de la conca de Mata. A més d'aquest torrent, també hi ha els torrents Vallverdera i Vallgiró, la riera de Mata i la riera de Valleix (o de Sant Simó), originaris de Can Bruguera i del veïnat de Valleix²⁸. El torrent Forcat (*torrent Forchat*) apareix esmentat a les línies 4, 66 i 80 del nostre text, per ubicar les terres camps objecte de venda.

Imatge 27. Ubicació del Torrent Forcat al mapa actual de Mataró

²⁷ Cf. <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/principat-de-catalunya>

²⁸ Cf. <https://municipiscatalans.com/inici/Comarques%20de%20Barcelona/Maresme/Mataro/mataro.html>

Veïnat de Valleix

Quant al topònim Valleix, originàriament conegut amb el nom de “Valedex”, hi ha diversos estudis que en fan esment amb la forma “Valldeix”. En aquest treball, s’ha optat per conservar la forma que ha emprat l’autor: Valleix. Aquest topònim apareix en set ocasions, sota fórmules diferents: *vicinatus de Valleix* (cf. línies 1, 8, 9, 63), *in honore Jacobi Sala de Valleix* (línia 5), *en Lado de Valleix* (línies 7, 68).

Cal saber que a Mataró, durant l’Edat Moderna, hi van conviure dos masos anomenats “Tria”, dels quals un d’ells era situat al veïnat de Valleix. Actualment, aquest mas es coneix com a can Torres i sabem que el mas existeix des de mitjan del segle XIV²⁹.

El veïnat de Valleix, segons l’enciclopèdia catalana, es troba al nord de la vila de Mataró i al peu de la serra anomenada “can Bruguera”. Es té constància de la documentació de l’alou de Valleix l’any 1024, i del topònim original, Valedex, l’any 949.

A més, és important esmentar que no només es coneix aquest veïnat amb els topònims “Valldeix” o “Valleix”, ja que hi ha registre d’altres formes gràfiques com ara “Vall-Ileix”, “Batlleix” i “Vatlleix”, entre altres.

Imatge 28. Fotografia del veïnat de Valleix, amb el mas Tria al centre. Arxiu Enric Subiñà.

²⁹ Cf. Subiñà i Coll, Enric. «Els masos Tria de Mata i Tria de Valldeix (Mataró) durant l’edat mitjana». *Sessió d’Estudis Mataronins*, 2020, Núm. 36, pp. 33-43, <https://raco.cat/index.php/SessioEstudisMataronins/article/view/381702>

4.4.2.3. Conceptes econòmics, jurídics i contractuals

Carta de gràcia

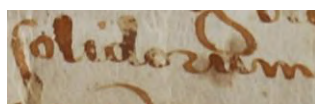
La carta de gràcia és un document contractual en el qual el venedor de les terres decideix transmetre el domini útil a una altra persona i es reserva el dret de poder recuperar-les en cas de redempció (cf. línies 3, 17, 23, 28, 39 i 65).

Domini

Com ja s'ha explicat anteriorment, quan sorgeix l'establiment de béns immobles, l'emfiteusi parteix d'una divisió de dominis: domini directe i domini útil. El domini directe gaudeix d'uns drets, mentre que el domini útil es regeix per uns deures i obligacions. Al pergami apareixen les formes genitiva, ablativa, dativa i nominativa singular (cf. línies 21, 22, 38 i 59).

Moneda. Els sous barcelonesos

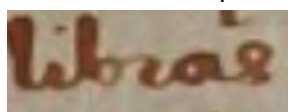
Al text són esmentats dos tipus de moneda diferents i el primer és el sou barceloní. El sou barceloní era una moneda d'argent, encunyada per primer cop per Pere II l'any 1285, amb un alt valor i equivalia a la vintena part d'una lliura. Pel fet de ser una moneda d'alt valor el seu nom es va fossilitzar en expressions del tipus "tenir molts sous" o "costar molts sous", en el sentit d'un dineral, fins i tot quan ja feia molt de temps que han deixat d'existir com a tals. Al text, els sous barcelonesos apareixen en la seva forma genitiva plural (cf. línia 9).

Imatge 29. Moneda de 5 sous barcelonesos. 1641. Guerra dels segadors.

Moneda. Les lliures de Barcelona

El segon tipus de moneda que apareix esmentat al text són les lliures barceloneses, que ja s'utilitzaven des de l'Edat Mitjana, van ser una de les monedes més fortes a Europa i tenien com a divisors vint sous. Les lliures barceloneses apareixen al text en la seva forma acusativa, ablativa i dativa plural (cf. línies 40, 59, 60, 64 i 70).

La lliura barcelonina era una unitat monetària encunyada a Barcelona i utilitzada a l'edat mitjana i l'edat moderna a Catalunya.

A la baixa edat mitjana va arribar a ser una de les monedes més fortes a la Mediterrània i a Europa, malgrat que a partir de finals del segle XIV va anar reculant fora del país en front d'altres monedes. El sistema monetari barceloní tenia el seu origen en el carolingi i es fonamentava en el pes de la plata, de manera que una lliura corresponia a 327 grams d'aquest metall. Les lliures tenien com a divisors 20 sous o també 240 diners. Al voltant del segle XVIII, la lliura barcelonina també serà anomenada "lliura catalana" i serà equivalent a 10 rals, 20 sous, 240 diners i 2'67 pessetes.

Prepositura

També anomenada pabordia, era el sistema administratiu de les catedrals o dels monestirs que s'encarregava d'administrar un grup de béns i propietat i recaptar les rendes d'aquests béns, amb el fi de cobrir-ne les despeses. A les catedrals aquest sistema administratiu es va crear al segle XII. Sovint eren dotze i tenien el nom de cadascun dels mesos de l'any (prepositura del mes de gener, del mes de febrer, etc.). El canonge que gestiona i s'ocupa de cada prepositura mensual s'anomena prepòsit, i era el responsable de cobrar les rendes dels béns que li eren assignats i tenia l'obligació de mantenir els canonges durant el mes que li corresponia. Al manuscrit apareix la paraula *prepositura* en les seves formes acusativa, nominativa, genitiva, dativa i ablativa singular i plural (cf. línies 11, 12, 14, 37, 38 i 58).

Quartera

La quartera o quarterada era una mesura de superfície agrària, usada a Catalunya, que equival aproximadament a unes 36 àrees. Segons el context, també pot ser una mesura d'àrids, també pròpia de Catalunya, equivalent a un 70 l., més o menys, segons les localitats.

Al document apareix a les línies 4 (... *terres que contenen una seminadura de blat de tres quarterades*); i 66 (...*un sembrat de tres quarterades de blat*)³⁰.

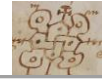
Redempció

La redempció és el dret de poder reprendre la possessió de les terres, mitjançant el pagament d'un preu estipulat. En aquest cas, el dret de redempció l'esmenta l'emfiteuta al comprador i li aclareix que, en cas de redempció de les dues parcel·les de terra, ell i els seus hereus li restituirien els diners infrascrits amb el lluïisme corresponent (cf. línia 19).

Senyor directe

El senyor directe és el propietari legítim de les terres, i, en aquest cas, és la Canonja de Barcelona. D'aquesta manera es pot concloure que es tracta d'una emfiteusi eclesiàstica i el senyor directe gaudeix d'uns drets anteriorment esmentats, i els que apareixen al pergami són: la pensió, les millores, el lluïisme, fadiga i la firma (cf. línies 10, 20, 26, 43 i 61).

³⁰ Cf. <https://www.um.es/lexico-comercio-medieval/index.php/v/lexico/8064/quartera>

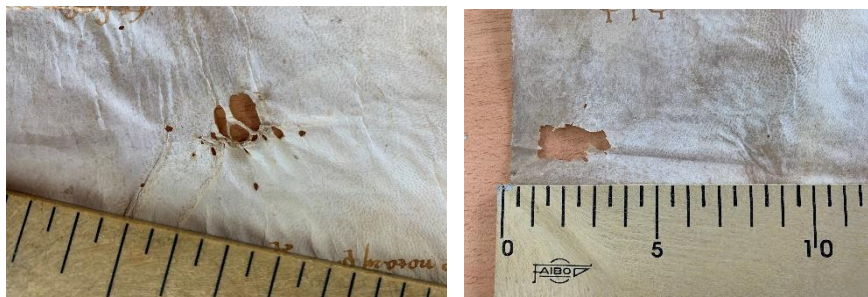

4.5. Anàlisi del document³¹

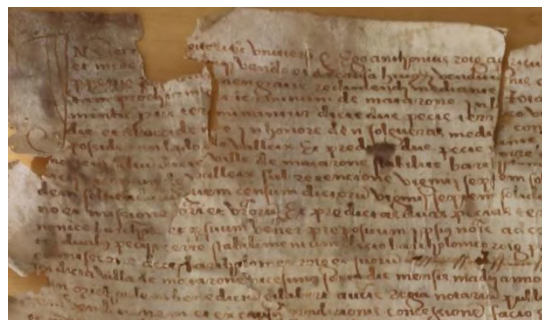
4.5.1. Segons els caràcters extrínsecs

La matèria escriptòrica sustentant és el pergamí, de gruix prim i color ocre clar. Té forma rectangular bastant regular i orientació vertical, i les seves mides són 540 mm d'alt i 410 mm d'ample. Les dimensions de la caixa d'escriptura coincideixen pràcticament amb les del pergamí, 463 x 382 mm, amb un total de 77 línies, més 4 línies al revers del pergamí.

El seu estat de conservació és força bo, amb molt poques mutilacions o forats (petits) i taques de tinta, la qual cosa facilita la seva lectura general. La totalitat de forats comptats són vint-i-vuit, dels quals catorze impedeixen la lectura correcta d'una o més paraules. D'altra banda, les taques de tinta són poc freqüents i en total sumen disset. Tot i que, en general, com s'ha dit, la conservació del document és bona, hi ha algunes línies que han presentat algunes dificultats de transcripció i interpretació pels esmentats forats o taques, com ara la línia 1 o la línia 14.

Imatge 30. Alguns dels forats del pergamí en zones sense text

Imatge 31. Forats en zones amb text. Línia 1

L'instrument escriptori emprat fou molt probablement la ploma d'au, bastant tova pel contrast de les lletres, és a dir, l'alternança de gruixos i perfils. La tinta usada és color marró, sense cap variació important de pigment en cap dels passatges.

³¹ S'ha seguit els criteris i paràmetres d'anàlisi habituals amb documents d'aquesta tipologia; cf. http://www.ub.edu/contrataedium/taediumcast/ordit/cultura_escrita/iden_estructures_formals/iframes/caracters.htm

El tipus de font gràfica emprada per l'autor del document és l'escriptura humanística, la qual encaixa perfectament amb l'època del document, durant el Renaixement de l'Edat Moderna al segle XVI, concretament, l'any 1572. El document sembla estar escrit a una mà, tot i que s'observa una variació de cal·ligrafia a les línies 57 – 60, que podria suggerir una segona mà.

4.5.2. Segons els caràcters intrínsecs

El manuscrit és un document de venda o cessió emfitèutica d'unes terres, que es pot incloure dins de l'etiqueta de "document-instrument", puix que pretén donar fe d'un fet. A més, és un document de tipus privat, autoritzat i validat per un notari públic per l'autoritat reial, tot i que roman la incògnita de com ha arribat del veïnat de Valleix, a vila de Mataró, fins a les mans d'un antiquari d'Agramunt. A continuació s'analitzaran diversos aspectes intrínsecs del document: estructura, elements paleogràfics destacats i característiques lingüístiques del text.

4.5.2.1. Estructura del document

El document objecte d'estudi segueix fidelment el patró esquemàtic establert: protocol, text i escatocol, típic en els documents de la seva tipologia. Tot i així, aquest document presenta, com es veurà, algunes elements peculiars o accessoris, com el "recordatori del pagament del lluïsmo" o el rebut del notari. L'esquema que desenvolupa el manuscrit és el següent:

I. Protocol

El protocol comença invocant la divinitat amb la fórmula: "En nom de Déu", seguida de l'anunciament "sigui conegut per tothom" i de la intitulació del subjecte del document de venda: Antoni Roig, agricultor de la vila de Mataró. Tot, a la primera línia del pergami.

II. Text del document

Comença amb la formulació "de bon grat i amb el nostre ple coneixement" (també a la línia 1), que té la funció de preàmbul, una introducció per justificar la venda que es vol realitzar.

Seguidament, se'ns presenta el negoci jurídic o dispositiu del document: "venc, i (...) us concedeixo a vós", a la línia 2. Després, a la mateixa línia, apareix el subjecte a qui va dirigit l'acte de venda, és a dir, la direcció del document, que en el nostre cas és Lluís Puig àlies Sabater, agricultor de la vila de Mataró. D'altra banda, és a la línia 3 on apareix l'objecte de venda del document: "totes aquelles dues peces de terra camps contigües".

A partir d'aquest punt es precisa la localització geogràfica exacta de l'objecte d'acció de venda (indicant les propietats amb què limiten) i les seves dimensions (línies 4 a 7):

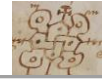
dins de la parròquia i terme de Mataró, en el lloc anomenat Torrent Forcat, terres que contenen una seminadura de blat de tres quarterades poc més o menys; les dites dues peces de terra contigües limiten a l'orient amb l'honor d'en Jaume Sala de Valleix mitjançant un camí que per allà hi passa; al sud i a occident amb la propietat d'en Folgueres, mitjançant un altre camí que allí hi ha, i al nord amb l'honor d'en Soler de Ballac, del dit terme de Mataró que ara posseeix en Lladó de Valleix.

A continuació, es precisa quina és la jerarquia de propietat, els seus antecedents i la història d'aquesta propietat (línies 7-17):

Les dites dues peces de terra contigües van ser establertes per la senyora Eulàlia, que fou esposa d'en Bernat Mas, àlies Betriu, difunt, i per Antoni, el seu fill Mas, de la dita vila de Mataró, a Bartomeu Roig, del veïnat de Valleix del terme de la dita vila de Mataró, predecessor meu, en l'esmentat mas meu del dit veïnat de Valleix sota retenció de vint-i-set sous barcelonesos, cada any el dia vint-i-sis del mes de maig, lliure de qualsevol càrrega i prometo pagar cada any al seu termini establert aquest cens dels esmentats vint-i-set sous als hereus dels esmentats Eulàlia i Antoni Mas, sense perjudici ni despesa per a vosaltres ni els vostres. I les dites dues peces de terra camps contigües, les posseeixo, mitjançant documents certs i justos, i les tinc per la pabordia del mes de maig de la Canonja de Barcelona i pel seu venerable paborde, en el seu nom a un cert cens anual, cens que els esmentats mare i fill Mas, àlies Betriu, van fer establiment sobre les dites dues peces de terra al dit Bartomeu Roig, predecessor meu al dit mas Roig i van prometre pagar al seu termini establert, cada any, sense perjudici ni pèrdua del dit Bartomeu Roig ni dels seus [...] a la dita prepositura i al seu venerable preposít, en el seu nom, del qual establiment consta al document, fet, signat i clos a la dita vila de Mataró, el dia vint-i-sis del mes de maig, l'any de la Nativitat del Senyor, 1522, per raó del Senyor i signat pel discret Miquel Benet Gilabert, notari públic de Barcelona per l'autoritat reial que té les escriptures del Galceran Balaguer difunt, notari públic de Barcelona.

Seguidament, Antoni Roig fa esment de diferents clàusules preservatives i renunciatives:

1. *In casu luicionis*. La clàusula, traduïda al català "en cas de redempció", indica que el venedor es reserva el dret de poder tornar a comprar les terres en un futur pel mateix preu (cf. línies 19 i 20).
2. *Excepcioni dicte peccunie non numerate et non solute*. En aquest cas es tracta d'una clàusula renunciativa, per la qual el venedor renuncia al frau dels diners no comptats ni pagats, o a qualsevol possible engany (cf. línia 40).
3. *Exceptioni doli mali*. Aquesta clàusula indica que el venedor renuncia al frau d'atorgar el document sense el ple consentiment de les dues parts, o a qualsevol possible defecte en el contracte emfitèutic (cf. línia 41).

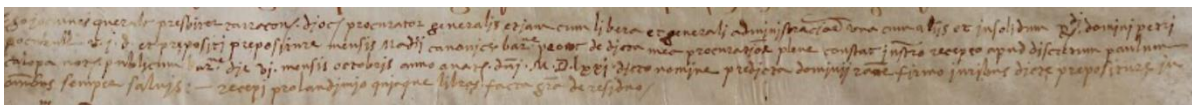

Finalment, el cos del text del document acaba amb una clàusula de promesa, que inclou el jurament (cf. línies 49-51):

Et ut predicta omnia et singula maiori gaudeant firmitate non vi nec dolo sed sponte iuro in animam meam per Dominum Deum et eius Sancta quatuor Euangelia manibus meis corporaliter tacta predicta omnia et singula attendere et comprehendere, tenere et observare et in nullo contra facere vel venire aliquo iure, causa vel etiam ratione.

III. “Recordatori de rebut”

Aquesta part és una peculiaritat distintiva d’aquest document, atès que no és habitual trobar-la. A la línia 57 fins a la 60 apareix un paràgraf que, pel seu contingut, hem anomenat “recordatori de rebut”, fàcilment distingible per un remarcable canvi de cal·ligrafia, sens dubte indicatiu d’haver estat afegit posteriorment per una mà distinta de la redactora de la resta del manuscrit.

Imatge 32. Recordatori afegit a posteriori al document. Detall

Apareix situat entre el text i l’escatocol, i està format per la intitulació del prevere de la diòcesi de Tarragona, qui ha rebut cinc lliures com a lluïisme, i la seva firma, perquè en quedi constància. Amb aquest afegit o recordatori es pretén testimoniar que, abans de realitzar el contracte escrit, el venedor ja havia rebut el lluïisme i, per tant, ja es podia vendre la propietat.

IV. Escatocol

Es tracta de la part final del document, en la qual hi apareixen el lloc on es realitza la venda, la data de tancament de la venda, i la seva pròpia validació. El nostre escatocol està compost per l’única signatura del notari, que valida els fets (cf. línia 61).

V. Àpoca

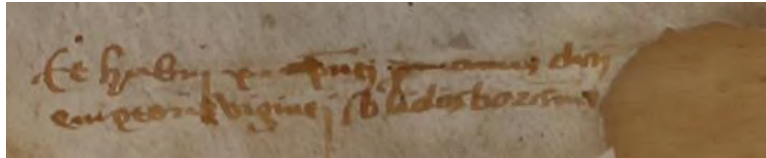
El protocol de l’àpoca, el vertader rebut del document, s’inicia amb la notificació “sigui conegut per tothom” a la línia 63, ometent la invocació a la divinitat. També, com al text del cos del document, se segueix per la intitulació del venedor mataroní, a la mateixa línia.

Després, al text de l’àpoca del document, s’inicia el segon preàmbul del pergami: “confesso i reconec a vós...”, i també el destinatari o direcció de l’objecte de venda, Lluís Puig, a la mateixa línia 63. Però és a la línia següent quan s’esmenta el negoci jurídic (“el preu que m’heu donat i m’heu pagat d’acord a la meua voluntat realment”), mentre que l’objecte de l’acció, les dues peces de terra contigües, s’esmenta a la línia 65. En aquest cas, no hi ha clàusula de corroboració i el seu escatocol corresponent és igual i conté la mateixa informació que el primer escatocol.

VI. Rebut del notari

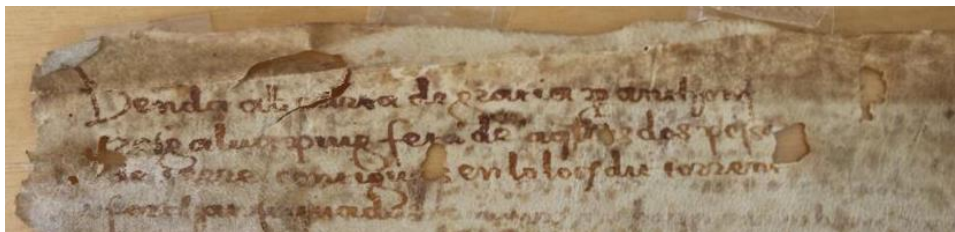
A la part inferior dreta del manuscrit es distingeixen dues línies, que constitueixen el rebut del notari, amb què deixa constància que ha cobrat vint sous barcelonins per la redacció del document del contracte emfitèutic.

Imatge 33. Rebut de l'escrivent. Detall

VII. Notitia dorsalis

L'última part del manuscrit apareix escrita al revers del document. Es tracta d'una breu nota, que conté les dades principals del contracte i que, en el nostre cas, ha resultat interessant analitzar perquè està escrita en un estadi de llengua més proper al català que al llatí.

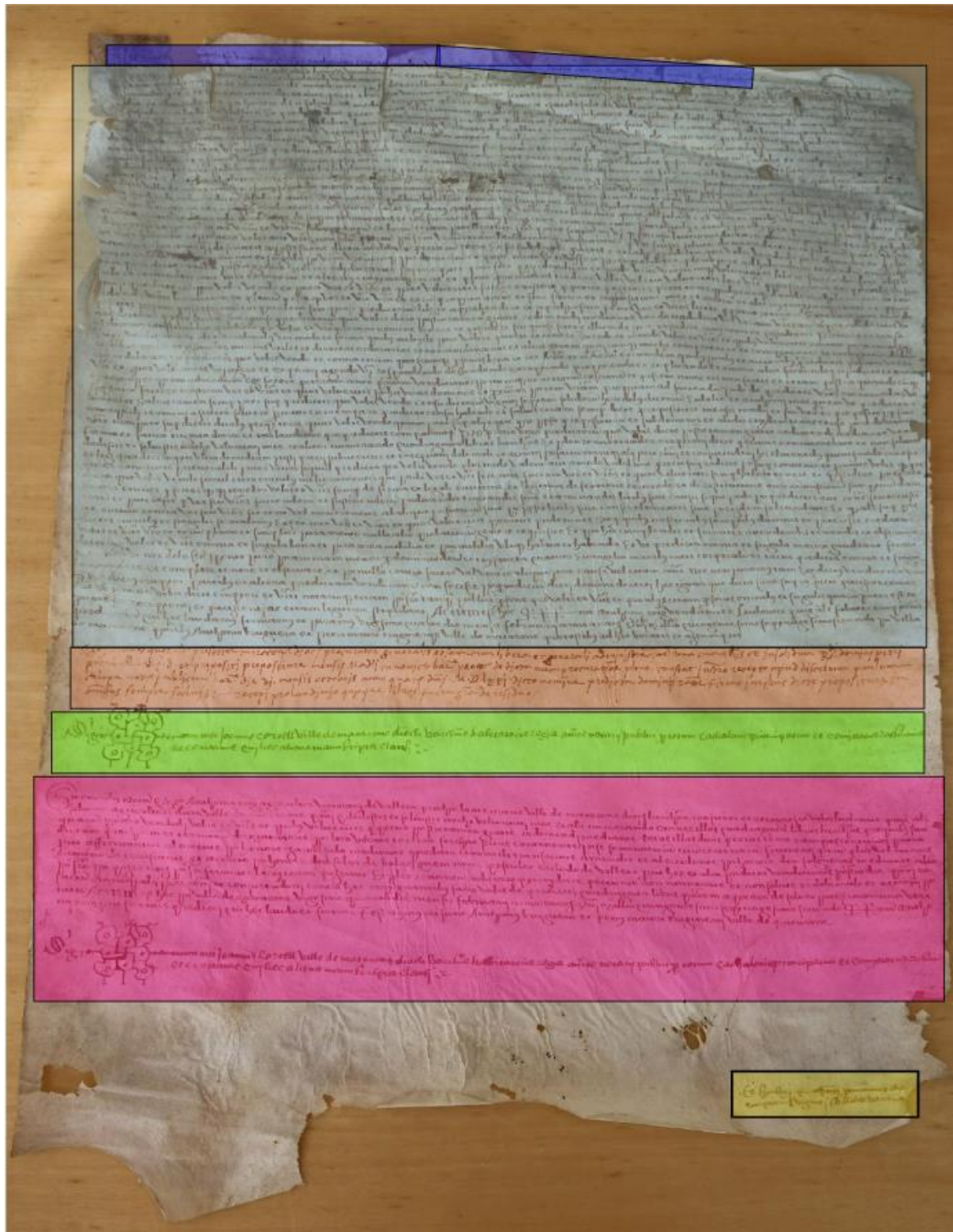
Imatge 34. Notitia dorsalis. Detall

Transcripció: Venda ab carta de gracia, pro Anthoni Roig a Luis Puig, feta de aqu[ella]s dos pessos de terre contigu[a]s, en lo loch dit torrent Forchat, [seminadas].

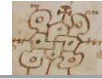
Traducció: Venda amb una carta de gràcia, d'Antoni Roig a Lluís Puig, feta d'aquelles dues peces de terra contigües [de seminadura], al lloc dit torrent Forcat.

Imatge 35. Estructura del document il·lustrada gràficament i llegenda.

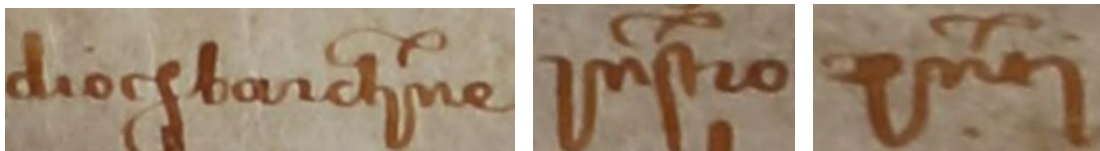
Protocol	Text o cos del document	Època
Recordatori introduït	Escatocol	Rebut del notari

4.5.2.2. Comentari paleogràfic³²

La braquigrafia és la branca de la paleografia que s'ocupa de l'estudi i interpretació de les abreviatures, les quals són paraules que es caracteritzen per la pèrdua d'algun element significatiu que normalment es reemplaça per algun signe més simple, puix que l'autor pretén estalviar temps, espai i esforç. Tal com apunta Gerard Marí i Brull (2000:12), és útil determinar a quin grup pertany una paraula abreujada pe saber exactament com enfocar-ne la resolució, i els criteris es basen en si la supressió de la lletra o lletres succeeix al començament, mig o final de la paraula.

1. **Abreviatura per afèresi.** Aquest tipus d'abreviatura es caracteritza per la supressió d'una lletra o síl·laba a principi de mot. Tanmateix, al nostre pergamí no hi ha cap exemple d'aquesta tipologia.
2. **Abreviatura per contracció.** Consisteix en la elisió d'una síl·laba o lletra al centre d'un mot i, en aquest document, apareixen abreujades per aquest procediment, per exemple: *diocesBarchinone*, *instrumento*, *presenti*, *promitto*, *vestro*, *presentem*, *vestris*, etc.

Imatge 36. Exemples d'abreviatura per contracció (*diocesisBarchinone*, *instrumento*, *presenti*)

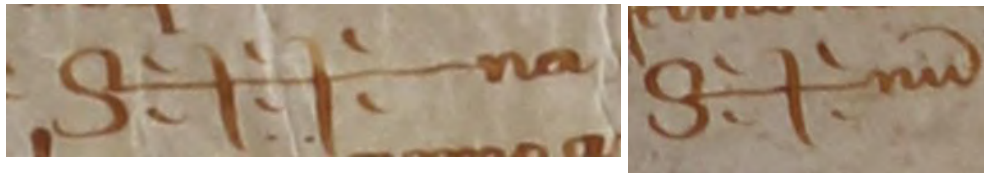
3. **Abreviatura per suspensió.** Consisteix en la supressió de les últimes o última lletra d'un mot i, al nostre pergamí, les paraules que segueixen aquest patró són, majoritàriament, les acabades en *-m* (*dominum*, per exemple), les acabades en *-s* (*partibus*, per exemple) o casos particulars com *pro*, *quolibet*, *videlicet*, etc.

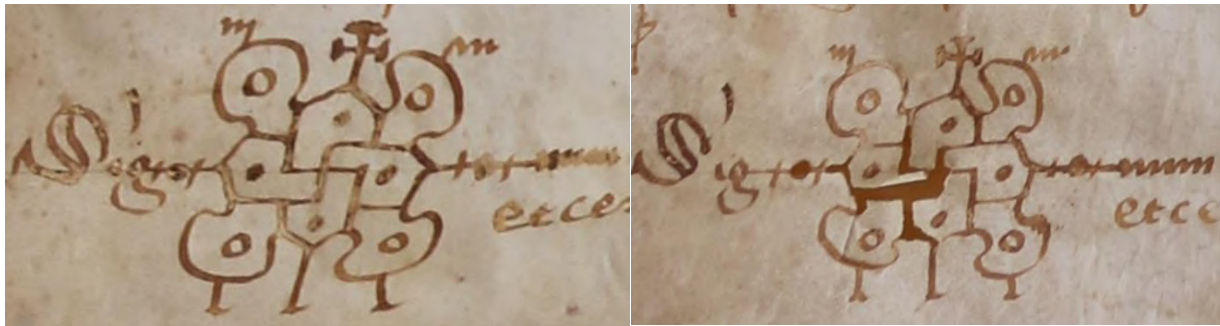
Imatge 37. Exemples d'abreviatura per suspensió (*dominum*, *partibus*)

No hi ha anotacions marginals, tot i que sí quatre signes autògrafs (és a dir, dibuix de pròpia mà de l'escrient o notari, de forma geomètrica que adopta com a base la tipologia d'una creu a partir de la qual conforma una figura a mode de marca); concretament, hi ha els *signa* del comprador i del venedor en les línies 54 i 71; i el *signum* del notari Joan Cortell a les línies 67 i 73.

³² Cf. G. Marí (2000) i <http://www.ub.edu/contrataedium/recursos/eines/abreviatures/index.htm>

Imatge 38. Signa del venedor i del comprador a les línies 54 i 71, respectivament

Imatge 39. Signum del notari Joan Cortell: línies 67 i 73, respectivament

4.5.2.3. Comentari lingüístic

La llengua emprada al document és el llatí, amb alguns mots o interferències catalanes, com en el cas de la contracció *den* (“de” + “en”) o, especialment, en el cas de topònims o antropònims com, per exemple, *Torrent Forchat*, *Valleix*, *Balach*, tot i que també s’observa en el cas de mots comuns (*pecies*, *vicinatus*, *campas*, etc.).

Paral·lelament, també apareixen mots pròpiament catalans en la seva forma llatina (cf. *Joannis* en lloc de Joan, *Ludovicus* en lloc de Lluís, *Michelem* en lloc de Miquel, o *Barchinone* per Barcelona, etc.).

A més, el text està farcit de fórmules jurídiques y contractuals, pròpies d’aquesta època i registre (*in solidum*, *stablimentum*, *dolo malo*, *laudimio*, etc.).

Des del punt de vista diacrònic, s’observa que el text recull ja la grafia de molts canvis fonètics que testimonien el pas del llatí clàssic a les llengües romàniques, a través del llatí medieval, com, per exemple, *-ci-* per *-ti-* (*gracie* per *gratiae*, *vendicionis* per *venditionis*, etc.), el grafema *-ch-* per expressar la pronúncia africada palatal-alveolar tʃ (*diochesis* en lloc de *dioecesis*, *Barchinone* en lloc de *Barcinone*), la monoftongació de *-ae-* en *-e-* (*parrochie beate Marie, ville*), etc.

Pel que fa a la sintaxi del text, el document presenta la pròpia d'un instrument notarial: períodes oracionals molt llargs, amb molts subordinació conjuntiva, però també amb l'ús formes nominals clàssiques (infinitiu no concertat, ablatiu absolut) i altres més pròpies del llatí medieval i humanístic (gerundi en ablatiu: *respondendo, deffendendo, excipiendo, proponendo et replicando et omnia alia faciendo in iudicio*), així com reiteració de termes sinònims, circumstància que ha dificultat enormement aconseguir una traducció àgil i comprensible:

(Cf. Et predictas duas pecias terre campas contiguas, meis certis et iustis titulis possideo et teneo per preposituram mensis madii Canonice Barchinone et per suum venerabilem prepositum ipsius nomine ad certum annum censum quem censum dicti mater et filius Mas, alias Beatriu, pro quo fecerunt de dictis duabus peiis terre stablimentum dicto Bartholomeo Roig, predecessori meo in dicto manso meo, promisserunt solvere suo statuto termino anno quolibet sine damno et missione ...).

També cal subratllar l'ús preponderant del mode subjuntiu, característica concordant amb la tipologia d'instrument notarial, en ocasions, amb valor imperatiu (*noverint universi*), i, en altres, amb valor condicional (*volueritis, feceritis, possitis i aprenideritis*).

Un altre aspecte a comentar és el fet que en aquest contracte emfitèutic la majoria de verbs estan conjugats en la primera o segona persona del singular, ja que el venedor, de manera individual, ven l'objecte de venda a un comprador singular. Tanmateix, també hi ha molts verbs conjugats en la primera o segona persona del plural quan es s'esmenten els futurs hereus (*servabimus ego et mei vos et vestros et quos volueritis penitus indemnes*).

Així mateix és destacable ressaltar els pocs errors comesos en la redacció del document, essencialment per confusió fonètica (per exemple, *publicii* per *publicii*), del que podem concloure que el nivell de correcció lingüística del text és alt, com era d'esperar, per altra banda, en un instrument notarial.

Finalment, la *notitia dorsalis*, com ja s'ha comentat, se caracteritza per presentar un estil més lliure que la resta de parts del document, atès que està escrita en un llatí ja molt catalanitzat (*Venda ab carta de gracia, pro Anthoni Roig a Luis Puig, feta de aqu[ella]s dos pessas de terre contigu[a]s, en lo loch dit torrent Forchat, [seminadas]*).

5. CONCLUSIONS

Després d'haver transcrit, traduït, interpretat, contextualitzat i analitzat el document contingut en un pergamí del segle XVI, i havent passat per tot un procés d'elaboració molt llarg i que m'ha exigint un esforç constant, crec que puc afirmar que s'ha pogut assolir els objectius plantejats a l'inici d'aquest treball de recerca.

Primerament, he estat capaç -amb l'ajuda de persones expertes i que generosament m'han dedicat el seu temps i dedicació- de superar les dificultats i limitacions que m'ha presentat aquest treball de recerca des d'un principi. He après molt sobre la disciplina de la paleografia, i, sobretot, he posat en pràctica els coneixements adquirits al llegir i transcriure un document, redactat uns cinc cents anys enrere, que, a primera vista, semblava indesxifrable.

Però no només he après a transcriure paraules, abreviatures i alguns signes lingüístics especials, sinó que també he hagut d'aprendre a traduir el text transcrit, tasca especialment difícil en tractar-se d'un document escrit en llatí medieval, ja que jo només comptava amb un nivell bàsic de llatí clàssic.

Així doncs, he aconseguit determinar el contingut del document analitzat i saber que és un contracte emfitèutic, signat l'any 1572, en virtut del qual un agricultor veí de Mataró, Antoni Roig, traspasa a un altre agricultor de la mateixa localitat, Lluís Puig, dues peces de terra conreables, per un preu de 40 lliures de Barcelona, unes terres que havia heretat del seu pare, qui, al seu torn, tenia traspassades per altres veïns de la localitat que les tenien cedides per part de la propietària legítima, que era la Canonja de Barcelona. També s'ha sabut que tots els implicats (o els seus successors) en aquest tipus de traspassos s'obliguen a pagar de per vida un cens o pagament anual al propietari anterior o als seus successors i que, com a condició habitual en aquest tipus de contractes emfitèutics, accepten condicions poc avantatjoses, amb l'obligació de pagar multes importants per endarreriments o incompliments del contracte, i que explícitament garanteixen que no hi ha engany ni intenció fraudulenta en l'acció de compra-venda i que renuncien a tota mena garanties i proteccions o reclamacions.

També de l'anàlisi del contingut del document he pogut concloure que en aquest tipus de contractes emfitèutics queda molt clara la diferència entre la possessió civil completa d'un bé que tenia el propietari o senyor directe (en el nostre cas, la Canonja de Barcelona) i la possessió natural d'aquest bé que tenia el concessionari o emfiteuta (en el nostre cas, primer la senyora Eulàlia i els seus successors, després Bartomeu Roig i el seu fill Antoni Roig i finalment, Lluís Puig), que posseïa el bé mitjançant un contracte d'explotació a canvi del compromís de pagar al propietari un cens estipulat al contracte durant un període de temps

indefinit o a perpetuïtat, sistema semblant en molts aspectes a l'actual d'arrendaments i traspassos de bens immobles.

També he descobert que aquest concessionari emfiteuta podia, i això es feia molt habitualment (com n'és prova el present document analitzat), traspassar-ho a un tercer, qui es comprometia a pagar-li un cens, una part del qual servia per pagar el seu cens corresponent al propietari perpetu.

Igualment, he conclòs que en aquest document es confirma la norma habitual a l'època segons la qual el concessionari es comprometia a cuidar i millorar la propietat o el bé traspassat, i que tot això s'estipulava exclusivament mitjançant contracte signat i validat per notaris públics, els noms dels quals havien de constar al document (en el nostre cas, Joan Cortell, notari públic de Barcelona que signa el 1572), fins i tot els noms dels notaris públics que van certificar els establiments intermedis de l'emfiteusi (en el nostre document, Miquel Benet Gilabert, que signa el contracte anterior el 1522, i el seu antecessor difunt Galceran Balaguer, així com Pau Calopa, que certifica el rebut del lluïisme o comissió de venda el 1571 a favor dels representants eclesiàstics de la Canonja de Barcelona.

Pel que fa als caràcters formals del document ha resultat que es tracta d'un pergamí de gruix prim i color ocre clar, de forma rectangular, orientació vertical, de 54 cm per 41 cm. El document contingut està escrit amb ploma d'au, tinta de color marró fosc i font d'escriptura humanística i el seu estat de conservació és força bo, amb molt poques mutilacions o forats. El document contingut segueix fidelment el patró esquemàtic establert: protocol, text i escatocol (típic en els documents de la seva tipologia) i conté una *nota dorsalis* al revers, en una llengua més propera al català que al llatí, que és la llengua de la resta del text.

D'altra banda, aquest treball no s'ha limitat a l'anàlisi formal del manuscrit, puix que també ha exigít una profunda recerca per donar explicació a tot allò que esmenta: ubicació i explicació dels topònims, el concepte d'emfiteusi, la contextualització de la història de Mataró al segle XVI, característiques de la societat catalana d'inicis de l'edat moderna, els drets i deures dels dominis, etc.

Així, he après molt sobre els aspectes històrics que desprenen els conceptes, càrrecs, topònims, títols, etc. del document i també sobre aquesta etapa històrica de Catalunya i de la vila de Mataró, que és una etapa de transició entre les darreries de l'edat mitjana i el començament de l'edat moderna.

Aquest treball de recerca també m'ha ensenyat que és un error creure que el món contemporani està molt allunyat o no té res a veure amb el món dels nostres avantpassats, ja

que s'ha pogut comprovar que, malgrat viure en altres condicions, la nostra manera de fer els tràmits jurídics i comercials es molt similar a la del segle XVI.

Finalment, només em resta concloure que estic molt satisfeta dels coneixements i habilitats adquirides gràcies a l'elaboració d'aquest treball, i d'haver tingut l'oportunitat i privilegi d'enfrontar-me amb un document jurídic inèdit del segle XVI, així com de prestar un servei d'interpretació per a l'actual propietària del document, que l'havia adquirit sense conèixer-ne ni el seu contingut ni la seva autenticitat.

6. BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

6.1. Bibliografia

BATLLE, M., MORAN, J. i RABELLA, J.A. (2003). *Topònims catalans: etimologia i pronúncia*, Barcelona: PAM. Peperkamp & Dupoux.

RIBAS I BERTRAN, M. (1995). *Origen i fets històrics de Mataró*. Argentona: L'Aixernador.

BUSQUETA RIU, J. J. (2002). Un itinerari possible per la història de la Catalunya medieval. *Finestrelles*, 12 (Exemplar dedicat a Miscel·lània Martí Pous i Serra (1910-1997)), 249-256. Disponible a: https://repositori.udl.cat/bitstream/handle/10459.1/69163/finestrelles_a2002n12_p249.pdf?sequence=1&isAllowed=y

BUSQUETA RIU, J.J. (2019). *Pràctica lectura paleogràfica 1*. Universitat de Lleida. Suport i Assessorament a l'Activitat Docent. Disponible a: <http://hdl.handle.net/10459.1/66792>

BATLLE I GALLART, C. i Busqueta i Riu, J.J. (1994). La renovació de la historia política de la Corona de Aragó. *Medievalismo: Boletín de la Sociedad Española de Estudios Medievales*, 4, 159-188

CAPELLI, A. (1912). *Dizionario di abbreviature latini ed italiani usate nelle carte e codici specialmente del Medioevo*, Milano: .

CAPELLI, A. (1983). *Cronologia, cronografia e calendario perpetuo: dal principio dell'era cristiana ai nostri giorni*, Milà: Ulrico Hoepli.

CASADO QUINTANILLA, B. (2013). *Paleografía. Nociones básicas para leer documentos conservados en los archivos históricos*. Madrid: CECEL-CSIC.

CISNEROS FARÍAS, G. (2003). *Diccionario de frases y aforismos latinos. Una compilación sencilla de términos jurídicos*. México: UNAM. Disponible a: https://www.sijufor.org/uploads/1/2/0/5/120589378/01._diccionario_de_frases_y_aforismos_latinos_-_germ%C3%A1n_cisn.pdf

CLAVERO SALVADOR, B. (1986). Enfiteusis, ¿Qué hay en un nombre?, *Anuario de historia del derecho español*, 56, 467-520.

FERRER MALLOL, M.T. (1974). La redacció de l'instrument notarial a Catalunya. Cèdules, manuals, llibres i cartes. *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos* 4, pp. 29-192. Disponible a: <http://hdl.handle.net/10261/23373>

- FUNES CASTILLO, D. (2016). *Evolució històrica de l'emfiteusi a Catalunya* [Treball de Fi de Grau, Universitat de Girona. Facultat de Dret]. Disponible a: <http://hdl.handle.net/10256/14093>
- GIMÉNEZ, J., FREIXA, M. i GARCIA, J. (2008). La muralla del segle XVI de la vila de Mataró. *Tribuna d'arqueologia*, 2007, 309-323.
- GIMÉNEZ BLASCO, J. (2001). *Mataró en la Catalunya del segle XVII. Un microcosmos en moviment*. Premi Iluro 2000. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana. Disponible a: <https://premiluro.cat/portfolio-item/60-mataro-en-la-catalunya-del-segle-xvii-un-microcosmos-en-moviment-premi-iluro-2000/>
- GIMÉNEZ BLASCO, J. (2005). *Mataró en la Catalunya del segle XVII. La gestió del quotidià*. Accèssit Premi Iluro 2004. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.
- JUANGRAN IBÁÑEZ, C. (2021). Una aproximació a la gestió documental de la Catedral de Barcelona al segle XVI. [Treball de Fi de Màster, Universitat Autònoma de Barcelona. Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents]. Disponible a: https://ddd.uab.cat/pub/treecpro/2021/264662/JuangranIbanez_Celia_TFM.pdf
- LLOVET I VERDURA, J. (2000). *Mataró, dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*. Premi Iluro 1999. Disponible a: <https://premiluro.cat/portfolio-item/mataro-dels-orogens-de-la-vila-a-la-ciutat-contemporania/>
- MARFÀ RIERA, C. (1979). Notaries i notaris a Mataró (segles IX-XV). Antecedents i gènesi d'una institució. *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. Disponible a: <https://raco.cat/index.php/FullsMASMM/article/view/115633/146137>
- MARÍ I BRULL, G. (2000). Introducció al sistema d'abreviatures d'època medieval i moderna. *Paratge*, 12, 37-44. Disponible a: <https://raco.cat/index.php/Paratge/article/view/287098>.
- MARÍN MARTÍNEZ, T. (1991). *Paleografía y diplomática*. Madrid: UNED.
- MARTÍ BONET, J. (2011). *Breu història de l'arquebisbat de Barcelona*. Disponible a: <https://bibliotecaepiscopalbcn.org/web2/wp-content/uploads/2020/11/2011-Marti-Bonet-J.-M.-Breu-Historia-de-lArquebisbat-de-Barcelona.pdf>
- MARCOS GARCÍA, J. J. (2017). [e-Book] *Fuentes paleográficas latinas: scriptorium medieval*. Plasencia. Disponible a: http://guindo.pntic.mec.es/jmag0042/manual_paleograf.pdf
- FRANCISCO OLMOS, J.M. de (2010). *Manual de cronología. La datación documental histórica en España*, Madrid: UNED.
- ORTUÑO SÁNCHEZ-PEDREÑO, J.M. (1993). Origen romano de la enfiteusis en las Partidas, *Anales de la Universidad de Alicante. Facultad de Derecho*, 8, 63-73.

- PREIXENS VIDAL, N. (2014). *Descobrint la paleografia: més de 500 anys d'història en un calaix. Transcripció, traducció i estudi de dos manuscrits inèdits del segle XV procedents de l'arxiu particular de Cal Roig d'El Soleràs*. Treball de recerca de Batxillerat inèdit. Lleida: Institut Guindàvols.
- PREIXENS VIDAL, N. (2016). *Descobrint la paleografia: més de 500 anys d'història en un calaix. Transcripció, traducció i estudi de dos manuscrits inèdits del segle XV procedents de l'arxiu particular de Cal Roig d'El Soleràs*. *X Trobada d'estudiosos de les Garrigues*, 279-295.
- PREIXENS VIDAL, N. (2019). *La importància dels fons notariais per a l'estudi de la història local*. [Treball de Fi de Grau. Universitat de Lleida– Facultat de Geografia i Història]. Repositori obert de la Universitat de Lleida. Disponible a: <http://hdl.handle.net/10459.1/66640>.
- RIESCO TERRERO, Á. (1999). *Introducción a la paleografía y diplomática general*. Madrid: Síntesis.
- RIESCO TERRERO, A. (1983). *Diccionario de abreviaturas hispanas de los siglos XIII-XVIII*, Salamanca.
- RIQUER PERMANYER, B. de (dir.) (1996). *Història, política, societat i cultura dels països catalans*. Volum 3, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- ROMA, J. et alii (1989). *Calendari de festes de Catalunya, Andorra i la Franja*. Barcelona, Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona: Editorial Alta Fulla.
- ROMERO, M., RODRÍGUEZ, L., SÁNCHEZ, A. (1995). *Arte de leer Escrituras Antiguas. Paleografía de lectura*, Huesca: Universidad de Huesca.
- SÁEZ, C. i CASTILLO, A. (1999). *Paleografía e historia de la cultura escrita: del signo a lo escrito*. A: *Introducción a la Paleografía y la Diplomática General*. Riesco, A. (ed.), Madrid: Síntesis, 21-31. Disponible a: <http://dspace.uah.es/dspace/bitstream/handle/10017/6784/Paleografia%20Historia.pdf?sequence=1>
- SALVADOR I PADROSA, M. (1978). *Metodologia paleogràfica i diplomàtica: un pergami del segle XII de l'Arxiu Municipal de Sabadell*. *Arraona: revista d'història*, 6, 41-50. Disponible a : <https://raco.cat/index.php/Arraona/article/view/202440>.
- SUBIÑÀ I COLL, Enric. (2020). *Els masos Tria de Mata i Tria de Valdeix (Mataró) durant l'edat mitjana*. *Sessió d'Estudis Mataronins*, 36, 3-43. Disponible a: <https://raco.cat/index.php/SessioEstudisMataronins/article/view/381702>.
- TORRA i MIRÓ, O. et alii (1968). *Diccionari jurídic català*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

TORRES VILLEGAS, F.J. (1852). *Cartografía hispano-científica o sea los mapas españoles: en que se representa a España bajo todas sus diferentes fases*, Impr. José María Alonso, Madrid.

VICEDO RIUS, E. (1997). Emfiteutes, arrendataris, parcers i cultivadors amb llicència. La contractació agrària a les planes occidentals catalanes. 1760-1860. *Estudis d'Història agrària* 11, 109-129.

VICEDO RIUS, E. (2015). *Pagesia, accés a la terra i desenvolupament històric. Els latifundis eclesiàstics a la Catalunya occidental plana (XVII-XX)*, Lleida: Pagès Editors.

VICEDO RIUS, E. (2021). *Història econòmica de Lleida i de la Catalunya occidental*. Lleida: Pagès editors.

6.2. Webgrafia

Sobre paleografia, diplomàtica i abreviatures

Fuentes para paleografia latina. Disponible a: http://guindo.pntic.mec.es/~jmag0042/manual_paleograf.pdf [consulta: 30 desembre 2022]

PIÑOL ALABART, D. *Eines pràctiques per a la lectura de documents històrics*. Curs arxius_Reus. [PowerPoint]. Disponible a: <http://es.wikipedia.org/wiki/Paleograf%C3%ADa> [consulta: 30 desembre 2022]

CAPELLI, *Lexicon* - Diccionari d'abreviatures. Disponible a: <http://hist.msu.ru/departments/8823/projects/Cappelli/> [Consulta: 30 desembre 2022].

IGLESIA APARICIO, J. *Calendario medieval cristiano. Cálculo e interpretación de fechas* [Blog]. Disponible a: <https://www.condadodecastilla.es/blog/calendario-medieval-cristiano-calculo-e-interpretacion-de-fechas/> [Consulta: 30 desembre 2022].

[contra]TAEDIUM. Grup de recerca en Història medieval. Disponible a: <http://www.ub.edu/contrataedium/indexnet.htm> [Consulta: 30 desembre 2022].

http://www.ub.edu/contrataedium/recursos/eines/cronologies/iframes/any_nativitat.htm [Consulta: 30 desembre 2022].

<http://www.ub.edu/contrataedium/recursos/eines/abreviatures/index.htm> [Consulta: 30 desembre 2022].

<http://www.upaya.es/?p=127> [Consulta: 30 desembre 2022].

Diccionaris de llatí en línia

GAFFIOT, F. Dictionnaire latin-français. Disponible a: <http://www.lexilogos.com/latin/gaffiot.php> [Consulta: 30 desembre 2022].

DU CANGE, et. al. Glossarium mediae et infimae latinitatis. Disponible a: <http://ducange.enc.sorbonne.fr/> [Consulta: 30 desembre 2022].

Diccionari GLOSBE. Llatí – català. Disponible a: <https://glosbe.com/la/ca> [Consulta: 30 desembre 2022].

Diccionaris de català

Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. <http://mdlc.iec.cat/> [Consulta: 30 desembre 2022].

Diccionari català-valencià-balear (Alcover-Moll). Disponible a: <http://dcvb.iecat.net/> [Consulta: 30 desembre 2022].

Sobre la ciutat de Mataró i la seva història

Ajuntament de Mataró. Disponible a: <https://www.mataro.cat/ca/la-ciutat/historia> [Consulta: 30 desembre 2022].

Mataró. Enciclopèdia catalana. Disponible a: <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/mataro> [Consulta: 30 desembre 2022].

Municipis catalans: Mataró. Disponible a: <https://municipiscatalans.com/inici/Comarques%20de%20Barcelona/Maresme/Mataro/mataro.html> [Consulta: 30 desembre 2022].

Sobre temes jurídics i econòmics

Vocabulario de Comercio Medieval. Legado Gual Camarena. Disponible a: <https://www.um.es/lexico-comercio-medieval/index.php/v/lexico/8064/quartera> [Consulta: 30 desembre 2022].

Sobre el sistema monetari medieval i de principis de l'edat moderna. Disponible a: <http://aragonesasi.com/historia/coronadearagon/vidamaterial.php> [Consulta: 30 desembre 2022].

Sobre emfiteusi al segle XVI

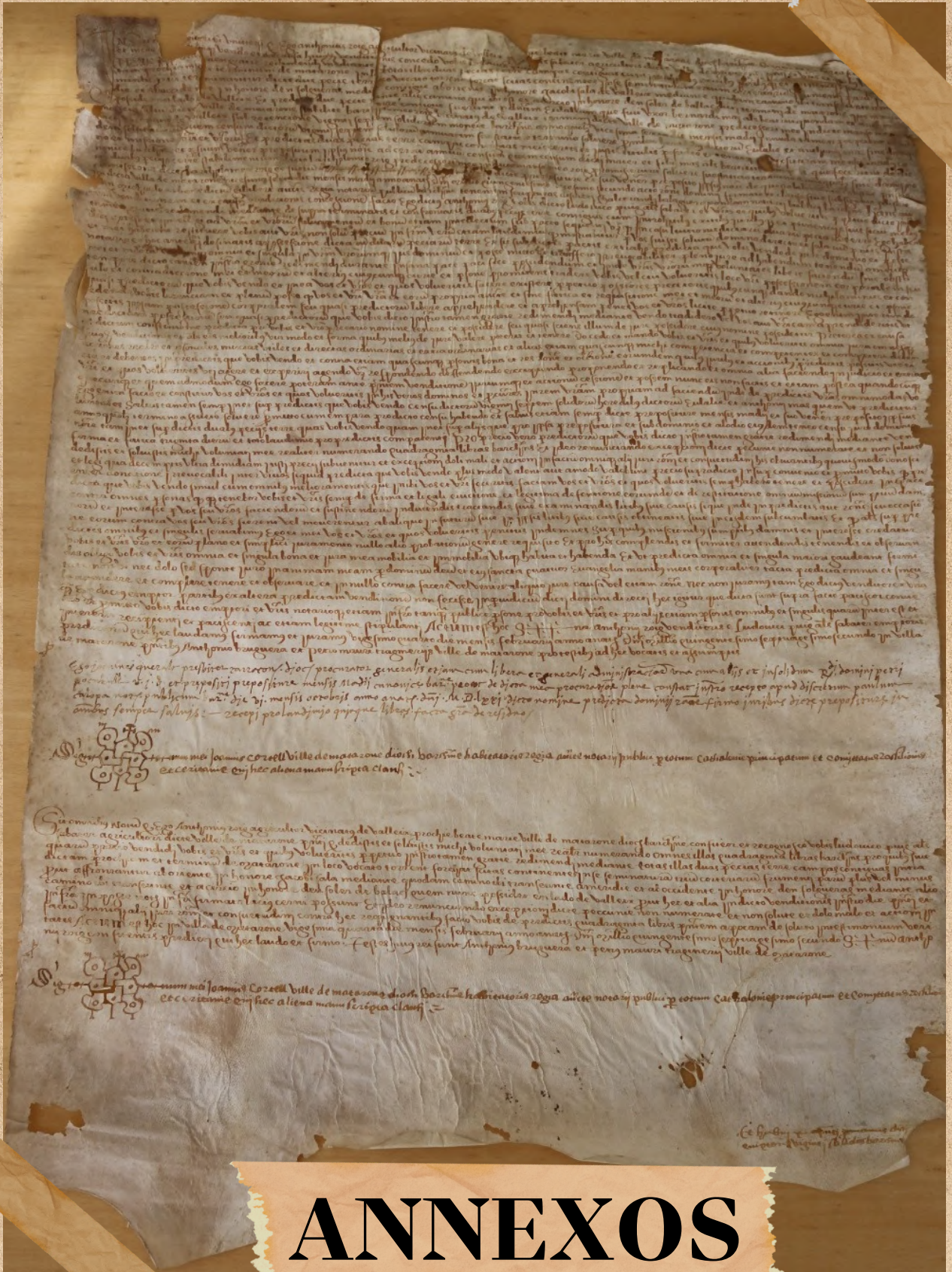
<http://www2.ual.es/ideimand/formas-de-cesion-de-la-tierra-censos-enfiteuticos-siglo-xvi/> [Consulta: 30 desembre 2022].

Altres

Martí i Bonet, J. M. (26 de novembre de 2011). Breu història de l'arquebisbat de Barcelona. Disponible a: <https://bibliotecaepiscopalbcn.org/web2/wp-content/uploads/2020/11/2011-Marti-Bonet-J.-M.-Breu-Historia-de-lArquebisbat-de-Barcelona.pdf> [Consulta: 30 desembre 2022].

Secrets amagats en un pergami.

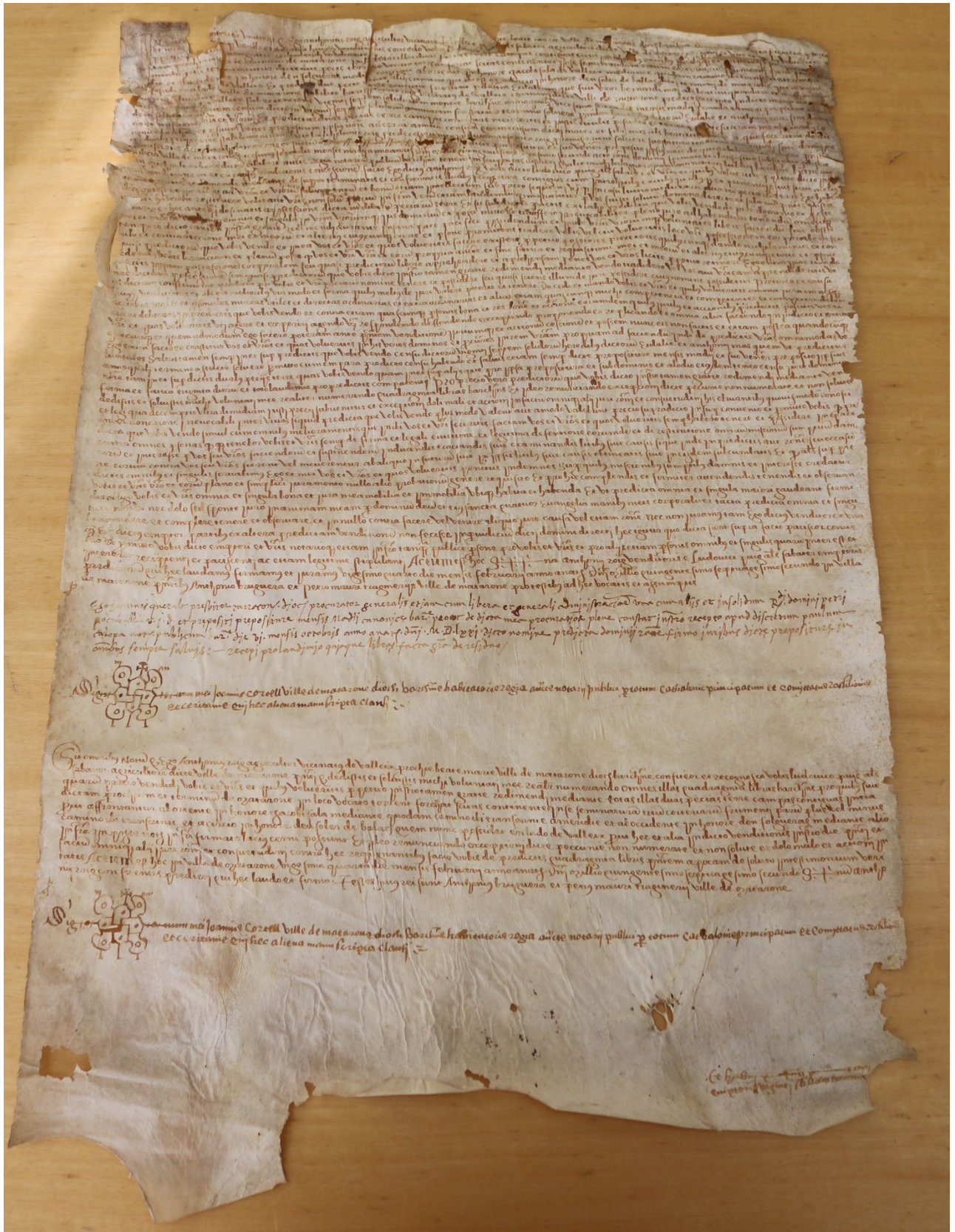
Transcripció, traducció i anàlisi d'un pergami del segle XVI

ANNEXOS

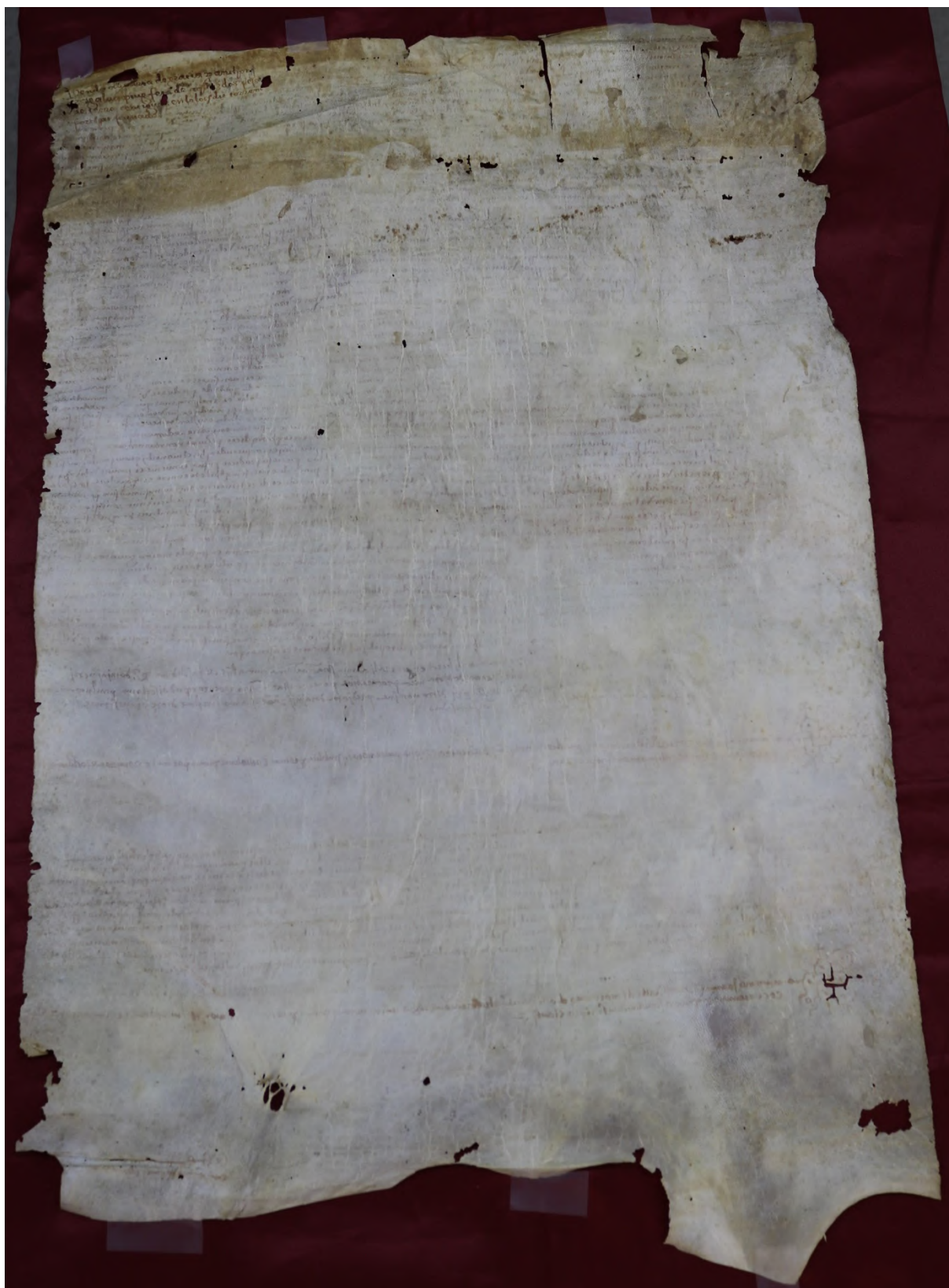

Annex 1. Fotografia del document. Cara.

Annex 2. Fotografia del document. Revers.

Annex 3. Entrevista a Montse Freixes Riu, propietària del document

Entrevistada: Montse Freixes Riu (MF)

Entrevistadora: Iman Abbassi Tahiri (IA)

Data: 24 de setembre de 2022

Lloc: Consergeria de l'Institut Guindàvols; C/ Eugeni d'Ors, s/n - Lleida

Modalitat: presencial, enregistrament en àudio.

Iman Abbassi_Bon dia, Montse.

Montse Freixes_Bon dia.

IA_Et faré unes preguntes sobre el pergami, d'acord?

MF_Molt bé.

IA_Com van arribar els pergamins a les teves mans?

MF_Mira... El vam comprar... És a dir, vam anar a un antiquari (som aficionats a les peces antigues) i no els havíem vist, i aquell senyor va dir: "Ui! Us ensenyaré una cosa que us agradarà molt..." i llavors va treure uns manuscrits que em vaig quedar "Uuh! Allò sembla una cosa d'un altre món, no?" i va dir que eren del 1400 al 1500 més o menys, i eren manuscrits, en principi, sembla que són manuscrits de compra-venda de béns d'algun moble o alguna cosa així, no? Tema notari, no? I va ser la manera que el vam descobrir; ens el va oferir aquest senyor.

IA_D'acord, i per què vas decidir comprar aquests pergamins i no una altra cosa?

MF_Curiositat, més que res. Sí, vull dir, és... Al veure impacta, no? Al veure dius "Uuh! Està escrit damunt de pell, i està escrit a mà (perquè clar) i està escrit en llatí i els anys que té i tot això..." I dius "Uuh! Sembla una cosa..." Ja et dic... per mi, de molt valor, no? I per això, senzillament, més que res, curiositat.

IA_I...Quan els vas comprar, exactament?

MF_Farà... Deu fer ben bé set o vuit mesos.

IA_Han passat uns vuit mesos, d'avui...

MF_Sí... Mmm, sí, més o menys...

IA_O sigui, a principi de curs, potser...

IA_Sí, podria ser. No ho recordo exactament, però sí.

MF_D'acord... I qui i on te'ls va vendre?

IA_A veure, és un senyor que es diu Ramon que té un espai molt gran que ven antiguitats de tot tipus, no és només això, no? I és a Agramunt; és un senyor que és a Agramunt, i és a les afores d'Agramunt; carretera d'Andorra, sortida Agramunt. És un senyor que es dedica a les antiguitats; ell ho té com a negoci... Llavors, clar, el primer dia que hi vam anar en tenia més; en tenia uns quants, i va dir: "Mireu això!" però aquell dia no ho vam comprar perquè vam veure i anàvem a comprar una altra cosa i ho vam deixar... Però després a casa dius: "Uii! Te'n recordes d'allò dels pergamins aquells, no?" i vam dir: "tornem-hi!" i vam tornar... Quan hi vam tornar ja quasi no en tenia; només n'hi tenia (doncs mira) tres; que són els tres últims que vaig agafar. I ara jo no ho sé perquè aquest senyor es jubilava, llavors va dir que ell ja no comprava més però, en principi, també tenia llibres de llatí antics... El que passa és que els llibres que tenia ja estaven en molt mal estat, saps? Diu que n'havia tingut de molt bons; llibres que estan a museus (inclòs). Però ara, com que ja volia deixar el negoci, tampoc ja no s'hi dedicava tant, saps? Però *bueno*, tenia llibres antics de medicina i així en llatí, però ja estaven malmesos...

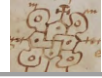
MF_D'acord, i... Et va donar alguna informació rellevant sobre el pergami?

IA_A veure, l'únic que va dir era això... De compra-venda sembla ser... Que era de notari; ell deia de notari, perquè hi ha com una mena de segell que identifica que això és (per dir-ho d'alguna manera) un acte de compra-venda, una transacció econòmica o comercial, (però clar) i de l'any va dir sobre el 1400-1500. N'hi vam veure un el primer dia, que després ja no hi era, que amb número hi estava escrit 1400 *i pico*... Llavors, amb aquest jo, per sobre no ho he vist, però ell diu que dins amb lletra sí que hi diu, no? ell diu que és del 1400-1500.

MF_D'acord... I què creus o què suposes que tenen escrit els pergamins?

IA_Jo em suposo que tenen escrit... Jo he mirat i he llegit però clar, tret d'algun nom propi, no hi entès res, no? Jo em suposo que tenen... És això, una compra-venda d'alguna cosa, és a dir, d'algun patrimoni, o d'algun moble, o algun... No ho sé, és el dubte que tenim a veure què surt, no? Perquè és curiós de saber què és el que diu... És així.

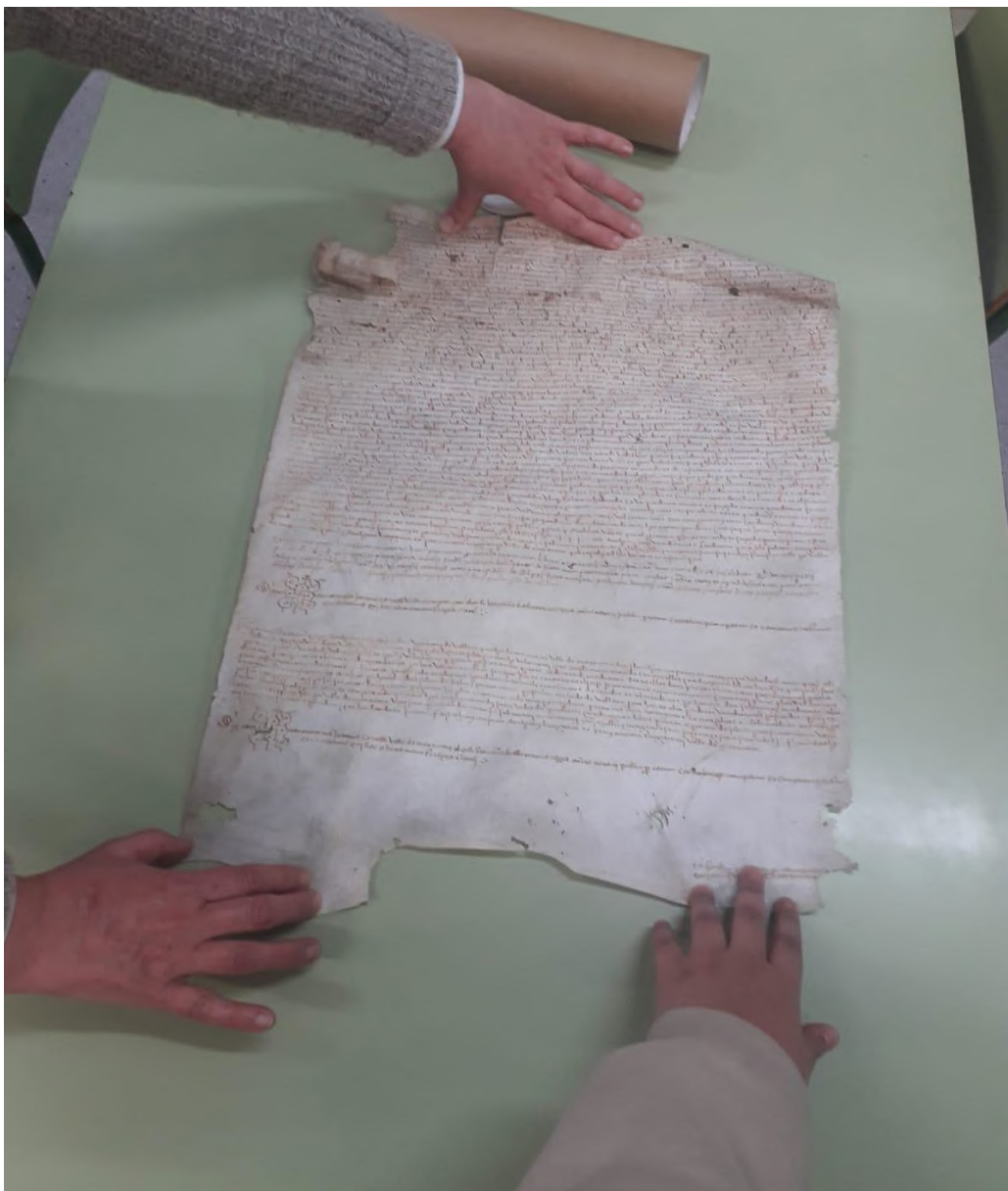
IA_Molt bé. I com creus que ha sobreviscut al llarg del temps?

MF_Devia d'estar... Penso... Està una mica malmès (una mica) però es pot llegir bé... Suposo que estava en algun lloc ben conservat... Tot i que té algun forat petitet... Però jo penso que estava en algun lloc ben conservat perquè no es veu ni humitat ni es veu res... Llavors devia estar en algun lloc ben conservat, suposo.

IA_D'acord, doncs moltes gràcies, Montse.

MF_De res. Molt bé; gràcies a tu, eh?

Annex 4. Glossari

Alou: L'alou, que forma part de la propietat alodial (i no feudal), és un bé immoble lliure i exempt de tota càrrega i dret senyorial (ja que, a la propietat feudal, el senyor propietari atorgava al vassall la propietat a canvi de càrrecs i prestacions). A més, a l'alou, generalment, el propietari de les terres sol tenir tant el domini directe com el domini útil.

Any de la Nativitat del Senyor: És la data en què l'església celebra la Nativitat o naixement del Senyor, és a dir, a partir del 25 de desembre. Aquesta tradició ha comportat que tots els documents datats entre els dies 25 al 31 de desembre vagin avançats en set dies i s'hagi de restar-los un any per saber la seva data autèntica.

La resta de dies de l'any en què es datin la resta de documents, corresponen al seu any esmentat (que és el cas de l'objecte d'estudi d'aquest treball de recerca).

Arxidiòcesi: És una província eclesiàstica que sol presidir sobre un grup de diverses diòcesis d'una mateixa regió i està sota la jurisdicció d'un arquebisbe.

Carta de gràcia: Document contractual en el qual el venedor decideix transmetre el seu domini útil a una altra persona, reservant-se el dret de poder recuperar la propietat en cas de redempció.

Cens: La quantitat de diners que l'emfiteuta deu al senyor directe anualment, amb l'afegiment del lluïisme, que és directament proporcional al valor cadastral.

Cúria: Durant l'Edat Mitjana era el conjunt dels organismes judicials, administratius i de govern per als afers eclesiàstics. Era molt comú que cada diòcesi tingués la seva pròpia cúria per a la seva administració.

Discret: Títol que rebien alguns sacerdots d'alt rang i algunes autoritats molt importants.

Diòcesi: Territori en el qual l'església té el poder d'exercir el seu control i està sota la jurisdicció eclesiàstica d'un bisbe.

Domini directe: Una sèrie de drets i deures que són atorgats al senyor directe, el propietari civil de l'emfiteusi. Alguns dels drets són: la pensió, el lluïisme, la fadiga, les millores, etc.

Domini útil: Una sèrie de drets i deures que són atorgats al senyor útil, el propietari natural (i no civil) de l'emfiteusi. Alguns dels drets són: la possessió natural, la fruïció i l'alienació, entre altres.

Dret de pas: Dret a poder exigir al nou senyor útil que es comprometi a deixar passar a qui tenia el dret, prèviament, de poder circular per les seves terres.

Emfiteusi: Concessió d'un bé immoble per part del propietari a una tercera persona, a canvi que l'emfiteuta (el concessionari) es comprometi a pagar un cert cens durant un període de temps indefinit o a perpetuïtat.

Establiment: L'acte de concessió d'un bé immoble per part del senyor directe al senyor útil, amb la condició que l'emfiteuta pagui un cert cens.

Fadiga: Dret que té el senyor directe de prelació, segons el qual ell té l'oportunitat d'adquirir el domini útil de la propietat, sempre pel mateix preu, quan l'emfiteuta vol traspassar-la a una altra persona.

Honor: Propietat o habitatge.

Lliures barcelonines: Originàries del sistema monetari carolingi i utilitzades des de l'Edat Mitjana, es fonamentaven en el pes de l'argent. Una lliura correspon a tres cents vint-i-set grams de plata i, en comparació amb altres sistemes monetaris, una lliura equival a vint sous barcelonesos (o a 2'67 pessetes).

Lluïisme: Dret del venedor a rebre una part addicional per la propietat emfitèutica en valor de percentatge, directament proporcional al valor cadastral, que depèn de si el tipus d'emfiteusi és eclesiàstica (aproximadament un 14%) o laica (aproximadament un 10%).

Messió: És la despesa que es gasta en diners.

Precari: L'usdefruit de les terres, és a dir, només les fa servir però no és el propietari civil de la finca.

Prepositura: Coneguda altrament com a pabordia, era el sistema administratiu de les catedrals o dels monestirs que s'encarregava d'administrar un grup de béns i propietat i recaptar les rendes d'aquests béns, amb el fi de cobrir-ne les despeses. A les catedrals aquest sistema administratiu es va crear al segle XII. Sovint eren dotze i tenien el nom de cadascun dels mesos de l'any (prepositura del mes de gener, del mes de febrer, etc.). El canonge que gestiona i s'ocupa de cada prepositura mensual s'anomena prepòsit, i era el responsable de cobrar les rendes dels béns que li eren assignats i tenia l'obligació de mantenir els canonges durant el mes que li corresponia.

Prevere: Títol que rebia un clergue, després d'haver rebut prèviament els ordes majors del presbiterat, amb el qual podia exercir funcions pastorals, administrar determinats sagraments i tenia la missió de presidir la celebració de l'eucaristia.

Propietat alodial: Concessió del domini útil per part del senyor propietari d'uns béns immobles en emfiteusi (i no en feu) a l'emfiteuta i, per tant, hi ha divisió de dominis. L'emfiteuta, a canvi de la possessió del domini útil, ha de pagar un cens anual estipulat durant un temps indefinit o a perpetuïtat. L'emfiteuta no pot alienar l'emfiteusi sense l'aprovació del senyor directe, que té el dret de fadiga.

Propietat feudal: Concessió de l'usdefruit per part del senyor propietari d'uns béns immobles en feu (i no en emfiteusi) a un vassall, que no té el domini útil i, per tant, no hi ha divisió de dominis. El vassall no ha de pagar un cens, sinó que ha de prestar els seus serveis al senyor propietari. A més, el vassall no pot alienar la propietat sense el consentiment del senyor, ja que només posseeix els béns immobles a vassallatge.

Quartera: Altrament anomenada quarterada, era una superfície agrària, emprada a Catalunya, que equival a unes trenta-sis àrees. Segons el context, també pot ser una mesura d'àrids que equival a un 70 l., aproximadament.

Redempció: Dret que té el venedor de poder recuperar la possessió del bé immoble, mitjançant el pagament d'un preu estipulat. Aquest dret de redempció no pot sobrepassar els trenta anys (en cas que el bé sigui immoble), o els sis anys (en cas que el bé sigui moble).

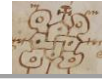
Reverend Senyor: Títol i tractament honorífic que rebien alguns sacerdots amb un càrrec d'alt rang i calia que fossin respectats

Senyor directe: És el senyor que té el domini directe i la possessió civil dels béns immobles que ha cedit en emfiteusi.

Senyor útil: Senyor que té el domini útil i la possessió natural de la propietat cedida en emfiteusi, a canvi de pagar un cens anual estipulat.

Sous barcelonesos: Pertanyent al sistema monetari carolingi, el sou barceloní, una moneda d'argent encunyada per Pere II, tenia un alt valor durant l'Edat Mitjana i equivalia a la vintena part d'una lliura barcelonina.

Terra campa: Terra sense arbres que era destinada al conreu de cereals.

Annex 5. Traducció literal del document amb indicació de les línies de l'original

[En nom] de Déu, sigui conegut per tothom que jo, Antoni Roig, agricultor veí de Valleix de la parròquia de Santa Maria de la vila de Mataró, diòcesi de Barcelona, [de bon grat i amb el nostre ple coneixement, per mi] /² i els meus [...] venc, i a causa d'aquesta venda us concedeixo a vós, Lluís Puig, àlies Sabater, agricultor de la dita vila de Mataró, present, i als vostres i a qui vulgueu i /³ amb un [document] perpetu de venda amb aquesta carta de gràcia totes aquelles dues peces de terra camps contigües amb les seves entrades i sortides i drets i les seves [pertinences dins de la dita] /⁴ parròquia i terme de Mataró, en el lloc anomenat torrent Forcat, terres que contenen una seminadura¹ de blat de tres quarterades [poc més o /⁵ menys]; les dites dues peces de terra contigües limiten a l'orient amb l'honor² d'en Jaume Sala de Valleix, mitjançant un camí que per allà hi passa; al meridà /⁶ i a occident amb la propietat d'en Folgueres, mitjançant un altre camí que allí hi ha, i al nord amb l'honor d'en Soler de Ballac, del dit terme de Mataró que ara /⁷ posseeix en Lladó de Valleix. I les dites dues peces de terra contigües van ser establertes per la senyora Eulàlia, que fou esposa d'en Bernat Mas, àlies Betriu, difunt, i per Antoni, [el seu fill /⁸ Mas], de la dita vila de Mataró, a Bartomeu Roig, del veïnat de Valleix del terme de la dita vila de Mataró, predecessor meu, en l'esmentat mas meu [...], /⁹ del dit veïnat de Valleix sota retenció³ de vint-i-set sous barcelonesos, cada any el dia vint-i-sis del mes de maig, lliure de qualsevol càrrega i /¹⁰ prometo pagar cada any al seu termini establert aquest cens dels esmentats vint-i-set sous als hereus dels esmentats Eulàlia i Antoni Mas, sense perjudici /¹¹ ni despesa per a vosaltres ni els vostres. I les dites dues peces de terra camps contigües, les posseeixo, mitjançant documents certs i justos, i les tinc per la pabordia del mes de maig /¹² de la Canonja de Barcelona i pel seu venerable paborde, en el seu nom a un cert cens anual, cens que els esmentats mare i fill Mas, àlies Betriu, van fer establiment⁴ sobre /¹³ les dites dues peces de terra al dit Bartomeu Roig, predecessor meu al dit mas Roig i van prometre pagar al seu termini establert, cada any, sense perjudici /¹⁴ ni pèrdua [del dit Bartomeu] Roig ni dels seus [...] a la dita prepositura i al seu venerable preposít, en el seu nom, del qual establiment consta al document, /¹⁵ fet, signat i clos a la dita vila de Mataró, el dia vint-i-sis del mes de maig, l'any de la Nativitat del Senyor, 1522, per raó del Senyor i subsignat pel discret /¹⁶ Miquel Benet Gilabert, notari públic de Barcelona per l'autoritat reial que té les escriptures del Galceran Balaguer difunt, notari públic de Barcelona. /¹⁷ Aquesta venda, i per causa de la venda, faig jo la concessió, el dit Antoni Roig, a vosaltres, el dit Lluís Puig, àlies Sabater, i als vostres, i a qui vulgueu mitjançant aquest document perpetu de carta de gràcia. /¹⁸ Referent a les dues peces de terra abans descrites amb els seus límits i afrontacions amb les seves entrades i sortides i drets i pertinences seves,

¹ Terra sembrada.

² Tipologia de propietat.

³ Pagament de la pensió.

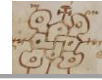
⁴ Emfiteusi, contracte de concessió.

/¹⁹ tal com de la millor manera es pot dir i entendre, pel vostre tranquil benestar i bon coneixement i dels vostres i sota el pacte següent, vegis que en cas de redempció de les dites dues peces de terra jo /²⁰ i els meus haurem de restituir a vosaltres o als vostres no només el preu infrascrit, sinó també el lluïsmen⁵ que serà demostrat que havia estat pagat per vosaltres al senyor directe i el salari del present document /²¹ al notari i això abans que renunciieu a la possessió de les dites dues peces de terra i així per aquests pactes extrec de les coses, que us venc a vosaltres tot dret, domini i possessió /²² meva i dels meus, i totes i cadascuna d'aquestes coses les traspasso i transfereixo de manera irrevocable al vostre dret, domini i possessió i la dels vostres perquè ho tingueu i en gaudiu amb ple dret per sempre, /²³ mitjançant el dit document de carta de gràcia que el posseeixi i en pau, i allí feu lliurement les vostres voluntats i dels vostres sense cap obstacle /²⁴ ni contradicció per part meva ni dels meus ni de qualsevol altra cúria ni persona, prometent entregar-vos a vosaltres o a qui vulgueu en lloc vostre, la possessió corporal o /²⁵ quasi de les coses que us venc a vosaltres i en aquestes a vós i als vostres i a qui vulgueu us faig posseïdors perpetus, davant de qualsevol cosa, donant-ho així i /²⁶ concedint a vós la llicència i el ple poder que vós i els vostres amb la vostra pròpia autoritat i la d'ells o sense el dret de fadiga i la el meu requeriment i dels meus i de qualsevol altra cúria i persona /²⁷ pugueu apoderar-vos lliurement de la dita possessió corporal o quasi de les coses predites, i retenir perpètuament de manera lícita per a vós i els vostres. Jo /²⁸ mentre que no hauré entregat la dita possessió o quasi de les coses predites, que us venc amb el dit instrument mitjançant aquesta carta de gràcia, o vós o els vostres us n'haureu apoderat, com /²⁹ ha estat dit abans a la dita constitució, a favor de vós i els vostres a precari⁶, ho tindrè i posseiré o quasi, sabent que aquell ho posseeix de dret, en nom del qual és posseït. A més, per causa /³⁰ d'aquesta venda i altres per a les millors vies, maneres i formes amb què poguéu valer i tenir millor de dret, jo dono, cedeixo i atorgo a vós i als vostres i aquells a qui vulgueu tots els drets /³¹ i accions reals i personals, mixtes, útils i directes, ordinàries i extraordinàries, i que em competeixen o m'han de competir /³² sobre totes les coses que a vosaltres us venc i també contra qualssevol persones, béns i coses, per raó [...] i ocasió d'aquelles mateixes coses, amb els drets i les accions legals predites que vosaltres i /³³ els vostres i qui vulgueu pugueu usar, fer i provar, és a dir, fent, responent, defensant, arrançant, proposant i replicant i fent totes les altres coses en un judici i fora d'ell /³⁴ sigui el que sigui i de la manera que sigui jo poguéu fer en relació a la present venda i la cessió dels drets i de les accions, i poguéu ara amb les coses no fetes i també després, sempre i quan /³⁵ jo, en efecte, us faig i us constitueixo a vós i als vostres i a aquells qui vulgueu en aquestes coses com vertaders senyors i procuradors com una cosa pròpia per fer llavors sobre les coses predites les vostres voluntats de tota mena. /³⁶ Preservat tanmateix sempre sobre les coses predites, que us venc amb el cens de vint-i-set sous per als hereus de la dita Eulàlia i Antoni Mas que, com ja s'ha dit, /³⁷ cada any, al termini estipulat, prometo pagar, sota l'empara, el

⁵ El lluïsmen és el dret que té el senyor directe a cobrar un percentatge pel valor cadastral de les terres.

⁶ És l'usdefruit de la propietat, ja que no és seva realment, per més que pagui un cens.

predit cens tenint i preservats també per sempre la dita prepositura del mes de maig i el seu venerable preposít /³⁸ en el seu nom, tant de les dites dues peces de terra que us venc a vós, com sobre d'altres que tinc en favor de la pròpia prepositura i sota el seu domini i alou⁷ amb el cens, el dret, el domini, /³⁹ la firma i el dret de fadiga de trenta dies i amb tot el lluíisme que li correspon per les predites coses. Pel preu de les coses predites, les quals us [venc] a vosaltres, mitjançant el dit document de carta de gràcia, /⁴⁰ m'heu donat i m'heu pagat d'acord a la meua voluntat efectivament al comptat quaranta lliures barceloneses i, per això, renuncio a l'excepció dels dits diners no comptats ni pagats /⁴¹ i a la llei per la qual esdevé per als enganyats més de la meitat del preu just i a l'excepció de frau dolent i a tota acció, i qualsevol altre dret i raó i costum que s'hi oposin de qualsevol manera, dono /⁴² amb ple coneixement mitjançant una donació irrevocable entre vius, si les coses predites, que us venc, valen o valdran alguna cosa més del preu esmentat. A més, acordo i us prometo a vosaltres que /⁴³ les coses predites que us venc juntament amb totes les millors que allí vos i els vostres hagueu fet, faré que vosaltres i els vostres i aquells qui vulgueu les tingueu i posseïu per sempre en pau /⁴⁴ contra qualssevol persones, i que m'abstindrè sempre en favor de vosaltres i els vostres d'evicció ferma i legal i de la legítima defensa de les mateixes coses, i de la restitució de totes i cada una de les messions⁸, despeses, danys /⁴⁵ i interessos que s'han de fer i s'han de sostenir per part de vosaltres o dels vostres en els litigis que es faran, que es tractaran o que s'examinaran, o en les causes judicials i si llavors en les coses predites per raó o ocasió /⁴⁶ d'elles es fessin o es promoguessin contra vós i els vostres per algú en un futur, o si en els propis litigis o causes obtingueu o en les mateixes sucumbiu. I allò, que d'altra manera, /⁴⁷ sobre totes i cada una de les predites coses, jo i els meus respectarem que vós i els vostres, i qui vulgueu sortiu indemnes. Sobre les quals messions, despeses, danys i interessos, s'haurà de creure /⁴⁸ de vosaltres i dels vostres successors amb jurament sol i simple sense que sigui requisit cap altra mena de proves. I per complir aquestes coses i atendre-les fermament, sostenir-les i complir-les, /⁴⁹ us poso com a garantia a vosaltres i als vostres tots i cadascun dels meus bens i drets mobles i immobles tinguts i per tenir en qualsevol lloc. I perquè totes i cada una de les coses predites gaudeixin de major fermesa /⁵⁰ no per força ni per engany sinó espontàniament, juro per la meua ànima per Déu Nostre Senyor i pels seus quatre Sants Evangelis, tocats corporalment per les meves mans, /⁵¹ atendre i comprendre, tenir i complir totes i cadascuna de les predites coses, i no fer contravenir amb qualsevol dret, causa o raó. I jurem tant jo, el dit venedor d'una /⁵² part; (i) jo, el dit comprador de l'altra, que la dita venda no va ser feta en perjudici del dit senyor directe. Així doncs, aquestes coses que han estat dites abans, jo faig, pacto, acordo /⁵³ i us prometo a vós, el dit comprador, i als vostres tant davant del notari infrascrit com davant de persona pública que ho rep i ho pacta i també ho estipula legítimament, per vós i els vostres i també per totes i cadascuna de les altres persones, a les quals interessa /⁵⁴ i interessarà. Això s'ha fet.

⁷ Terres lliures i exemptes de tota càrrega i dret senyorial, i, generalment, terres en les quals el senyor propietari en té tant el domini directe com el domini útil.

⁸ Despeses.

Signatures d'Antoni Roig, el venedor, i de Lluís Puig, àlies Sabater, el comprador /⁵⁵ de les esmentades coses, que lloem, signem i jurem aquestes coses el dia vint-i-quatre del mes de febrer de l'any 1572, de la Nativitat del Senyor, a la vila /⁵⁶ de Mataró, estant presents Antoni Bruguera i Pere Mauri, traginers de la vila de Mataró, en qualitat de testimonis d'aquestes coses convocats i acceptats.

/⁵⁷ Jo, Joan Queralt, prevere de la diòcesi de Tarragona i també procurador general, amb la lliure i general administració, conjuntament amb altres i en la seva totalitat del Reverend Senyor Pere /⁵⁸ Pocurull, [vegis] i el prepòsit de la prepositura del mes de maig, de la Canònica de Barcelona, segons tal com consta d'aquesta meva dita plena procuració en un document rebut pel discret Pau /⁵⁹ Calopa, notari públic de Barcelona, el dia sis del mes d'octubre, l'any de la Nativitat del Senyor, 1571. El dit nom i per raó del domini esmentat, signo tenint en compte que /⁶⁰ tots els drets de l'esmentada prepositura siguin respectats. Vaig rebre com a lluïisme cinc lliures, un cop fet el pagament de la resta.⁹

/⁶¹ Signatura meva, de Joan Cortell, habitant de la vila de Mataró, diòcesi de Barcelona, notari públic per l'autoritat reial per tot el Principat de Catalunya i els Comtats de Rosselló /⁶² i la Cerdanya, que he tancat aquestes coses escrites amb mà aliena.

/⁶³ Sigui conegut per tothom que jo, Antoni Roig, agricultor veí de Valleix, de la parròquia de Santa Maria, a la vila de Mataró, diòcesi de Barcelona, confesso i reconec a vós, Lluís Puig, àlies /⁶⁴ Sabater, agricultor de la dita vila de Mataró, el preu que m'heu donat i m'heu pagat d'acord a la meva voluntat realment, al comptat totes aquelles quaranta lliures barceloneses /⁶⁵ amb el preu de les quals us vaig vendre a vós i als vostres i a qui vulgueu a perpetuïtat, mitjançant aquest instrument/aquesta carta de gràcia, totes aquelles dues peces de terra camps contigües dins de /⁶⁶ la dita parròquia i en el terme de Mataró, al lloc anomenat Torrent Forcat, parcel·les, que contenen en elles, un sembrat de tres quarterades de blat, poc més o menys, /⁶⁷ de manera que afronten a l'orient amb l'honor d'en Jaume Sala, per on hi passa un camí al meridà i a occident, amb l'honor d'en Folgueras; per on hi passa un altre /⁶⁸ camí al nord amb l'honor d'en Soler de Ballac que ara posseeix en Lladó de Valleix, tal com aquestes i altres coses es poden veure/apareixen més detalladament en el dit document de venda, fet en el present dia, i /⁶⁹ escrit a sota en poder del notari i firmat, i així mateix renunciant a l'excepció dels diners esmentats no comptats ni pagats, i a l'engany/frau, i a qualsevol acció /⁷⁰ contra el fet, i a tot altre dret, raó, i costum que es pugui oposar contra aquestes coses, jo us faig a vós la present època de rebut sobre les dites quaranta lliures en testimoni de la veritat. /⁷¹ Això s'ha fet a la vila de Mataró el dia vint-i-quatre del mes de febrer de l'any 1572, l'any de la Nativitat del Senyor. Signatura d'Antoni /⁷² Roig, que certifica allò

⁹ És un text realitzat, posteriorment, per una mà aliena que fa esment del rebut del lluïisme corresponent al permís atorgat pel Senyor. Aquest "rebut afegit" actua de recordatori, que abans de realitzar el contracte de venda, ja s'havia rebut el lluïisme l'any 1571 (l'any anterior de l'acte de venda).

predit, i que aquestes coses lloo i signo. Els testimonis d'aquest fet són Antoni Bruguera i Pere Mauri, traginers de la vila de Mataró.

^{/73} Signatura meva, de Joan Cortell, habitant de la vila de Mataró, diòcesi de Barcelona, notari públic per l'autoritat reial per tot el Principat de Catalunya i els comtats de Rosselló ^{/74} i la Cerdanya, que he tancat aquestes coses escrites per mà aliena.

Rebut de l'escrivent

^{/75} I vaig tenir presents, per les mans del dit ^{/76} comprador, vint sous barcelonins.

Notitia dorsalis

^{/77} Venda amb una carta de gràcia d'Antoni ^{/78} Roig a Lluís Puig, feta d'aquelles dues peces ^{/79} de terra contigües [de seminadura], al lloc dit torrent ^{/80} Forcat.

Annex 6. Relació d'imatges

Imatge 1. Montse Freixes mostrant els pergamins de la seva propietat. Elaboració pròpia.

Imatge 2. Pergamí objecte d'estudi. Elaboració pròpia.

Imatge 3. Sessió de treball amb el Dr. Busqueta. Elaboració pròpia.

Imatge 4. Lupa de lectura sobre pergamí. Elaboració pròpia.

Imatge 5. Escriptura capital romana. Recuperat de:

http://guindo.pntic.mec.es/jmag0042/manual_paleograf.pdf

Imatge 6. Escriitures uncials. Recuperat de:

http://guindo.pntic.mec.es/jmag0042/manual_paleograf.pdf

Imatge 7. Escriitures merovíngies. Recuperat de:

http://guindo.pntic.mec.es/jmag0042/manual_paleograf.pdf

Imatge 8. Escriptura llombarda. Recuperat de:

http://guindo.pntic.mec.es/jmag0042/manual_paleograf.pdf

Imatge 9. Escriptura visigòtica. Recuperat de:

<https://www.pinterest.es/pin/794674296738656192/>

Imatge 10. Escriptura beneventana. Recuperat de:

http://guindo.pntic.mec.es/jmag0042/manual_paleograf.pdf

Imatge 11. Escriitures insulars. Recuperat de:

http://www.ub.edu/contrataedium/taediumcast/ordit/cultura_escrita/precarolines/iframes/lescritu.htm

Imatge 12. Escriitures carolines. Recuperat de:

http://guindo.pntic.mec.es/jmag0042/manual_paleograf.pdf

Imatge 13. Escriptura gòtica. Recuperat de:

<https://laprestampa.com/tipografia/clasificacion-tipografica/caracteristicas-de-tipografias-goticas/>

Imatge 14. Escriitures humanístiques. Recuperat de:

<http://conscriptio.blogspot.com/2012/12/la-escritura-humanistica.html>

Imatge 15. Iluro romana. Ubicació geogràfica. Recuperat de:

<http://torrellaudervisita.blogspot.com/2010/05/mataro-romana.html>

Imatge 16. Jaciment arqueològic de la vil·la romana de Torre Llauder. Recuperat de:

<http://torrellaudervisita.blogspot.com/2010/01/passat.html>

Imatge 17. Can Serra. Recuperat de:

<https://www.mataro.cat/ca/actualitat/noticies/2010/2019alcalde-visita-les-obres-de-reforma-de>

Imatge 18. Murallles de la ciutat de Mataró. Recuperat de:

<http://arqueologares.blogspot.com/2014/10/iluro-mataro-barcelona-cataluna.html> i

<https://www.catalunyamedieval.es/murallles-de-mataro-maresme/>

Imatge 19. El primer tren de la Península Ibèrica a Mataró. Recuperat de:

https://www.elnacional.cat/es/efemerides/marc-pons-inaugura-linea-barcelona-mataro-primera-peninsula_662837_102.html

Imatge 20. Pergamí que conté el document. Part davantera. Elaboració pròpia.

Imatge 21. Rebut de l'escrivent. Línies 75-76. Elaboració pròpia.

Imatge 22. Notitia dorsalis (al revers del document). Elaboració pròpia.

Imatge 23. Esquema ubicació geogràfica. Elaboració pròpia.

Imatge 24. Mapa de les diòcesis espanyoles des del segle XVI fins el Concordat de 1851.

Recuperat de: <https://talent.paperblog.com/espana-en-mapas-i-evolucion-de-las-diocesis-2271078/>

Imatge 25. Església de Santa Maria de Mataró. Anterior a 1939. Recuperat de:

<https://www.todocoleccion.net/postales-cataluna/postal-mataro-basilica-santa-maria-fotos-masachs~x28236988>

Imatge 26. Ubicació de l'església de Sta. Maria al plànol actual de Mataró. Consulta de Google Maps.

Imatge 27. Ubicació del Torrent Forcat al mapa actual de Mataró. Consulta de Google Maps.

Imatge 28. Fotografia del veïnat de Valleix, amb el mas Tria al centre. Recuperat de:

<https://raco.cat/index.php/SessioEstudisMataronins/article/view/381702>

Imatge 29. Moneda de 5 sous barcelonesos. 1641. Guerra dels segadors. Recuperat de:

<https://www.todocoleccion.net/monedas-medievales-cataluna-aragon/1641-guerra-dels-segadors-barcelona-5-sous-felipe-iv-rarisima-catalana~x136729706>

Imatge 30. Algun dels forats del pergami en zones sense text. Elaboració pròpia.

Imatge 31. Forats en zones amb text. Línia 1. Elaboració pròpia.

Imatge 32. Recordatori afegit a posteriori al document. Detall. Elaboració pròpia.

Imatge 33. Rebut de l'escrivent. Detall. Elaboració pròpia.

Imatge 34. Notitia dorsalis. Detall. Elaboració pròpia.

Imatge 35. Estructura del document il·lustrada gràficament i llegenda. Elaboració pròpia.

Imatge 36. Exemples d'abreviatura per contracció (*diochesisBarchinone, instrumento, presenti*). Elaboració pròpia.

Imatge 37. Exemples d'abreviatura per suspensió (*dominum, partibus*). Elaboració pròpia.

Imatge 38. Signa del venedor i del comprador a les línies 54 i 71, respectivament. Elaboració pròpia.

Imatge 39. Signum del notari Joan Cortell: línies 67 i 73, respectivament. Elaboració pròpia.